

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin
Kellosalmi, Seitniemi ja Virmaila
- kylät Päijänteiden sylissä

AULI HIRVONEN
RIITTA KINNARI
KATRIINA KOSKI
JANNE RUOKOLAINEN

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin -hankkeen työryhmä:
ProAgria Etelä-Suomi ry / MKN maisemapalvelut / Hämeen kalatalouskeskus
Auli Hirvonen
Riitta Kinnari
Katriina Koski
Marjo Koski-Laulaja
Päivi Meronen
Esko Parkkonen
Janne Ruokolainen

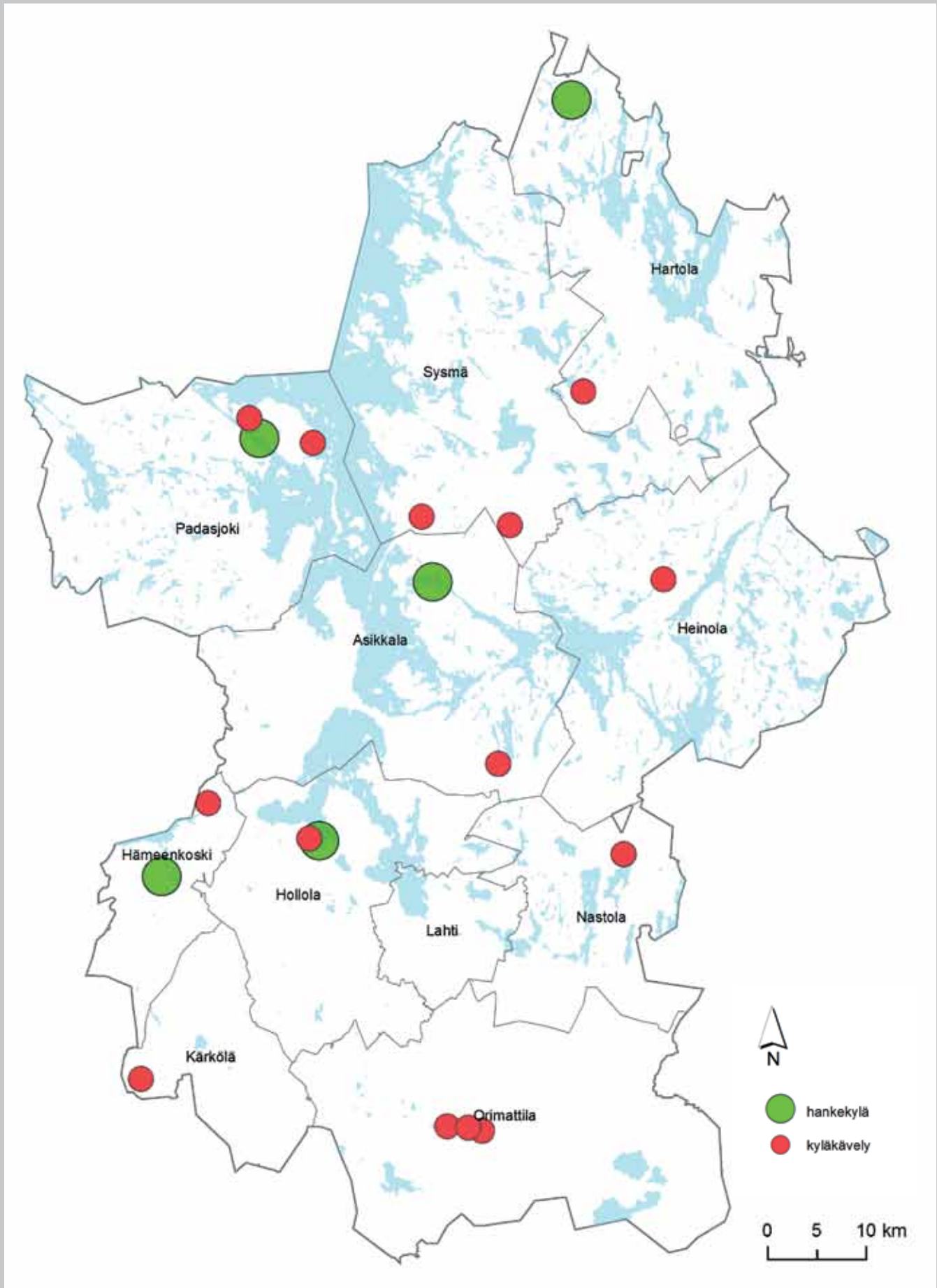
Valokuvat: Auli Hirvonen, Riitta Kinnari, Katriina Koski ja Päivi Meronen

Taitto: Auli Hirvonen, Katriina Koski ja Päivi Meronen

Padasjoen kirjapaino 2014
ISBN 978-952-7050-08-8 (rengaskirja)
ISBN 978-952-7050-09-5 (pdf)

Sisältö

1 JOHDANTO	5
2 TOIMINTA KYLISSÄ	7
Asukasillat	7
Pienryhmät	7
Talkoot	7
Arkistot	7
Seminaarit	7
Kotimaan opintomatkat	9
Ulkomaan opintomatka	9
Tapahtumat	9
Kyläkävelyt	11
3 KELLOSALMEN, SEITNIEMEN JA VIRMAILAN KYLIEN TARINA	12
4 MAISEMAN TARINA	19
Seitniemen maiseman, kulttuurin ja luonnon arvot sekä maisemanhoitosuunnitelma	19
Kellosalmen maiseman, kulttuurin ja luonnon arvot sekä maisemanhoitosuunnitelma	33
Virmailan maiseman, kulttuurin ja luonnon arvot sekä maisemanhoitosuunnitelma	63
5 TARINOIDEN HYÖDYNTÄMINEN KYLIEN TOIMINNASSA	89
Reitistöt ja virkistyskäyttö	89
Kylän tapahtumat	91
Kylämatkailu	95
6 MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN?	97
7 LOPPUSANAT	103
LÄHTEET	104
LIITE 1	106

1 JOHDANTO

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin -hanke toimi vuosina 2012-2013 viidessä päijäthämäläisessä kylässä, Asikkalan Kalkkisissa, Hartolan Vuorenkylässä, Hollolan kirkonseudulla, Hämeenkosken taajamassa ja Padasjoen Kellosalmi - Seitniemi - Virmailassa. Lisäksi tehtiin kyläkävelyjä kymmenessä muussa päijäthämäläisessä kylässä.

Hankkeen rahoittivat yhdessä toimintaryhmät Eteläisen Päijät-Hämeen maaseudun kehittämissyhistys - Etpähä ry ja Päijänne Leader ry Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta. Hankkeen toteuttivat ProAgria Etelä-Suomi ry sekä siihen kuuluvat Etelä-Suomen Maa- ja kotitalousnaiset ja Hämeen kalatalouskeskus. Hankkeessa oli mukana monia eri alojen asiantuntijoita: maisemasuunnittelijoita, paikalliskulttuurin kartoittaja, rakennusarkkitehteja sekä kalastus- ja vesistökuunnostusten asiantuntija.

Hankkeen aikana kaikissa viidessä kylässä oli erilaisia tapaamisia, maastokäyntejä, pienryhmiä, tapahtumia tai asukasiloja yhteensä 86 kappaletta. Lisäksi järjestettiin seminaareja, kotimaan opintomatkoja ja ulkomaan opintomatka. Hankkeessa tehtiin löytöretkiä yhdessä kyläläisten ja kesäasukkaiden kanssa kylien maisemaan, kulttuuriympäristöön, luontoon, vesistöihin, paikallisuuteen ja historiaan. Nuo löydöt ja arvot on koottuna tähän raporttiin.

Hankkeessa tehtiin jokaiseen kylään myös maisemanhoitosuunnitelma. Sitä hyödyntämällä saadaan säilytettyä kylien arvokas maisemallinen kulttuuriperintö. Kulttuurimaisema ei säily ilman hoitoa, joka on monesti vanhan maankäytön vaalimista, kuten perinnemaisemien hoitoa ja maiseman avoimuudesta huolehtimista raivaamalla. Se voi olla myös vieraslajien poistoa. Osaan kylistä tehtiin myös yksityiskohtaisempia ympäristön kehittämissuunnitelmia.

Hankkeessa on mietitty myös erilaisia tapoja hyödyntää kulttuurimaisemaa ja paikallishistoriaa kylän toiminnassa tai matkailussa. Hankkeet tulevat ja menevät, mutta tavoitteena on, että asukkaat tarttuvat näihin yhdessä muokattuihin ajatuksiin ja innostuvat maiseman- ja luonnonhoidosta sekä paikalliskulttuurin esiintuonnista. Jotta maisema ja kulttuuri säilyvät, täytyy niiden olla osa elävää elämää. Kylissä on lukuisia mahdollisuuksia erilaisten maisemaa ja kulttuuria hyödyntävien palveluiden luomiseen. Raportin lopussa on esitetty myös kaikille toimenpiteille erilaisia rahoitusmahdollisuuksia.

Kylistä tulee kertoa muille ja pitää ääntä itsestään, ei vain matkailun tai yritystoiminnan takia, vaan kylän itsensä takia. Hankkeen tarkoitus oli myös avata silmiä sille kauneudelle, minkä keskellä kylissä eletään. Asukkaiden tulee olla ylpeitä kylän koko komeudesta ja tuoda se esiin. Myös kylillä, ei vain yrityksillä, on imago ja parhaassa tapauksessa jopa brändi.

Kiitos erinomaisesta yhteistyöstä Kellosalmi-Seitniemi-Virmaila kyläyhdistykselle! Erityiskiitokset tiedottamisesta ja raportin tietojen tarkistamisesta. Kiitos myös kaikille pienryhmille aktiivisuudesta ja ajastanne!

Asukkaiden toiveita kylissä:

- *Kellosalmen, Seitniemen ja Virmailan kehittämis-*
kohteet:
- *satama, Siltapuisto*
- *Enni Idin mökin korjaaminen ja tuotteistus*
- *muinaismatkailu, primitiiviset ruuat*
- *matkailussa yhteistyön kehittäminen, teemapäivät,*
kalastusmatkailu
- *jokamiehenoikeuksien hyödyntäminen*
- *luonnontuotteet*
- *uimarannan kehittäminen*
- *kotisivujen tekeminen*
- *leikkipaikka*
- *yrittäjien yhteistyö*
- *venepaikat*
- *matkailutuotteiden paketointi*
- *infra*
- *kokoontumispaikka*
- *yhteistyö kansallispuiston kanssa*
- *Salon laivalaituri*
- *näkymien avaus ja näköalapaikat*
- *näköalatornit (Majuanvuori ja Tupsuvuori)*
- *polkuverkostot, kävelyreitit ja kuntopolku*
- *kyläkaivo*
- *mökkiläisten hyödyntäminen kylän toiminnassa*
- *kulkuyhteyksien kehittäminen*

2 TOIMINTA KYLISSÄ

Asukasillat

Kaikissa viidessä kylässä järjestettiin hankkeen aikana yhteensä 15 asukasillaa, joihin osallistui 236 henkeä. Hankkeeseen liittyi esiselvityshanke, jolla kartoitettiin toiveita kylien kehittämiskohteista. Sen lisäksi ensimmäisessä asukasillassa listattiin tärkeimmät kehittämiskohteet. Osasta kehittämiskohteita luovuttiin hankkeen aikana, mutta tämä lista ohjasi tekemistä kylissä. Toisessa asukasillassa esiteltiin luonnoksia ja ideoita, joita asukkaat kommentoivat. Viimeisessä asukastilaisuudessa käytiin läpi koko hankkeen aikana syntyneet ideat.

Pienryhmät

Kunkin aihealueen ympärillä kokoontui pienryhmä, joita olivat maisemaryhmä, kulttuuriryhmä ja vesistöryhmä. Maisemapienryhmässä tehtiin paljon maastokäyntejä, haastateltiin ja samalla valokuvattiin kylien kulttuurimaisemaa ja luontoa. Kylien kertojia ja varttuneempaa väkeä haastateltiin neljässä kylässä, Hämeenkoskella, Kalkkisisa, Kellosalmella ja Vuorenkylässä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja ne on talletettu ja annettu kyliin. Kaiken kaikkiaan pienryhmät kokoontuivat kaikissa viidessä kylässä yhteensä noin 50 kertaa. Tapaamisissa tavattiin yhteensä 160 henkilöä.

Talkoot

Talkoita järjestettiin kuusi kappaletta. Niitä pidettiin Hollolan kirkonkylässä, Kalkkisisa, Kellosalmella ja Vuorenkylässä. Talkoiden työt vaihtelivat vieraslajien poistosta, puuston ja pensaikon raivaamiseen sekä omenapuiden leikkaamisesta veneluiskan korjaamiseen. Talkoisiin osallistui yhteensä 57 henkilöä.

Arkistot

Suomessa on useita erilaisia arkistoja, joista voi etsiä tietoa. Suuri osa arkistoista sijaitsee Helsingissä, mutta niiden aineistoa voi selata arkistolaitoksen sähköisistä tietokannoista ja hakemistoista. Näitä ovat esimerkiksi Kansallisarkiston ja maakunta-arkistojen yhteinen Vakka-arkistotietokanta ja Kansalliskirjaston Fennica-tietokanta. Käytimme kansallisarkiston historiallisia karttoja, kansalliskirjaston pitäjänkartta aineistoa, kansanrunousarkistosta haimme vanhoja tarinoita ja tutustuimme paikallismuseoiden vanhojen valokuvien tarjontaan. Kirjastojen kotiseutuosastot ja kyläkirjat ovat korvaamattomia aarraittoja.

Seminaarit

Hankkeen ensimmäisenä toimintavuotena järjestettiin seminaari laivaristeilynä Päijänteellä ja vierailuina hankkeen kylissä. Seminaaria markkinoitiin 50 hengelle Elbatarlaivan kapasiteetin vuoksi. Ilmoittautuneita oli kuitenkin runsaasti yli tuon määrän. Laivan kapteenin suostumuksella ja suotuisan sääennusteen turvin lisättiin osallistujamäärä 60 henkilöön ja seminaaristeilylle osallistui 59 henkilöä. Seminaariin sisältyi asiantuntijoiden luentoja ja tutustumiskäynnit Kelventeen saarella, Kellosalmi-Seitniemi-Virmailla kyläyhdistyksen ja Kalkkisten kyläyhdistyksen vieraina. Hankkeen päätösseminaarissa marraskuun 2013 lopussa Asikkalan Lehmonkärjessä esiteltiin toimintaan osallistuneiden kylien maisemaa ja paikalliskulttuuria.

Kotimaan opintomatkat

Syyskuussa 2012 toteutettiin kolmipäiväinen opintomatka Pohjois-Karjalaan Iломantsiin ja seudun vaarakyliin. Hankealueelta matkalle osallistui 18 henkilöä. Matkan tarkoituksena oli tutustuminen pohjoiskarjalaiseen maisemaan, kulttuuriin ja alueen yritystoimintaan sekä Itä-Suomen vaarakyliin tunnelmien kokeminen. Opintomatka onnistui yli odotusten. Kohteiden parasta antia olivat historia, luonto, maisema, ruoka, paikalliset tuotteistetut kohteet, asiantuntevat oppaat ja karjalainen vieraanvaraisuus sekä yhteistyö yrittäjien kesken. Nämä ovat hyvinä esimerkkeinä kehitettäessä toimintaa kylissä. Elokuuhun 2013 suunniteltiin kahta opintomatkaa kyläbongaustapahtumiin. Hämeenkosken matka 3.8. peruuntui vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Toinen opintomatka Vuorenkylän kyläbongaustapahtumaan toteutui 15 osallistujan voimin. Tapahtuman kaikissa kohteissa oli paneuduttu esittelyyn todella hyvin.

Ulkomaan opintomatka

Hanke järjesti 24. -28.9.2013 opintomatkan Kroatiaan, johon osallistui 18 henkeä. Matkakohteena oli Kroatian eteläosassa, Adrianmeren rannalla oleva Dalmatian maakunta. Matkan aikana tutustuttiin Splitin, Trogirin ja Sibenikin kaupunkeihin ja Krkan kansallispuistoon, Etnoland Pakovo Seloon ja kalastus- ja veneilymatkailuun. Matkalla kuultiin myös usealta paikalliselta taholta Kroatian ja Dalmatian matkailusta. Vanhoissa kaupungeissa kuuli useaan otteeseen klapa-laulua. Klapa on traditionaalinen dalmatialainen accapella-laulutyyl, joka on listattu UNESCO:n kulttuuriperintöluetteloon.

Tapahtumat

Hankkeen aikana ideoitiin asukasilloissa tapahtumia kyliin. Hollolan kirkonseudun kylien alueella on lukuisia tapahtumia kesäaikaan. Kyläyhdistyksen voimavarojen vähyyden vuoksi uusia tapahtumia ei haluttu vaan osallistuminen muiden järjestämiin tilaisuuksiin riittää nykytasolla.

Hämeenkoskella tapahtumia on vuosittain myös runsaasti. Järjestelyissä ovat mukana kunta, seurakunta, yrittäjät ja lukuisat yhdistykset. Uutena tapahtumana suunniteltiin kyläbongauspäivää vuodelle 2013.

Kalkkisten seutu on ollut mukana myös valtakunnallisessa kylämatkailuhankkeessa Teemapohjaisen kylämatkailun kehittäminen - valtakunnallinen koordinaatiohankkeissa I ja II. Hankeajana kehitettiin olemassa oleviin tapahtumiin sisältöä ja tehtiin kehittämistyötä yhdessä molempien hankkeiden kanssa. Kellosalmella kyläyhdistys innostui Kekrijuhla-tapahtuman suunnittelusta. Juhla toteutettiin hankkeen aikana ensimmäisenä vuonna vanhan koulun pihapiirissä ja toisena vuonna Siltapuistossa. Kekrijuhlasta muodostunee Kellosalmelle jokavuotinen tapahtuma. Myös Enni Idin mökin alueelle suunniteltiin kesäajan toimintaa. Ensimmäiseksi tavoitteena on saada pihapiiri rakennuksineen kunnostettua, minkä jälkeen tapahtumien toteutus on mahdollista paremmin. Vuorenkylässä suunniteltiin uutena tapahtumana kyläbongauspäivä. Suunniteluun kyläläiset osallistuivat aktiivisesti ja se näkyi hyvänä toteutuksena. Jokaisessa kohteessa oli valmistauduttu esittelyyn hyvin. Kesäjuhlien sisältöä suunniteltiin teemapohjaiseksi kolmen vuoden jaksolla.

Kyläkävelyt

Hankkeen aikana järjestettiin kyläkävelyitä 14 kappaletta, joista 11 toteutettiin hankkeen ulkopuolisissa kylissä ja kolme hankkeen kohdekyliissä. Kyläkävelyt kattoivat kaikki Päijät-Hämeen kunnat lukuun ottamatta Lahtea. Kyläkävelyillä tehtiin löytöretkiä Päijät-Hämeen hyvin erilaisiin kyliin, niiden historiaan, kulttuuriin ja maisemaan. Monessa kylässä saimme nauttia paikallisten asukkaiden ja asiantuntijoiden tarinoista. Kiitos niistä! Kyläkävelyillä muistutettiin myös vieraslajeista, joiden torjunta on kaikkien asia. Osallistujia kävelyissä oli yhteensä 454 henkeä.

Kohteina olivat:

Asikkala - Urajärvi

Hartola - Kalho

Hollola – kirkonseutu

Hämeenkoski - Putula

Heinola - Lusi

Kärkölä - Lapinnummi

Nastola - Ruuhijärvi

Orimattila, Keskusta, Käkelä ja Niemenkylä

Padasjoki - Kellosalmi ja Virmaila

Sysmä- Nikkaroinen / Karilanmaa ja Ravioskorpi

Kyläkävelyiden teemat vaihtelivat. Orimattilan kolmessa kohteessa keskityttiin rakennuksiin, henkilöihin ja historiaan. Padasjoen Kellosalmen ja Hollolan kirkonseudun kyläkävelyt liittyivät muinaisjäännöksiin. Kierrosten aikana kuultiin kivikauden elämästä ja asuinpaikoista, historiallisen ajan hiilimiiluista ja pyyntikuopista, linnavuorista ja keskiaikaisesta kivikirkosta sekä monista muista muinaisjäännöksiin ja muinaiseen elämään liittyvistä asioista. Kyläkävelyitä voidaan tehdä myös pyöräillen. Sysmän Ravioskorvessa ja Karilanmaalla pyöräiltiin kauniissa kesäsäässä 10 ja 20 kilometrin pituiset reitit. Lisäksi tehtiin yksi kyläkävely bussiajeluna Kalhon kylällä Hartolassa. Kärkölän Lapinnummella keskityttiin kylän muutamaaan maisemasuunnittelua kaipaavaan kohteeseen. Urajärvellä kohteina oli mm. vanha kylänraitti, maakunnallisesti arvokas kylän kulttuurimaisema ja valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Urajärven kartano. Putulassa tutustuttiin kylämaiseman historiaan, vanhoihin rakennuksiin ja kyläkirjastoon.

Nastolan Ruuhijärven ja Heinolan Lusin kyläkävelyt olivat osa Lahden seudun ympäristöviikkoa. Ruuhijärvellä tutustuttiin mm. vanhaan kylänraittiin, muinaisjäännöksiin ja maakunnallisesti arvokkaaseen kylän kulttuurimaisemaan. Lusin kylässä tutustuttiin kylän keskustan jo maisemasta kadonneisiin tai siinä yhä vaikuttaviin merkittäviin rakennuksiin, historiasta muistuttaviin muistomerkkeihin, kulttuuriympäristön rakennusaineisiin kuten vanhoihin kyläteihin, vuosisatoja viljelyksessä olleisiin peltoihin ja kulttuurimaisemassa työskenteleviin lampaisiin.

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin -hankkeen kyläkävelyiden tavoitteena on tuoda esiin kylien ja taajamien omaleimaisuutta ja vahvuuksia. Monessa kyläkävelyssä virisi uusia ideoita. Urajärvellä kyläkävelyä mietittiin vuosittaisena tapana tutustua kylään kesäjuhlien yhteydessä. Putulassa, Kellosalmella ja Virmailassa kävelyreittiä suunniteltiin käytettävän kylää esittelevän kyläpolun reittinä. Ruuhijärvellä olevan muinaisjäänöspolun sisältöä ajateltiin täydentää kylän historialla. Orimattilassa kävelyistä muodostui mukavat tapahtumat, jotka houkuttelivat runsaasti kävelijöitä. Orimattilassa kyläkävelyistä toivotaan syntyvän vuosittainen tapahtuma.

3 KELLOSALMEN, SEITNIEMEN JA VIRMAILAN KYLIEN TARINA

Kylän tarinassa kerrotaan lyhyesti kylän tarina aikajanana.

- 1646 miljoonaa vuotta sitten Laaja murroslaakso syntyi.
- 8600 eaa. - 1500 eaa. Kellosalmen asutushistoria alkaa muinaisjäännösten perusteella kivikaudelta.
- n. 4000 eaa. Muinais-Päijänne mursi Heinolan Jyrängönharjun ja vedenpinta laski.
- 800 - 1300 jaa. Linnasaari ja Varpusenlinna. Myöhemmällä rautakaudella syntyivät puolustuslinnoitukset vaikeakulkuisille saarille kallioille.
- 1486 Virmaila on ollut Nyystölän, Jokioisten ja Sysmän Suurkylän yhteisomistuksessa. Kylä mainitaan ensimmäisen kerran kirjallisissa lähteissä.
- 1487 - 1684 Kellosalmen tila on Kellosalmen kylän ainoa talo ja on sijainnut mahdollisesti aluksi Vanhankylänharjun alueella. Tilan omistajat ovat olleet Pekka Pyy, Olavi Pekanpoika ja Pekka Olavinpoika, Martti Olavinpoika, Tuomas Martinpoika, Matti Tuomaanpoika, Sipi Matinpöika ja Matti Sipinpoika.
- 1539 Virmailassa oli neljä veroa maksavaa talollista.
- 1582 Rapalan omistaja Pietari Sigfridinpoika sai haltuunsa kaikki Virmailan tilat.
- 1614 Kellosalmen tila on jaettu kahtia.
- 1632 Kellosalmen tila on jälleen yhtenä tilana.
- 1684 - 1810 Kellosalmen ratsutilan omistajina Tandefeltien suku mm. ratsumestari Johan Tandefelt, ratsumestari, luutnantti Johan Tandefelt, edellisen leski Barbro Katarina Lampeel, värikki Peter Johan Tandefelt
- 1810 - 1811 Kellosalmen omistajana Kristen Johan Bröijer.
- 1811 - 1839 Kellosalmen omistajana kapteeni Klas Johan Uggla. Uggla-suku on ruotsalainen Länsi-Götanmaalta peräisin oleva aatelissuku. Suvun juuret juontavat 1600-luvulle asti. Uggla-suku merkittiin Ruotsin ritarihuoneeseen vuonna 1625. Muun muassa Janakkalan Hakoisten kartano on kuulunut Uggla-suvulle.
- 1816 - 1855 Kymmenen maan läpi kulkeva Struven kolmimittausketju rakennetaan Pohjoisen jäämeren ja Mustanmeren välillä. Tällöin myös Tupsuvuoren kohde rakennetaan.
- 1828 - 1837 Kellosalmella toimi Ugglan verkatehdas.
- 1839 - 1870 Kellosalmen omistaja Johan Salmen.
- 1840-luku Tukinuitto alkoi Päijänteellä.
- 1856 Ensimmäinen höyrylaiva Päijänteelle rakennetaan Asikkalassa, tästä alkaa höyrylaivaliikenteen kultakausi, laitureita muun muassa Salon laituri, Korteniemen laituri.

Tandefelt on edelleen elossa oleva suomalainen, alun perin Sysmän Rapalasta kotoisin oleva aateline tuomari- ja upseerisuku. Suvun toinen kotipaikka Sysmän lisäksi on Hartola. Yksi Tandefeltien esi-isistä oli Paavali Juusteen. Suvusta tuli aateline, kun Uudenmaan ja Hämeenlinnan rakuunarykmentin ratsumestari Arvid Henrikinpoika aateloitiin 20. elokuuta 1650. Hampaiden menettäminen Leipzigin taistelussa antoi aiheen sukunimelle Tandefelt ("hammaskenttä") ja suvun vaakunalle. Suku merkittiin aatelishuoneeseen 1655 numerolla 651. Suomen ritarihuoneeseen suku merkittiin numerolla 51 vuonna 1818, eikä sen edustajia ole Ruotsin aatelishuoneessa. Tandefeltit omistivat myös Koskipään kartanon Hartolassa, mutta tämä siirtyi von Gerdten -suvulle, kun kapteeni Otto Tandefeltin tytär Wendela Fredrika Tandefelt meni naimisiin Savon jalkaväen luutnantin Georg Gustaf von Gerdtenin kanssa. Tandefeltit saivat myös haltuunsa Virtaan kartanosta maanjaossa 1700-luvun lopulla lohkaistun uuden kartanon Fredriksgårdin (Uusikartano), kun se siirtyi vuonna 1871 Magnus Fredrik Tandefeltille (1830-1902) sen alkupe- räiseltä omistaja- ja rakennuttajasu- vulta, Stormbomilta.

Padasjoen pitäjänkartta vuodelta 1842. Kartta saatavissa digitaaliarkistosta.

Ratsutila eli rustholli (ruots. rusthåll) oli maatila, jonka tehtävänä oli lähes koko ruotujakolaitoksen olemassaolon aikana, 1600-luvun lopulta vuoteen 1808 saakka, varustaa asekuntoinen mies ja hevonen sotaa varten. Ratsutilat muodostettiin läänien ja pitäjien suurimmista maatiloista. Tavallisesti ratsupalvelusta suorittamaan palkattiin ulkopuolinen, jolle järjestettiin rahapalkan lisäksi torppa elantoa varten. Ratsupalvelua suorittamaan lähti usein myös talon nuorempi poika tai jopa isäntä itse. Vastapalvelukseksi miehen ja hevosen palveluksesta rustholli sai verohelpotuksia. Ruotuväkiarmeija lakkautettiin Suomen siirtyessä osaksi Venäjän valtakuntaa. Ratsutilat nousivat usein tavallisten maatilojen ja ruotujakolaitokseen osallistuneiden tilojen yläpuolelle ja ne muodostivat eräänlaisen talonpoikaisen eliitin. Usein nämä talonpojat olivat maatalouden uudistusten edelläkävijöitä ja vaikuttivat ratkaisevasti erilaisiin maaseudullekin levinneisiin ilmiöihin ja aatteisiin. Joskus myös ratsutilat saattoivat muodostua kartanoiksi, mikäli ne joutuivat säätyläisten omistukseen.

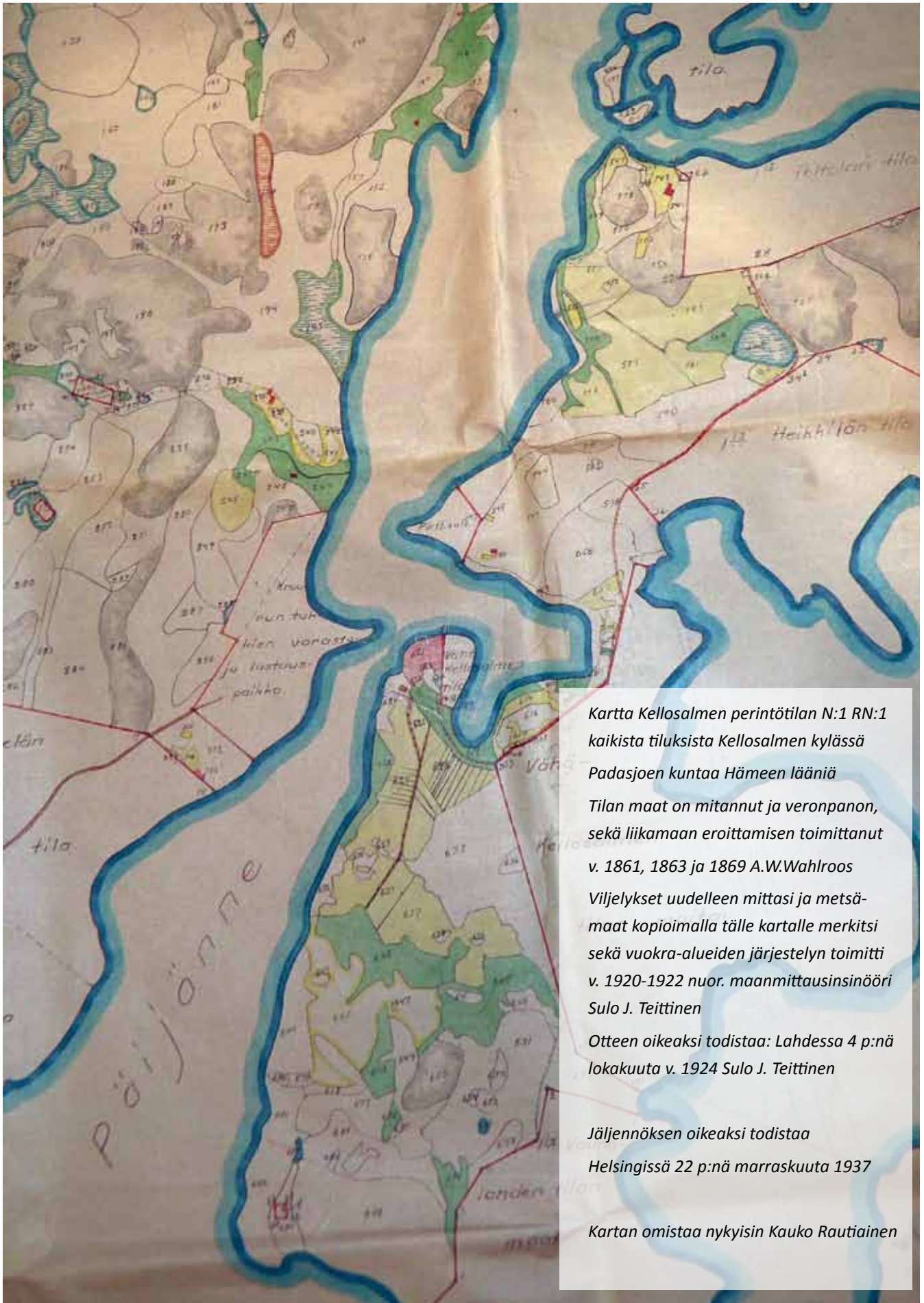
1858	Kylissä vaikuttanut A. Th. Böök syntyi Alhon kartanossa.
1860-luku	Kellosalmella oli tehdas, joka tuotti tervaa, tärpähtiä, puuetikkaa, puuhiiltä. Sen omisti Blomqvist, von Schultz & Andersson.
1870 - 1891	Kellosalmen omistajana lippumies Johan Tallgren, joka toimitti museovirastolle Kellosalmelta löydöksiä: kupurasolki, nuolenkivi, kivitikari ja taisi olla myös tuluskivi.
1891 - 1895	Kellosalmen omistaja Johan Alfred Virman.
1895 - 1920	Kellosalmen omistajia Kalle Kustaa ja Eeva Stiina Kellosalmi.
1900-luvun vaihde	Kaskeaminen loppui kylissä.
1904	Enni Id syntyi.
1906	Virmailan Myllymäen tuulimylly purettiin ja hirret siirrettiin Ojalan aittaan.
1907	Salon laituri rakennettiin.
1910	Kortelahden laituri rakennettiin.
1910-luku	Rakennetaan ensimmäisiä huviloita kyliin.
1913 - 1914	Kansallisvalokuvaaja I. K. Inha vietti kaksi kesää Padasjoella kuvaten Päijänteen maisemia.
1919	Padasjoen kunnan sähkölaitos perustettiin. Kellosalmi sai sähköt 1920-luvulla.
1920	Kellosalmen tilasta erotettiin maanvuokralain nojalla tai myöhemmin harjoitettua asutustoimintaa varten 10 torppaa tai muuta lohkotilaa, käsittäen yhteensä 200 ha.
1920	Kellosalmella oli vielä mäkitupia. Maanvuokralakien nojalla nämä kaikki 15 tilaa itsenäistyivät 1940-luvulle mennessä.
1920 - 1925	Kellosalmi jakaantui kahtia myynnin kautta, omistajat Heikki ja Maria Kellosalmi ja Jalmari Salmela. Myöhemmin erotettu tila sulautui takaisin päätilaan.
1923 - 1936	Kellosalmen omistajat Lahden pormestari Otto Lyytikäinen ja maanmittari Sulo Teittinen.
1925	Virmailan kansakoulu aloittaa toimintansa.
1927	Rakennettiin työväenyhdistyksen seuratalo Sötkö.
1928	Kylään perustettiin kansakoulu, joka aloitti toimintansa Lehtokankaan talossa.
1928	Virmailaan tuli puhelin.
1936-luku	MTK Kellosalmen omistajana ja tilanhoitajina padasjokelaisia isäntiä.
1934 - 1939	Kellosalmen kartano Lahden kansakoulujen kesäsiirtolana.
1940-luvun alku	Salon laituri poistuu käytöstä.
1940-luku	Kellosalmen kartanosta erotettiin 6 pika-asutustilaa ja tästä kantatilasta tuli Rautiolan pika-asutustila, jonka omistaja on nykyisin Kauko Rautiainen. Lisäksi 3 aikaisemmin itsenäistynyttä tilaa siirtyi pika-asutuksen kautta siirtolaisille. Kartanon rakennuksissa asui 1940-luvulla 8 perhettä, yhteensä noin 50 henkeä.

Vanha kartta Padasjoelta. Kartta saatavissa www.vanhakartta.fi.

1940-luvun lopulla	Karjalaisten kesäjuhlat
1940-luku	Sotavangit kylissä
1945-48	Karjalaisten saapuminen Kellosalmeen sotien jälkeen ja kylän nousu.
1950-luku	Kellosalmen asukasluku oli 214 ja karjatalouksia oli 25. Työn ja toiminnan aikaa.
1950-luku	Kellosalmen koulu rakennetaan.
1950-60 -luvun loppu	Alkoi muuttoliike pois kylästä työn perässä, asukkaat alkoivat muuttaa keskustaajamaan tai kaupunkiin.
1950-luku	Kylälaisten kesäjuhlat, Virmailan kesäjuhlat
1950	Suuret savotat ja uitot.
1950	Asukkaita Kellosalmella 214 henkilöä
1952	Kellosalmen yli saatiin kapulalossi, sitä ennen käytössä tilapäinen lautta. Kapulalossin alkuaikoina ei ollut lossaria vaan jokainen sai käyttää lossia tarpeen mukaan.
1956	Rakennetaan tie Virmailaan.
1960	Virmailaan saadaan sähköt.
1964	Rakennettiin MTK:n säätiön maja.
1964	Kortelahden laituri hiljeni.
1965	Virmailan kansakoulu lakkautetaan.
1966	Moottorilossi tulee Kellosalmelle.
1972	Väestökato oli nopeaa, asukasmäärä 129 henkeä.
1978	Kolmen kylän yhteinen kylätoimikunta perustettiin 23.7.1978. Toimi ennen nykyistä kyläyhdistystä.
1986	Kellosalmen silta rakennetaan.
1985	Vakainaisia asukkaita oli enää 90 ja karjatiloja oli jäljellä neljä.
1985	Kylissä oli 211 kesäasuntona käytettävää rakennusta.
1992	Enni Id kuoli.
1993	Kellosalmen koulu lakkautettiin.
1993	Päijänteen kansallispuisto perustettiin.
1994	Työväentalo Sötkö tuhoutui salaman aiheuttamassa tulipalossa.
2011	Kolmen kylän yhteinen kyläyhdistys perustetaan.
2012	Kelossin rakentaminen, kylän palveluiden paraneminen kesäaikaan.
2012	Asukkaita Kellosalmella 70 henkilöä
2013	MTK:n majan vuokraus Lahden pursiseuralle loppuu 17 vuoden jälkeen. Paikalliset yrittäjät vuokraavat majan matkailu- ja juhla- käyttöön.

Mutta ei ole Päijänteen ranta-asukaskaan toimeittomana Luojan kätten töitä katsellut. Upeita vainioita on kohonnut siihen, missä ennen korpi kohisi, rotukarja kulkee nyt laitumella samoissa paikoissa, joissa susi ulvoi ja karhu lehdikössä vaani korvenraatajan ainoata särpimenantajaa. Komeita kyliä kohoaa nyt Päijänteen molemmilla rantamilla todistaen voimaperäistä asutusta ja Hämeen heimon uupumatonta työtä. Niinpä voidaankin sanoa, että Päijänteen piirissä me voimme nähdä parasta, mitä luonto voi tarjota ja mitä ihminen on aikaansaanut vuosisatojen tarmollaan ja työllään.

Matkailija, joka saapuu Päijänteelle, ei näe ainoastaan kaunista luontoa tuhansissa sen eri muodoissa, vaan hän huomaa, ettei tullut mihinkään inhimillisen sivistyksen takalistoille vaan paikkakunnalle, missä nykyaikainen yhteiskunta elää voimakkainta kauttaan. Kuitenkin hän

voi päästä korven rauhaan, suurten selkien taikavoimaan tai jonkun asumattoman saaren hiljaiseen yksinäisyyteen. Nämä kaikki ovat käden ulottuvilla, sillä kulkuneuvoihinsa nähden Päijänteen seutu on maamme matkailupaikoista monessa suhteessa edistynein. Hän voi valita matkustajalaitaan, joka kiidättää hänet Päijänteen vesistön päästä päähän tai rannalta toiselle, hän voi valita uudenaikaisemmankin välineen tai sitten tarpoa jalan maita ja mantereita tai meloa joko kanootilla tai veneellä omissa oloissaan minne hän ikinä haluaa. Kyllä on Päijänteellä ääriä ja ilmaa!

Päijänne on kalamiesten paratiisi. Lihavat ahvenet odottavat onkijaansa suurten selkävesien saarilla ja nienten nenessä. Rehevät kaislikkorannat ovat haukien lymyapaikkoja, ja rasvainen lahna odottaa ottajaansa sieltä, mihin kalamiehen oikea vaisto kulloinkin vetää. Selillä uivat säynävät, kuhat odottavat ahnaasti täkytettyä koukkua ja kun selkävesillä siimaa soutaa, niin voi jännityksellä odottaa kalojen kuningasta, lohta. Ei tarvitse kalamiehen olla aamiaisen ja päivällisen puutteessa Päijänteen vesitöissä.

Katkelmia artikkelista Päijänteen pyhä ja arki. J.N. Lehdestä Päijänne. Etelä-Suomen Sanomalehtimiesyhdistyksen Kevätjulkaisussa I, vuodelta 1935.

4 MAISEMAN TARINA

Tässä osiossa on esitetty maiseman, luonnon ja kulttuurin arvot paikkatietona, jota on helppo hyödyntää myöhemmässä suunnittelussa. Kohteille on esitetty suosituksia maiseman- ja luonnonhoitoon. Lisäksi on ideoitu arvokohteiden hyödyntämismahdollisuuksista kylän omassa toiminnassa, kylämatkailussa ja virkistyskäytössä.

Maiseman tarina tuo esiin kylän vahvuudet. Jokaisen kylän maisemalla on oma tarinansa. Maisema kertoo kylän asukkaista ja edeltävien ja nykyisten sukupolvien työstä. Maisemassa on piilossa lukuisia tarinoita menneiltä ajoilta. Osa se paljastaa ja osa pysyy piilossa ja salaisuutena. Tässä kappaleessa on tarkoitus hieman raottaa kylämaiseman historiaa erilaisten arvojen kautta. Kulttuurimaisema ei säily ilman hoitoa ja huolenpitoa. Kohteiden kohdalla on myös esitetty suosituksia maisemanhoitoon ja maankäyttöön. Osa kohteista on hyvin hoidettuja ja osa kaipaa hoidon aloittamista. Erityisesti maaseutumaiseman luonnonhoito lisää myös kylien maisemallista vetovoimaa. Luonto- ja ympäristöneuvoja Maire Heija on tehnyt Kellosalmen, Seitniemen ja Virmailan maatalousalueiden luonnon ja maiseman monimuotoisuuden kartoitus -raportin osana opiskeluaan, luontoselvityksen näyttötyönä. Se on toiminut lähteenä tämän suunnitelman luonnonhoitokohteiden määrittelyssä.

Kylät sijaitsevat Päijänteen sylissä. Päijänteellä harjusaarineen on suuri merkitys virkistysalueena. Suojaisat poukamet ja lahdet tarjoavat hienoja luonnonsatamia, joihin on helppoa ankkuroitua. Päijänteen kansallispuiston sydän on Kelventeen harjusaari. Muita merkittäviä hiekkaisia harjusaaria ovat ketjun muodostavat jääkaudella syntyneet, noin 10 000 vuotta vanhat Hietasaari, Lietsaari ja Huhtsaari. Osa saarista on jylhiä kallio- ja moreenisaaaria, joiden ikä on noin kaksi miljardia vuotta. Päijänteellä liikkuu 10-20 000 matkailijaa vuosittain. Päijänne on Suomen toiseksi suurin järvi. Kansallispuistoon kuuluu noin 50 rakentamatonta saarta ja luotoa sekä osia asutuista saarista. Myös osa Virmailasta kuuluu kansallispuistoon.

Seitniemen maiseman, kulttuurin ja luonnon arvot sekä maisemanhoitosuunnitelma

1. Alijärvi ja Jonninjoki

Kuvaus ja arvot: Alijärven ja tien välistä avautuu maisemia Alijärvelle. Päijänteen Koskenlahden puolella on hiekkapohjainen poukama Jonninkoski, jonka rannalla on muutamia vapaa-ajanasuntoja. Alueella on ollut ennen kylän yhteinen uimapaikka. Jonninkosken erottaa viereisestä Alijärvestä kapea kannas, jota pitkin myös Kellosalmentie menee. Alijärvestä laskee jyrkkä, kivikkoinen puro Jonninkoskeen. Puro on luonnonsuojelualuetta. Alijärvi ja tiemaisema on portti Seitniemen kylään. Kerttusalossa on ollut Albert Theodor Böökin huvila. Böök oli syntyjään Padasjoelta ja toimi opettajana, museomiehenä ja kirjailijana Hämeenlinnassa. Hänen kirjoissaan on kuvauksia muun muassa Padasjoesta ja Päijänteestä.

Jonninkaupungiksi kutsuttiin tiiviisti rakennettua aluetta heti Jonninjoen sillan jälkeen. Siinä oli aikoinaan paljon pieniä mäkitupalaistaloja. Alueella on vielä muutamia pienempiä taloja.

Kehittämisehdotuksia: Koko Kellosalmentien ja Alijärven välinen kapea reunavyöhy-

ke tulisi siistiä. Alijärven ja tien välistä puustoa tulee raivata ja harventaa maisemallisista syistä, jos alueen luonnonarvot eivät sitä estä. Alijärven rantapuustoa tulee harventaa, jotta kaunis järvimaisema avautuu tielle. Lisäksi reunasta tulisi poistaa puiden vesakkoa ja suosia rungollisia puita.

Alueella on monia mielenkiintoisia historiallisia yksityiskohtia, kuten Jonninkaupunki, luonnonsuojelualue ja Böökin huvila. Näitä tarinoita kannattaa hyödyntää.

2. Seitniemen kulttuurimaisema

Kuvaus ja arvot: Seitniemen kylämaisema avautuu Alijärven jälkeen. Ensimmäisenä maisemassa on Koski-Inkilän tilan peltomaisemaa ja maisemassa näkyvä omenatarha. Tiemaisemassa on peltoaukean reunassa muutamia tiehen rajautuvia peltosaarekkeita. Kylän maisemakuva on metsäinen lukuun ottamatta muutamia peltoaukeita. Tiiviimpi asutus on syntynyt kallioalueiden väliseen laaksoon. Vanhimmat tilat sijaitsevat Pukkilanjärven tienoilla, missä on maisemallisesti merkittävä asutusryhmä tiemaisemassa. Kylän vanhoja kantatiloja ovat Tyllilä ja Inkilä. Talot siirrettiin kylään Jokioisista vasta isojaon jälkeen. Vanha-Tyllilän tilalla on erikoinen kivistä tehty syvä kaivo.

Käärme pyörii vanteena

Muuan mies jossakin Seitniemellä sattui kesäisellä metsämatkallaan käärmeiden kärjäkivelle, jossa keskellä oli kruunupäinen kuningaskäärme ja ympärillä muita. Mies yritti hätyytellä muita, mutta silloin suuttui kuningas ja ryntäsi miestä kohti, jonka ei auttanut muu kuin suin päin pako. Kuningas seurasi häntä, ja kun mies alkoi jo uupua, viskasi hän hattunsa käärmeen eteen, joka repi sen riekaleiksi.

Padasjoki. Jalmari Haapasalo TK 11:48. 1961.

Kehittämisehdotuksia: Metsävaltaisessa kylämaisemassa on erittäin tärkeää säilyttää peltomaisemat avoimina. Pellon ja tien väliset alueet tulee raivata parin vuoden välein. Avoimet näkymät Pukkilanjärvelle elävöittäisivät kylämaisemaa. Alueen pellon ja metsän reunavyöhykkeiden hoitoon kannattaa hakea maatalouden ympäristötuen erityistukia.

3. Takkuvuori ja Tiikinvuori

Kuvaus ja arvot: Keskellä Seitniemen kylämaisemaa on kalliainen Takkuvuori. Tiikinvuoren päältä avautuvat kauniit näköalat kylään. Jyrkänteiden lehtomaiset alaosat kasvavat muun muassa lehtoimikkää. Tyllilän talon lähellä, Takkuvuorella on olemassa vanha pikkuhiljaa umpeutuva metsäniitty ja yksityinen luonnonsuojelualue.

Kehittämisehdotuksia: Metsäniitty kannattaa pitää avoinna raivaamalla ja mahdollisuuksien mukaan niittämällä. Tähän ympäristöön saisi helposti luontoreitin, jonka kohteita voisivat olla esimerkiksi jyrkänteet kasveineen ja eliöineen, metsäniitty, luonnonsuojelualue ja metsänhoito ja sen vaiheet. Alueen pellon ja metsän reunavyöhykkeiden ja niittyjen hoitoon kannattaa hakea maatalouden ympäristötuen erityistukia.

4. Seitniemen metsälammet

Kuvaus ja arvot: Seitniemellä on kaksi pientä metsälampea, aivan pyöreä Mekkojärvi ja Majuanjärvi.

Koukkuun kuivettunut ruumis

Eräs mies hukkuu Seitniemellä metsälampeen, josta hänet löydettiin vasta parin päivän kuluttua. Ruumis oli tällä välin jäykistynyt koukkuun aivan kuin istuvaan asentoon. Ruumista koetettiin oikaista arkkuun pantaessa. Kun se ei tahtonut oikein onnistua, asettivat oikaisijat hänet lopulta selälleen latti-

alle ja eräs heistä istuutui täydellä painollaan vainajan polvien päälle. Polvet antoivatkin silloin perää ja oikenivat, mutta ruumis keikahtikin samassa yläpäästään pystyyn, jolloin oikaisija joutui vainajan syliin. Tästä hän säikähti niin pahasti, että sai sydänhalvauksen. Nyt oli vainajia yhden sijasta kaksi.

Padasjoki. Jalmari Haapasalo TK 11:50. 1961.

5. Seittenpää

Kuvaus ja arvot: Padasjoen pohjoisosan maisemalle on hyvin tyypillistä suuret korkeuserot. Seittenpään korkeus on yli 110 mpy. Seittenpäältä avautuu Mustalahdelle näkymiä. Sen esiin työntyvät kallioiset niemenkärjet ovat maisemallisesti ja geologisesti arvokkaita. Vanhoja rantamuodostumia on nähtävillä moreenikumpareiden laajoilla sora-alueilla kuten Seittenpäässä. Seittenpään kallioiden ovat Padasjoenselän maamerkkejä. Kerrotaan, että nimi Seitniemen kylä on saanut nimensä Seittenpäästä. Seittenpää on saanut nimensä eräiden tietojen mukaan niemen seitsemästä pienemmästä niemestä. Seittenpäässä on kaksi luonnonsuojelualuetta Pulkkilanjärven läheisyydessä. Sen Mustalahdesta louhitusta kivistä on tehty Vääksyn kanava. Kallion viereen pääsi helposti proomulla ja kivet lastattiin suoraan sen kyytiin ja kuljetettiin Vääksyyn.

6. Majuantie ja Majuanvuori

Kuvaus ja arvot: Majuanvuori on Padasjoen korkein paikka, 215,2 mpy. Se on ollut kauan tunnettu näköalapaikka. Mäellä tehdyt aukkohakkuut ja myrskyt ovat avanneet maisemaa Päijänteelle. Vuorelta avautuu vielä vaikuttava maisema ennen kuin puusto kasvaa lisää. Vuoren päällä on ollut kolmiomittaustorni, jonka jäänteet olivat vielä nähtävissä. Alueen luonto on monimuotoinen ja mäellä kasvaa muun muassa valkolehdokki. Tien varressa matkalla vuorelle on vanhan kaskimetsän jäänteitä. Vanhan kaskipellon voi havaita tiheässä olevista kaskikiviröykkiöistä. Majuanvuoren kaakkoisrinteessä on luonnonsuojelualue. Vuorelle suunniteltiin 1980-luvulla laskettelukeskusta. Mäellä on ollut aikoinaan hyppyrämäki.

Majuantien varressa on asunut Westerlundin Mamma, jonka ruisleipä oli alueella kuuluisaa. Myös Presidentti Urho Kekkonen tilasi häneltä hapanta ruisleipää.

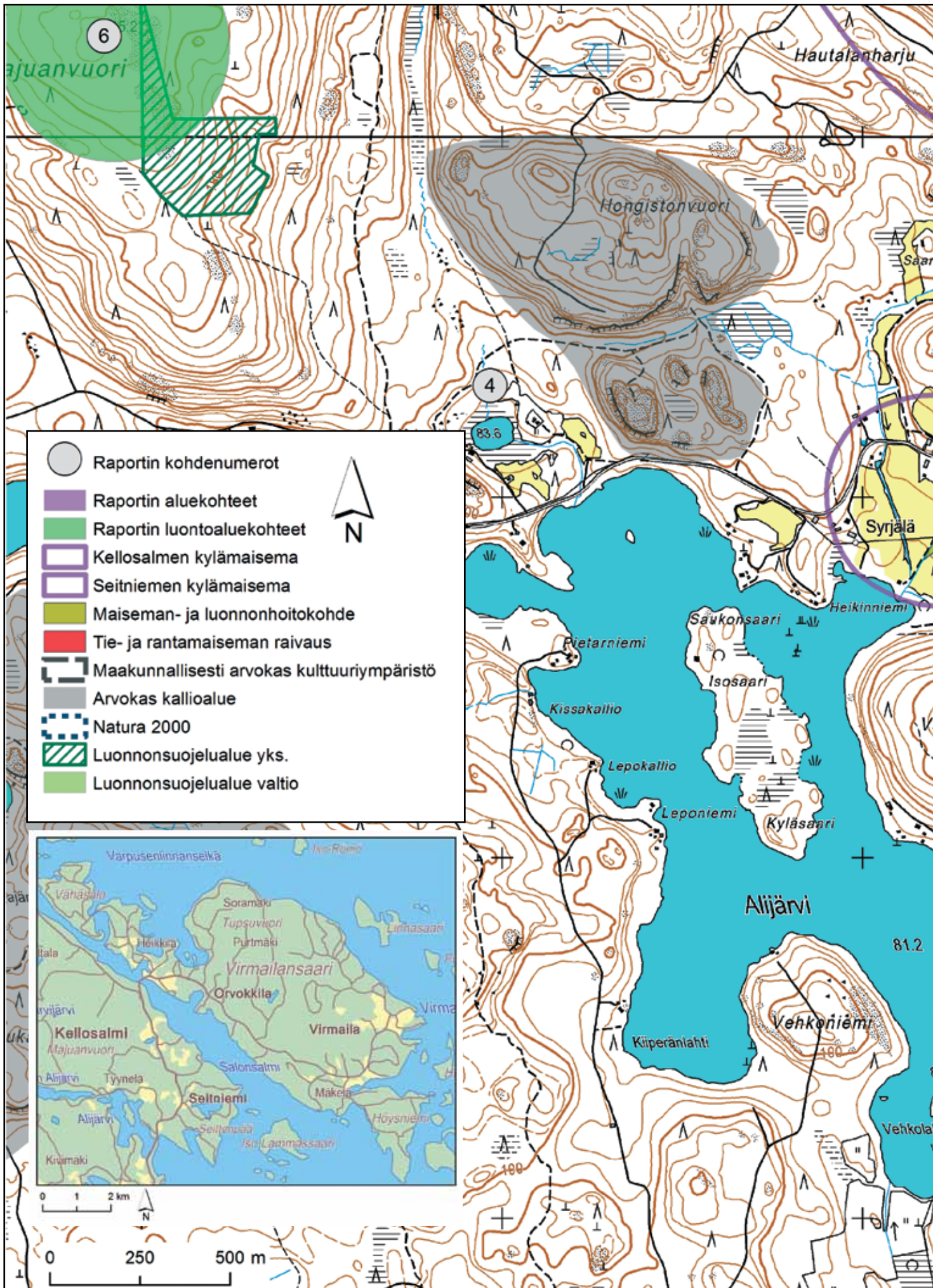
Melise Kröning 2013

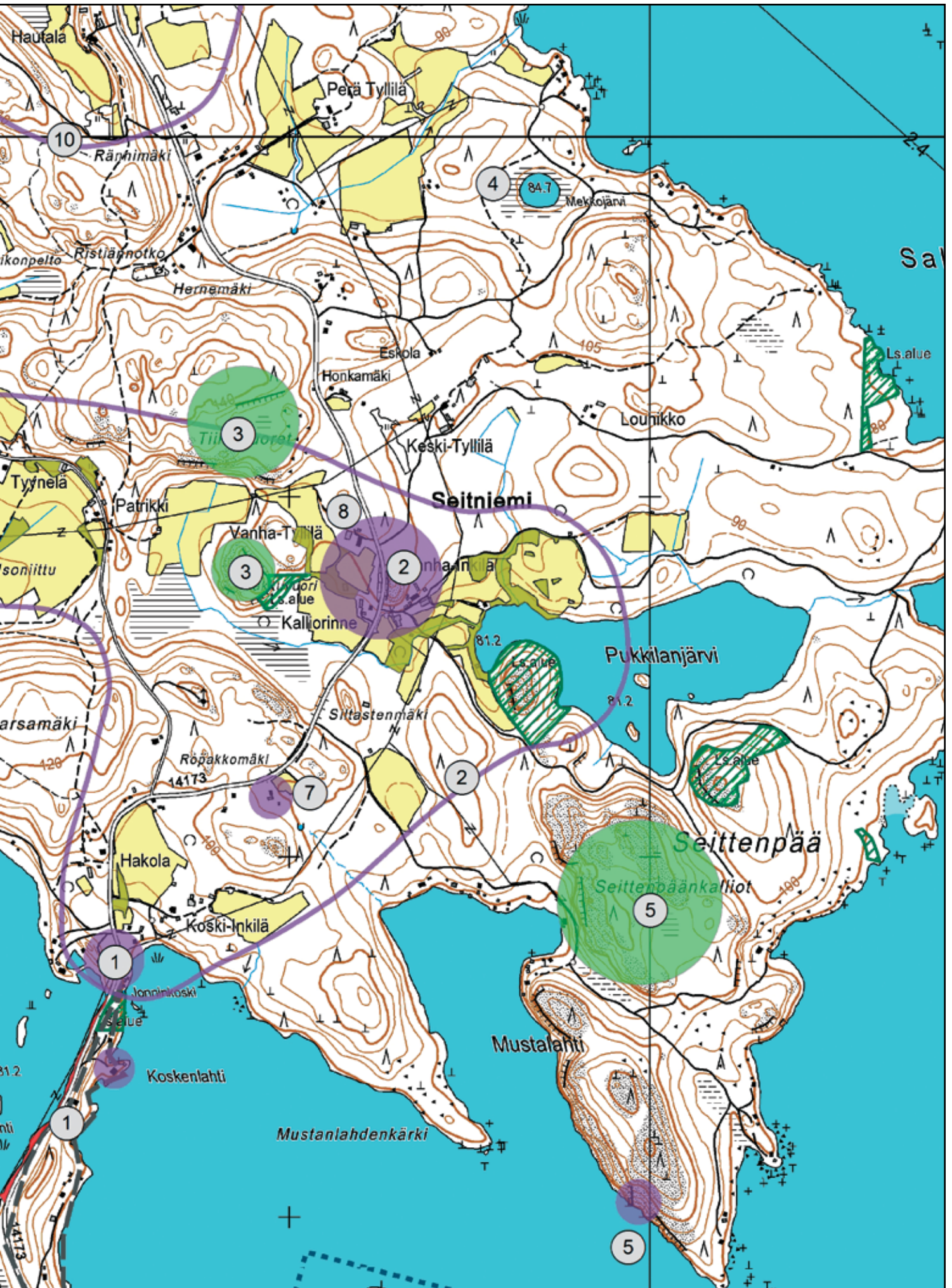
Huviloiden laitureille sopii jäädä laivasta niiden matkailijoiden, jotka haluavat käydä katsomassa Majuanvuoren suorastaan suurenmoista, useiden asiantuntijoiden Päijänteen tienoiden parasta näköalaa; vuoren laki on noin 120 metriä ympäristöään korkeammalla. Huviloilta on vain muutaman kilometrin kävelymatka vuorelle.

Katkelma kirjasta Terveisiä Päijänteeltä 1938.

Kehittämisehdotuksia: Majuanvuoren laella voisi olla tasanne tai näkötorni maiseman katseluun. Mahdollisuuksien mukaan sinne voisi tehdä opastetun polun. Majuanvuoreen liittyvät tarinat ja tapahtumat kannattaisi kerätä talteen.

7. Enni idin henkilökuva ja mökki

Kuvaus ja arvot: Enni Id syntyi 1904. Hänen perheensä oli Jokioisten Mikkolan vuokratilallinen. Hän karkasi mennäkseen karjanhoitokouluun. Tämän jälkeen hän meni töihin tätinsä ompeluliikkeeseen Helsinkiin. Helsingissä hän avioitui ensi kerran. Miehen kuoleman jälkeen hän palasi nuorena leskenä kotiseudulleen. Vuonna 1939 hän meni uudelleen naimisiin. Lapsia ei kummastakaan avioliitosta syntynyt.

Enni Id oli suomalainen Padasjoella asunut naivistinen itseoppinut taidemaalari. Ennistä tuli paikallinen legenda, joskin monet lähimmäiset pitivät häntä kummajaisenaikin. Hän muovasi itse imagoaan kansannaisen oveluudella, kiroili, vaikenä, näytteli tai muuten vain tempuili sen mukaan, kenen kanssa seurusteli. Hänen miehensä Eetu ei oikein hyväksynyt hänen taideharrastustaan. Id aloittikin maalaamisen vanhemmalla iällä, muurarina toimineen toisen miehensä Eetun kuoltua ja saatuaan maalaustarvikkeet paikkakunnalla kesää viettäneeltä opettajaperheeltä. Miehensä kuoleman jälkeen leskellä oli vapaus päivin ja varsinkin öin maalata osuuskaupasta tilaamilleen kovalevyille. Enni Id on ollut oman tiensä kulkija, hän ei paljoa piitannut ihmisten mielipiteistä. Uskalsi maalata sydämenkyllyydestä juuri niitä värejä, joita piti kauniina.

Osansa pensselistä sai koko mökki ovia, lattiaita, huonekaluja, purkkeja ja koreja myöten. Kukat ja viiniköynnösmäiset ornamentit juokisivat häkellyttävinä kaksihuoneisessa pienessä punaisessa mökissä. Maalauksissaan Id kuvasi perinteistä maaseudun elämää, kissa-aiheita ja kukka-asetelmia. Hän maalasi kotimökkinsä huoneiden sisäseinät ja huonekalut kuvilla, joissa kissat kurkistelevat kukkakuvioiden ja lehväornamenttien keskeltä. Koristetussa keinutuolissaan hän maalasi levyä sylissään pitäen mm. viljanteon eri vaiheet sekä perimätiedot nuijasodasta lähes 400 vuoden takaa: ”Kaikiilt lyötiin päät poikki Nyystöläs.” Taikavoimaisesta Haukan Kustaasta Enni teki kuvia, samoin kotoisista mustista, hännättömistä valkorintaisista kissoistaan kukkien keskellä. Enkelit ja pirut toistuivat. Raamatun mukaan viimeainitut olivat kaksineuvoisia ja nyljettyjä vaaleanpunaisia sarvipäitä.

Laajemmin hän tuli tunnetuksi vasta noin 70-vuotiaana, kun hänen töitään valittiin Helsingin Taidehallin naivistisen taiteen näyttelyyn vuonna 1973. Muutaman vuoden ajan hän oli näkyvästi esillä ja hänellä oli ryhmä- ja yksityisnäyttelyitä Suomessa ja myös Tanskassa. Aikakauslehdet tekivät Ennistä värikkäitä juttuja, joihin hän suostui ilmiselvästi halukkaasti ja poseerasi kissoineen ja kukkoineen ja maalattuine mökkeineen. Näyttelyissä Enni Id oli mukana pitkälle 1980-luvulle asti. Viimeiset vuotensa kuolemaansa 1992 asti hän asui kunnan vanhainkodissa vireänä ja iloisena. Maalaaminen jatkui niissäkin oloissa. Teoksia on muun muassa Kiasman kokoelmissa ja Oulun taidemuseon kokoelmissa. Tällä vuosituhanella hänen taidettaan on ollut mm. Kiasmassa Omissa maailmoissa -näyttelyssä ja Helsingin kaupungin taidemuseossa ITE - itse tehty elämä -näyttelyssä muiden tunnettujen naivistitaiteilijoiden rinnalla. Padasjoella Galleria Pikantissa oli vuonna 2009 esillä Enni Idin näyttely, jossa on yli kahdeksankymmentä työtä. Id testamenttasi tuotantonsa ja kotimökkinsä Padasjoen Lions Clubille. Läpeensä maalauksin koristeltu mökki on ollut kesäisin avoinna yleisölle. Nyt Ennin mökin omistaa kyläyhdistys.

Työskentelytavastaan Enni Id sanoi: *”Minulla on sen verran hulluutta, että panen silmän kiinni ja minä kahtelen ja minä näen. Sitte minä otan jotain, mitä minä olen nähnyt, ja sieltä tulee väritki”.*

Jälkimmäinen aviomies ei arvostanut eikä edes suvainnut hänen maalausharrastustaan ja käytti hänen maalauksiaan jopa talon vuorauksena kuvapuoli seinää tai kattoa vastaan. *”Äijä sitten onneksi kuoli 1966”*, muisteli Id.

Kehittämis ehdotuksia: Tämän naivistitaiteilijan kuvittamaan mökkiin on hankkeen aikana tehty rakennuksen säilymisen kannalta katsottuna kaksi merkittävää korjaustyötä. Ensiksikin kunnostettiin perustus ja seinien alaosat ja niiden tuuletus. Rakennuksen korjaus aloitettiin maanpinnan alentamisella mökin toiselta sivustalta, jossa maanpinta oli jo alimman hirsikerroksen korkeudella ja maakosketus ja vesikatolta valunut vesi olivat saaneet aikaan merkittäviä lahovaurioita seinän alimmille hirsille. Lattian alta poistettiin maata siten, että ilma saatiin kulkemaan rossipohjan alitse ja näin sen tuulettuminen saatiin parannettua ja samalla tulevien lahovaurioiden riski pieneni. Vielä rakennuksessa on ongelmana alapohjan kannatinpalkki keskellä rakennusta ja ahtaassa paikassa. Sen kunnostaminen ja lisätukeminen tulisi saada tehtyä. Nyt tehdyn korjaustyön yhteydessä perustuksina olevia kiviä siirrettiin parempiin asentoihin ja näin perustustakin saatiin oikaistua ja sitten alimpia hirsikerroksia uusittiin ja seinien ulkoverhouksena ollutta pystylaudoitusta kunnostettiin. Ikkunoiden vuorilaudoituksia kunnostettiin, jotta veden tunkeutuminen vuorilautojen ja seinän rakoon saatiin merkittävästi vähenemään.

Toinen merkittävä kunnostuskohde oli ullakko ja vesikatto. Vanha pärekate poistettiin ja katon uusilla ruoteilla suoristettiin vesikaton pohjarakenteet ja asennettiin uusi kolmiorimahuopakate, räystäslaudoitus ja -kourut ja syöksytorvet ja vedet ohjattiin pois seinien vierustoilta. Ullakolta poistettiin sinne purkutyössä tippuneet pärekaton jätteet sekä vanhat hiekkapitoiset yläpohjan eristeet ja muut roskat, jotka olivat varsin painavat ja rasittivat yläpohjan kannatteita. Vanha savupiippu kunnostettiin ja pellitettiin vesikaton ja ullakon osalta siten, että sen kautta voi tapahtua painovoimainen ilmanvaihto. Piippuun asennettiin tuulettumisen mahdollistava kate.

Vanhan rakennuksen kunnostamiselle on vieläkin tarvetta. Ikkunoiden kittaukset ja maalaukset ovat kuluneet ja varisseet pois ja ikkunat tarvitsevat pikaisen kunnostuksen.

Varsinaiset mökin arvot kuitenkin ovat sisäpintojen naivistisissa maalauksissa. Niiden suurimpana uhkana ovat tällä hetkellä kosteuden voimakkaat vaihtelut, kesälläkin sisätilojen lämpötila on alhaisempi kuin ulkoilman lämpötila rakennuksen varjoisan sijainnin takia. Maalaukset ovat tehdyt pääosin puuaines- ja kovalevyynnoille Miranolmaalilla. Kosteuden vaihtelut ja kosteuden kulku rakenteissa on lämpötilan vaihteluiden takia aina lämpöisestä kylmään ja näin ollen varsin suurella osalla vuodenvaihtoa

VALTION KOTITALOUSTOIMIKUNNAN TIEDONANTO N:o 9.

Pihlajanmarjat.

Tänä syksynä on paljon pihlajanmarjoja. Noukkikaa niitä, sitten kun ne ovat oikein paksasen puremia, sillä silloin ne ovat vähemmän happamia.

Pihlajanmarjoista voidaan valmistaa puuroa, hedelmäsosetta ja juomaa.

Pihlajanmarjapuuro.

(Högvalian kotitalouskoulun käyttöohje).

$\frac{1}{2}$ litr. pihlajanmarjoja.

2 litr. vettä.

2 omenaa tai niiden kuoret.

1 dal. sokeria (ellei puuroa keitetä heinälaatikossa, jolloin se saa tarpeellisen makeuden ruisjauhoista).

3 dal. ruisjauhoja.

1—2 rkl. perunajauhoja.

Marjat huuhdotaan ja kiehaudetaan. Sitten pannaan marjat kiehuaan omenoiden kanssa uuteen veteen. Kun marjoista on veteen kiehinut tarpeeksi happamuutta, siivilöidään ne pois, ja liemi keitetään undestaan. Ruisjauhot vispilöidään sekaan, ja puuro saa kiehua 1—1 $\frac{1}{2}$ tuntia. Sitten se maustetaan sokerilla ja suurustetaan perunajauhoilla, siinä tapauksessa, että se on liian ohutta. Tarjotaan kylmänä.

2024—17.

8. Muutamia harvinaisempia hätäajan ruokalajeja.

(Käyttöohjeet Högvalian kotitalouskoulusta.)

Seuraavat käyttöohjeet osoittavat, miten vähäisellä kekseliäisyydellä voi taloudessa käyttää hyväkseen mitä ihmeellisimpiä aineksia, kuten esim. saviheinän siemeniä ja mannaryynien sijasta porkkanaryynejä.

Saviheinän siemenistä valmistettu velli.

$\frac{1}{2}$ litr. vettä tai maitoa.

2 rkl. saviheinän terttuja (siemeniä).

$\frac{1}{2}$ tlak. perunajauhoja.

Suolaa, (pienille lapsille lisätään maitosokeria).

Saviheinän siementertut riivitään ja perataan sekä huuhdotaan kuumalla vedellä. Täten puhdistetut siementertut keitetään maidon kera noin 10—15 min. Velli siivilöidään ja suurustetaan perunajauhoilla sekä maustetaan suolalla.

Porkkanaryynivelli.

Ryyneet valmistetaan 100 gr:sta porkkanoita ja 2 rkl. perunajauhoja. Porkkanat hienonnetaan riivinrandalla ja hierotaan vähitellen yhteen perunajauhojen kanssa. Massa kuivataan heikossa uunilämmössä ja murennetaan sitten käsien välissä pieniksi ryyneiksi.

2023—17.

4

Jäkälävelli.

1 litr. maitoa.

1 rkl. ruisjauhoja.

$\frac{1}{4}$ litr. jäkälää.

Suolaa.

Maito saa kiehahtaa, sen jälkeen vispilöidään sekaan ensin jauhot, sitten jäkälät ja suola. Velli saa kiehua 15—20—30 min.

Jäkälähyytelöllä suurustettu mehukeitto.

$\frac{3}{4}$ litr. vettä.

1 kupillinen hapanta mehua.

Sokeria tai siirappia.

2 kupillista jäkälähyytelöä.

Valmistetaan kuten tavallinen mehukeitto. Jäkälähyytelö vispilöidään keittoon viimeiseksi, keitto sakenee vasta jäähdettyään.

Jäkälä- ja lanttupuuro.

$\frac{1}{2}$ litr. jäkälää.

$\frac{1}{4}$ litr. lanttusosetta.

1 $\frac{1}{2}$ litr. maitoa tai vettä.

4 rkl. ruisjauhoja.

Suolaa.

Maito kiehaudetaan, jonka jälkeen ensin jauhot ja sen jälkeen kaikki muut ainekset sekoitetaan joukkoon. Puuro saa kiehua 20 min. Tarjotaan lämpimänä.

Ssmanlaista puuroa voidaan valmistaa myöskin käyttämällä perunoita tai ryynejä lantun asemesta.

Helsingissä, Suomen Senaatin kirjapainossa, 1917.

VALTION KOTITALOUSTOIMIKUNNAN TIEDONANTO N:o 6.

Jäkälät hätäleiväksinä.

Tärkeimmät ja parhaat käytettävimmämme olevista hätäleiväaineista ovat jäkälät. Niistä on ennen kaikkea otettava huomioon poron- eli peuranjäkäliä (peuransamma), jota yleisesti myös kutsutaan ikkunasammaleksi, sekä Islanninjäkälää, jota kuitenkin tavataan pienemmässä määrässä. Ruotsissakin, jossa elintarveolot ovat melkoisesti edullisemmat kuin meillä, on ryhdytty tarmokkaaseen toimintaan jäkälän käytön edistämiseksi sekä ihmisten että eläinten ravinnoksi. Meilläkin olisi laajojen piirien huomio nyt saatava kohdistetuksi tämän oivallisen jauhonjatkoon keräämiseen ja käyttöön, jonka merkitys tulevan nälkävuoden aikana varmastikin tulee olemaan meille arvaamattoman suuri.

Onneksi on syksy jäkälän paras keräämisaika. Aikaisemmin tuskin kukaan olisi tullut ajatelleeksi, että jäkälillä voisi olla meille merkitystä leiväaineena, mutta nyt se vähitellen alkaa selvitä yhä laajemmille piireille.

Eräässä Pohjanmaan kunnassa elintarvelautakunta on jo antanut tiedoksi, että se tulee myöntämään jauhoja yksinomaan niille henkilöille, jotka jättävät lantakunnalle 25 kg. poronjäkälää. Esimerkkiä kannattaa seurata.

Valtion Kotitaloustoimikunta on kiinnittänyt erikoista huomiota jäkälän käyttöön ravintoaineitten korvikkeina ja tulee tarkoitusta varten perustamaan kotileipomon. Jo nyt on erinäisissä talouskouluissa kokeeksi leivottu

2021—17.

lämpö ja samalla kosteus kulkee ulkoa sisälle päin. Miranol-maalipinnat ovat hyvin huonosti vesihöyryä läpäiseviä ja siten kosteus lisääntyy maalausten alle puurakenteesseen ja kovalevyyn. Maalin alla muhii kosteus ja lahottajat, koska lämpötilakin on mikrobikasvustolle sopiva. Syksyisin taasen pakkasen ja kosteuden tiivistyminen ja veden jäätyminen rapauttavat pintoja. Maalin pito pinnassa heikkenee ja maali alkaa lohkeilla ja varista. Tämän johdosta olisi tärkeää saada mökissä pidettyä sisätilojen lämpötila ulkoilmaa korkeampana, jotta kosteus kulkeutuisi ulospäin eikä tiivistyisi maalausten taakse. Tämä taasen edellyttäisi yläpohjan eristämistä ja ilmanvaihdon parantamista sekä lämmityksen ylläpitämistä kriittisinä ajanjaksoina. Lämmittäminen onkin sitten uusi kustannuskysymys.

Rakennuksen korjaustöitä on tehty Päijänne-Leader -rahoituksen kautta ja kyläyhdistyksen toimijat ovat tehneet kunnostusta talkootöinä sekä töissä on käytetty palkattua kirvesmiestä.

Tilan piharakennuksen kunnostaminen kahvilatiloiksi on etenemässä ja vajaan on uusittu lautalattia, rakennuksen taakse on tulossa biokäymälä sekä kylmää ja lämmintä pesuvettä ollaan saamassa asennusten jälkeen. Pihassa on porakaivo, jonka vettä voidaan käyttää pesuvetenä.

Enni Idin mökin puutarhaa on siistitty hankkeen aikana. Vanhimmat ja lahot omenapuut poistettiin. Samalla piha sai avaruutta ja valoa. Ennin puutarhaa saa olla melko luonnonvarainen. Pihan käytettävyyttä lisää muutama persoonallinen pöytä- ja tuoliryhmä kahvilan tarpeisiin. Erityinen ongelma pihassa on pysäköintipaikkojen vähyyks pienellä tontilla. Alueen tien vartta on raivattava ja paikalle saatava ainakin 3-5 autolle pysäköintipaikka. Maalla täytetty osa tulee peittää ruokamullalla ja siihen tulee kylvää niittymäinen alue tai siihen voidaan jakaa kylän perinneperennoista kokoelma. Kulkureitit tulee päällystää esimerkiksi soralla, jotta liikkuminen tontilla on ohjattua ja kutsuvaa.

8. Aarteita Vanha-Tyllilän ullakolta

Kuvaus ja arvot: Vanha-Tyllilän ullakolta löytyi hankkeen aikana Valtion kotitalous-toimikunnan tiedonantoja vuosilta 1917 ja 1918. Vanhat aitat ja ullakot kätkevät uumeniinsa melkoisen määrän mielenkiintoista kulttuurihistoriaa. Nämä pula-ajan ruokaohjeet ovat arvokasta materiaalia ja saavat lukijansa ymmärtämään ruokatarvikkeiden todellisen puutteen. Ohjeissa kerrotaan erilaisia reseptejä hengenpitimiksi.

Mäkelän Eeva Katarina, sittemmin Tyllilän emäntä, oli voimakas nainen. Kerran hän oli yksin myllymatkalla Harmoisissa ja tiedusteli siellä oliko missään sellaista miestä, joka veisi säkit kärryillään veneestä myllyyn. Eräs Kuhmoisten isäntä tokaisi: "En minä ainakaan kaikkien piikatytöjen säkkejä rupea kuljettamaan." Kiukustuneena Eeva Kaarina kantoi itse sadan kilon säkit ylös myllyyn. Tätä katsellessa mies tuumiskeli: "Tuosta tytöstähän minun pitäisi miniä saada." Tämä vain tiuskaisi hammasta purren: "Tästä piikatytöstä sinä et ikinä saa miniää." Päätöstään hän ei myöhemminkään katunut.

Kauko Tyllilä, Virmailan kirja 1981.

Kehittämissuhteita: Ullakolta löytynyt materiaali tuo hienosti ruuan kautta esiin yhden merkittävän ajanjakson maamme historiassa, I maailmansodan ajan. Materiaali on helposti yhdistettävissä luontoon ja erilaisiin opastuksiin. Rohkeimmat voivat koikeilla osaa näistä resepteistä ja niistä voisi kerätä menuun myös Kellosalmen Kekriin, jolloin teemana voisi olla puuteajan kekri.

Kerran padasjokelainen liikemies oli parin kaverinsa kanssa kalastusretkellä Haukkasalossa. Hän oli jättänyt vaatteensa veneeseen ja mennyt uimaan. Sillä välin kaverit olivat lähteneet soutamaan Mainiemelle päin. Nähtävästi sahdin vaikutuksesta he olivat unohtaneet seuralaisensa. Jäättyään näin nolosti ilman vaatteita uimari oli mennyt kolkuttelemaan torpan ovelle. Sieltä tuli kuitenkin pikainen lähtö, kun naiset huikkein huudoin ja luudalla hosuen karkottivat hänet tiehensä.

Virmailan kirja 1981.

”Päijänteen kansallispuistossa sijaitsevan Haukkasalon lounaaseen aukeava kallioseinämä on ruhjeinen ja laajalti valkean valuman peittämä. Siellä täällä erottuu punaista väriä, joka on pääosin luontaista. Suunnilleen jyrkänteen puolivälissä, männyn vierellä on kuitenkin myös maalattuja jälkiä. Vasemmalle katsovan hirven pään ja vartalon muoto on melko selvä. Käsitellyssä kuvassa erottuvat myös jalat ja jalkojen alla olevat läikät. Hirven takana on myös värialue, josta ei kuitenkaan voi erottaa tunnistettavaa muotoa.”

Ismo Luukkonen

Haukkasalon naiset elelivät torpassaan kaukaisella saarella ilman miehistä apua. Kun heiltä kysyttiin, miksi he eivät menneet naimisiin, he vastasivat: ”Ennenhän porsaan ruokkii kuin miehen.”

Virmailan kirja 1981.

9. Haukkasalo ja muut saaret

Kuvaus ja arvot: Haukkasaloon liittyy hauskoja tarinoita. Korkeakallioisella Haukkasalon saarella asui kaksi naista torpassa. Iso Lammassaari on nimensä mukaisesti ollut vanha laidunalue.

Kehittämisehdotuksia: Moniin Päijänteen saariin liittyy tarinoita. Saarissa on asuttu, niissä on yövytty ja retkeilty. Saarissa on myös runsain mitoin eri-ikäisiä muinaisjäännöksiä. Päijänteessä on myös muutamia hylkyjä ja vanhoja jo 1800-luvun lopun purjehduskartoissa esiintyviä kummeleita ohjaamassa kulkua. Näiden Päijänteen tarinoiden kokoaminen olisi helposti kylissä hyödynnettävää tietoutta. Saarille voidaan tehdä yhteisiä retkiä ja tutkia ympäristöä.

Kellosalmen maiseman, kulttuurin ja luonnon arvot sekä maisemanhoitosuunnitelma

10. Kellosalmen maisema - länsiosa kylästä

Kuvaus ja arvot: Kellosalmelle saavutaan etelästä Seitniemen kylän läpi. Kylän raja menee Alainen-Oikka -lammen kohdalla. Kellosalmentien maisema on sillalle saakka hyvin pienipiirteistä. Tien varrella on vanha koulurakennus sekä uudempi 1950-luvulla rakennettu koulu. Yksityisessä omistuksessa olevan kyläkoulun ympärillä avautuu yksi Kellosalmentien harvoista peltoaukeista ja aukealla on yksi kylän harvoista karjatiiloista. Kylässä on ollut työväentalo, kauppoja ja koulu. Kaikki tärkeä toiminta on keskittynyt mantereen puolelle. Maisema on perinteistä maaseudun maisemaa, missä näkyy eriaikakausien rakentamista. Alueella on myös paljon luonnon monimuotoisuutta ja maisemallisia yksityiskohtia. Kylän läpi virtaa puro Alainen-Oikka -lammesta Päijänteeseen. Vesi on kuluttanut maaperään syvän ojan. Kylän pellot ulottuvat rantaan saakka. Kylän pienasutus on sijoittunut keskellä kylää sijaitsevalle harjuksolelle, joka ulottuu aina Kullasvuorelta Mainimen kautta Kellosalmen Vanhankylänharjulle.

Kehittämisehdotuksia: Tiemaisemasta tulisi avata näkymiä Alainen-Oikka -lammelle. Muutamien puiden poisto niin tienvarresta kuin lammen rannasta avaa vesistönäkymiä tielle. Alueen peltojen viljely säilyttää maiseman avoimena ja monimuotoisena. Kylän maisemassa on muutamia maatalouden ympäristötuen erityistukikohteita.

11. I.K. Inhan maisema Padasjoella

Kuvaus ja arvot: I. K. Inha (Konrad Into Nyström 1865-1930) oli valokuvaaja, kirjailija, suomentaja ja toimittaja. Inha on suomalaisen valokuvauksen suuria mestareita. Hän on kunnostautunut eritoten kansanperinteen, vanhan elämänmuodon ja Suomen maisemien tallentajana. I. K. Inha oli 1890-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella suomalaisen valokuvauksen merkittävin maisema- ja miljöokuvaaja sekä dokumentaristi. Häntä pidetään jopa kansallisvalokuvaajana. Vuosina 1913-14 Inhan pitkäaikainen kustantaja WSOY tilasi Inhalta uusia maisemakuvia käsittelevän sarjan. Maisemakuvien takia Inha ei enää lähtenyt kiertämään Suomea laajalti, vaan asettui kahdeksi kesäksi Padasjoelle ja talviksi Lohjan ja Virtain maisemiin. Padasjoella ollessaan hän retkeili ja purjehti Päijänteellä. Tilaus tehtiin ilman varsinaista käyttötarkoitusta ja WSOY:n oli motiivina lähinnä hyvän työntekijän pitäminen leivässä. Käytetylle rahalle löytyi varmasti vastinetta myöhemmin, sillä sarjan kuvat löysivät tiensä useisiin sotien välisenä aikana julkaistuihin kuvateoksiin.

Kehittämisehdotuksia: Kylässä kannattaa hyödyntää Inhan perintö. Vanhat kuvauspaikat tulisi merkitä maastoon ja verrata näkymien tämänhetkistä tilaa. Kartalle merkittynä ne auttaisivat ihmisiä käymään näissä kohteissa. Yksi kuvauspaikoista on

Virmala on Päijänteen suurin saari, korkea, ryhmyinen, vaivalloinen kulkea, vuorillaan halliten maisemia jos kuinka kauas. Sen ja mannermaan välillä on kaunis Kellosalmi, joka peilityynellä pinnalla etäinen laiva kesäyönä näyttää viipyvän paikallaan kuin luonnon ihanuuden lumoamana. Kotvasen kestää liukua Harmoisten ylhäinen ranta edessä kangastaen.

Padasjoen kirkonkylä on melkoinen, mutta Päijänteelle siitä näkyy hyvin vähän, sillä vaikka ei sillä paikalla olekaan vuoria, kulkee sitä vastoin pitkä soraharju aivan selän rantaan pitkin. Se kasvaa salskeita männiköitä ja puhtaita näköaloja on sen korkealta laelta peninkulman laajuiselle selälle ja saarille. Etenkin korkealle Virmalalle, joka erottaa selän muusta Päijänteestä.

Helteinen tyyni kesäpäivä tuskin missään on niin raukaiseva ja tuskin on missään muualla niin paljon valoa ja sineä, kuin tällä aavalla selällä, jossa taivaanranta joka puolella painuu niin matalaksi. Silloin olen mielikseni makaillut Virmalan ulkoreunalla Vierevällä hiekalla, jota mainingit raukeasti huuhtovat.

I.K. Inha. Katkelmia kirjasta Suomen maisemia.

Kellosalmen Kullasvuori. Paikoille voidaan helposti tehdä QR-koodit, joissa voi vaikka avautua kuva Inhan kuvasta. Kuville tulee olla lupa käyttöä varten. Valokuvaaja Johannes Sippola on kuvannut Inhan kuvauspaikat ja nämä kuvat ja maiseman muutos ovat nähtävissä Elbatar-laivalla.

12. Böökin valokuvat

Kuvaus ja arvot: Albert Theodor Böök oli Padasjoella syntynyt opettaja, museomies ja kirjailija. Kirjassaan mailta ja vesiltä vuodelta 1926 hän kuvaa myös Kellosalmen seutua ja Virmailaa. Hän oli myös ahkera valokuvaaja ja kuvasi paljon Padasjokea. Kuvat ovat Lahden kaupungin museon kokoelmissa.

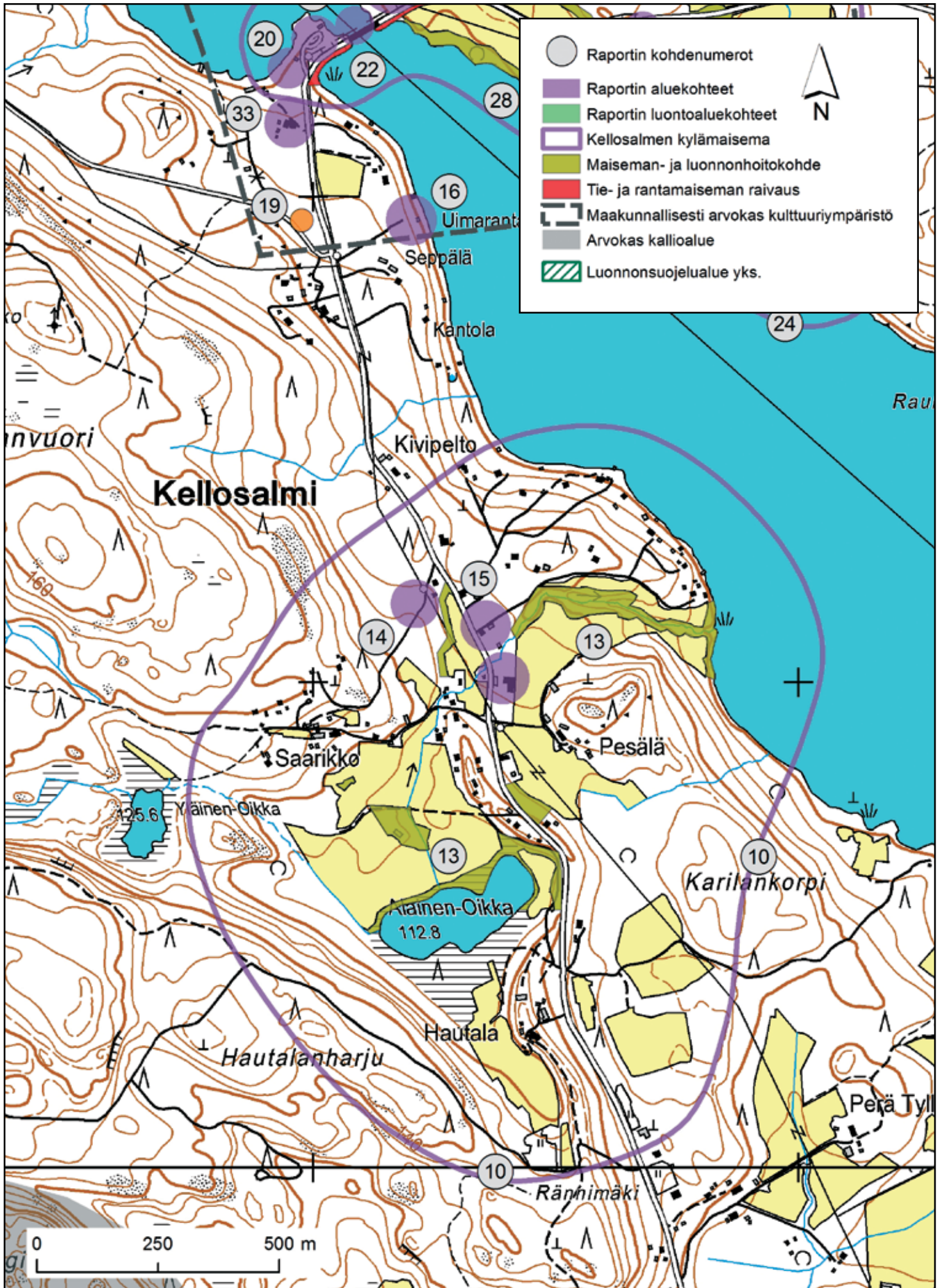
Kehittämisehdotuksia: Kylässä kannattaa hyödyntää myös Böökin perintö. Vanhat kuvauspaikat tulisi merkitä maastoon ja verrata näkymien tämänhetkistä tilaa. Kartalle merkittynä ne auttaisivat ihmisiä käymään näissä kohteissa. Paikoille voidaan helposti tehdä QR-koodit, joissa voi vaikka avautua kuva Inhan kuvasta. Kuville tulee olla lupa käyttöä varten. Kun yhdistetään sekä Böökin että Inhan kuvauspaikat saadaan hieno kertomus maiseman muutoksesta. Tällaista mahdollisuutta ei ole monessa paikassa.

13. Pellon ja metsän reunavyöhykkeet

Kuvaus ja arvot: Pellon ja metsän, pellon ja vesiuoman sekä pellon ja tien väliset reunavyöhykkeet sekä pellon metsä- ja niittysaarekkeet luovat monimuotoisuutta maatalousympäristöön. Reunavyöhykkeet ja saarekkeet voivat olla avoimen niittymäisiä, puoliavoimen hakamaisia tai suljettuja ja monikerroksisia. Monia reunavyöhykkeitä ja metsäsaarekkeita on aikaisemmin laidunnettu. Aiemmasta laidunkäytöstä kertovat nuoremman puuston keskelle jääneet vanhat, usein vioittuneet puut, valonpuutteesta kärsivät katajat sekä siellä täällä esiintyvät avoimemmat niitty laikut. Puuston ja pensaiston lajirikkaus, erityisesti jalojen lehtipuiden, haavan, pihlajan, tuomen, paatsaman sekä muiden marjovien puiden ja pensaiden esiintyminen lisää reunavyöhykkeen ja metsäsaarekkeen monimuotoisuutta. Eliölajien määrä lisääntyy, jos puiden ja pensaiden väliin jää avoimempia niitty laikkuja. Erityisen hyviä elinympäristöjä ovat paahteiset, etelään, lounaaseen tai länteen viettävät, kallioisilla tai hiekkaisilla paikoilla sijaitsevat alueet, joissa usein on näkyvissä paljastakin maanpintaa. Näillä viihtyvät mm. monet ketokasvit ja päiväperhoset. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden laho- ja kolopuut ovat tärkeitä hyönteisten, kääpien, sammalten ja jäkälien sekä kololintujen elinympäristöjä. Reunavyöhykkeet ja pellon metsäsaarekkeet tarjoavat suojaa ja pesimäpaikkoja riistaeläimille, viljelysten ja niiden reuna-alueiden linnuille, pölyttävälle hyönteisille ja hyötykasvien tuholaisia syöville pedoille. Reunavyöhykkeillä ja metsäsaarekkeilla on usein vanhoja maatalouteen liittyviä rakennuksia, jotka ovat sekä kulttuurihistoriallisesti että maisemallisesti arvokkaita. Kiviaidat, kiviröykkiöt ja muut vanhat rakenteet luovat vaihtelevia pienympäristöjä eliöille. Kivirakenteet ovat mieluisia lämpöä vaativille hyönteisille ja matelijoille ja niiden pinnalla voi elää myös elintavoiltaan vaateliaita sammal- ja jäkälälajeja.

Kehittämisehdotuksia: Maatalouden ympäristötuen erityistukea myönnetään metsän ja pellon sekä pellon ja vesistön välisille alueille. Nämä vyöhykkeet ovat noin 20 metriä leveitä ja niiden tulee olla puustoltaan monilajisia. Lisäarvoa reunavyöhykkeille tuovat siirtolohkareet, pienet kalliot, maisemallisesti arvokkaat vanhat ja suuret puut, kukkivat ja marjovat puut. Tärkeintä on säilyttää saarekkeet, monilajiset reunavyöhykkeet ja maisemapuut. Saarekkeita hoidetaan estämällä niiden umpeen kasvaminen raivaamalla tai laiduntamalla. Saarekkeiden ja reunavyöhykkeiden hoitoon voi hakea maatalouden ympäristötuen maiseman- ja luonnonhoitoon suunnattuja tukia.

Alhaalla vasemmalla oleva laavu on mallina Kellosalmen uimarannan yhteyteen sopivasta suuresta laavusta ja nuotiopaikasta.

14. Työväentalon paikka, Sötkön talo

Kuvaus ja arvot: Kylällä on ollut yhteinen kokoontumis- ja juhlapaikka. Vuonna 1927 rakennettu työväentalo oli hirsirunkoinen ja vuoraamaton. Aluksi talo oli maalaamaton, mutta vuonna 1979 se maalattiin tummanpunaiseksi. Rakennuksen uunit purettiin vuonna 1970 ja siitä lähtien se oli vain kesäkäytössä. Rakennus on tuhoutunut tulipalossa salamalla iskeytyä siihen 7.8.1994. Talossa tanssittiin, näytettiin elokuvia ja vietettiin häitä. Kellosalmen työväenyhdistys ylläpiti taloa. Sötkö eli kulta-aikaansa 1950-luvulla, jolloin hämeenlinnalaiset sotilaat olivat halkometsässä Kellosalmella ja tulivat tansseihin. Talon tontti on nyt tyhjiällä. Lähellä oleva Ilomäki on ollut vanha tuli- ja tapaamispaikka. Se oli vanhan kaupan kohdalla.

15. Lehtokankaan talo

Kuvaus ja arvot: Koulun naapurissa ja tienvarressa on Lehtokankaan talo, joka kulttuurihistoriallisesti on mielenkiintoinen rakennus. Se on entinen torppa, joka myöhemmin itsenäistyi tilaksi. Kansakoulu perustettiin Kellosalmelle 1928 ja koulun toiminta alkoi tässä talossa. Koulun jälkeen rakennuksessa toimi pitkään kauppa. Rakennuksen pihamökissä opetettiin veistoa. Rakennus on toiminut myös asuntona kuten nytkin. Nykyisin rakennus on yksityisomistuksessa.

16. Kylän yhteinen uimaranta

Kuvaus ja arvot: Kylällä on oma uimaranta Kellosalmen rannassa ja jyrkässä itään avautuvassa rinteessä. Rannan palveluvarustuksena on laituri ja uimakoppi. Rinteen yläosassa on muutamalle autolle pysäköintipaikka. Uimarannalle on tehty uusi pitempi laituri kesällä 2013.

Kehittämisehdotuksia: Pohjois- ja itäranta ei ole paras mahdollinen uimarannaksi. Lisäksi ranta syvenee nopeasti. Kylään on haettu uutta uimarannan paikkaa siinä onnistumatta. Vanhan uimarannan käyttöä pysähtymispaikkana ja ajanviettopaikkana lisäisi grillikatos tai laavu. Laavun kannattaisi olla suuri, jotta siinä voidaan tavata vaikka kyläläisten kesken. Rannan kunnostukseen voidaan hakea toimintaryhmältä investointihanke. Myös kunta voisi rahoittaa kalusteiden uusimista. Puuston harventaminen toisi lisää valoa alueelle.

17. Kullasvuori

Kuvaus ja arvot: Kellosalmelta hieman pohjoiseen on Kullasvuori, joka on merkittävä näköalapaikka kylässä. Sieltä avautuu näköaloja Kellosalmen sillalle ja Kuhmoisiin päin. Kallioisen alueen kasvillisuus on arkaa jäkälikköä. Eri-ikäisten mäntyjen välistä avautuu virkistäviä vesistö näkymiä. Kullasvuoren reunoilla on myös luonnonsuojelualueita. Kohteeseen voi jokainen tutustua jokamiehenoikeuksin.

Kehittämisehdotuksia: Kohteeseen voidaan maanomistajan luvalla ohjata vierailijoita yhtä reittiä pitkin. Kohde kuuluu I.K. Inhan valokuvaamiin paikkoihin.

18. Kellosalmen linnusto

Kuvaus ja arvot: Kylän linnustoon kuuluvat kaakkurit, joita pesii Koukkujärvellä ja Teräväinen-järvellä sekä Virmailan Nuottajärvellä. Kaakkuri on karujen sisävesien lintu. Se kalastaa Päijänteen selillä, mutta pesii pienissä järvissä Päijänteen rantojen tuntumassa. Pienet runsaskasvustoiset ja -kalaiset metsälammet ovat kaakkurin pesimäpaikkoja. Kansanperinteessä kaikkea ja sen läheinen sukulainen kaakkuri karkottivat pahoja voimia. Lintuja käytettiin tähän tarkoitukseen taioissa. Pellolle saatiin hyvä suojelus ja viljaonni kun kaakkurin nahassa kannettiin kolme virtaavasta purosta otettua pyöreätä kiveä ja pantiin ne kolmeen vakoon.

”Tähän Päijänteeseen en ole näille kohtia nähnyt joutsenen laskeutuvan kun yhden ainoan kerran. Se laskeutui parvesta ja viipyi tässä meidän lahdessa useita päiviä. Vanhat ihmiset sanovat, että vainajan sielu siirtyy joutseneen, siis sellainen vainaja joka kuolee viattomana. Tähän minäkin uskon ja pidän, että siinä oli minun poikani Matti, joka kaatui talvisodassa Laatokan saarissa. Se tuli ikään kuin sanomaan minulle hyvästiä ja rohkaisemaan minua täällä maisella matkalla. Se oli todella kaunis näky, jota en ikinä unohda ja sellainen näky, että se antoi minulle uutta elämän uskoa.”

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:71. 1961.

- Hilja Jutila, prof. rouva, s.1888.

Päijänteen Varpusenlinnanselällä tavataan säännöllisesti seuraavia muuttolintuja: haapana, tavi, jouhisorsa, lapasotka, pilkkasiipi, mustalintu ja all. Uhanalainen selkäloppi pesii Varpusenselällä. Näkyvimmin Päijänteen linnustoa edustavat lokit ja kalatiira. Ne pesivät lähes kaksi kertaa enemmän kuin vesilinnut. Vesilinnusto painottuu ruovikkoisille lahdille. Telkkä on Päijänteen runsaslukuisin vesilintu ja uikkuja on yli kolmannes Päijänteen vesilinnustosta. Tikat ovat yleisiä Virmailansaassa. Härkälintuja on tavattu ainakin Vähäkelloalnessa.

19. Muinaisjäänös, eläinten pyyntikuopat ja risteysalue

Kuvaus ja arvot: Kohde sijaitsee Kellosalmentien ja Harmoisin johtavan tien risteyksen luoteispuolella. Alueella on kymmenkunta halkaisijaltaan noin 2,5 m kuopannetta, joissa on kehävalli. Tutkimuksissa ei ole havaittu hiiltä, joten kyseessä ei ole miilukuopat vaan luultavimmin pyyntikuopat. Kohdetta ei ole ajoitettu. Risteysalueen maasto on mäntykangasta. Kiinteät muinaisjäänökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ilman tämän muinaismuistolain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäänöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty. Maanomistajan ja museoviraston luvalla kohteen ympäriltä voisi raivata pois pientä taimikkoa ja vesakkoa. Risteysalueen muitakin vesakkoja kannattaa raivata, jotta alueen avoimuus ja turvallisuus säilyvät.

Pyyntikuoppa on metsästyksessä käytettävä ansa, maahan kaivettu kuoppa, johon eläimen on tarkoitus pudota. Ansakuopilla on metsästetty Suomessa jo kivikaudella. Suden kuoppapyynti on viimeinen ansakuoppametsästyksen perinne Suomessa ja sekin päättyi viimeistään 1900-luvun alkupuolella. Suden ansakuoppia kutsuttiin sudenkuopiksi tai hukanhaudoiksi. Sudenkuoppiin on usein laitettu keskelle paalu, jonka päässä on syötti. Muita kuin lihansyöjiä on peloteltu ansoihin tai ansat on tehty eläinten toivotuille kulkureiteille. Kuopat on usein katettu risuin ja lehdin, jotta eläin ei huomaisi niitä. Kuopan pohjalle on voitu pystyttää teräviä seipäitä. Näin on ilmeisesti tehty petopyynnin yhteydessä ja vaivojen säästämiseksi; kuollut tai vaikeasti haavoittunut eläin ei pakene matalastakaan kuopasta eikä ole pyytäjälleen vaarallinen. Aitoja eli johteita on voitu rakentaa ohjaamaan saaliit kuoppaan.

Kehittämisehdotuksia: Kohde on kiinnostava osa kylän historiaa. Siihen on helppo tutustua myös satamasta käsin. Kohde sopii osaksi Kellosalmen kyläpolkua. Sen tarinaa voidaan elävöittää kuvauksilla ansapyynnistä ja ansoista.

20. Kellosalmen teollisuus

Kuvaus ja arvot: Kylien teollisuushistoria on jäänyt usein menneiden aikojen hämärään ja kadonnut kokonaan maisemasta, kuten Kellosalmellakin. Vuonna 1828 perustettiin verkatehdas Kellosalmen ratsutilalle ja verkaa valmistettiin vuoteen 1837. Kellosalmen toinen tehdas perustettiin vuonna 1863. Siinä valmistettiin tervaa, tärpähtiä, puuetikkaa ja hiiltä. Tehdas lopetettiin myöhemmin kannattamattomana tervan kysynnän loppuessa. Tehtaan kivijalka sijaitsee yksityisomistuksessa olevalla tontilla. Sillan kupeessa on ollut myös tiilitehdas tai tiilentekopaikka.

Kehittämisehdotuksia: Kohteista kertominen sopii Kellosalmen kyläpolun yhteyteen.

21. Kellosalmen satama ja Siltapuisto

Kuvaus ja arvot: Kellosalmi on yksi Päijänteen rantakylistä. Oma satama on kylän toiminnan kannalta tärkeä asia. Rannassa on myös kylän ainoa kesäaikaan kahvila- ja ravintolapalveluita tarjoava yrittäjä. Satamassa vierailee kesäaikaan kävijöitä päivittäin. Silta on myös merkittävä näköalapaikka. Sillalta avautuu näkymiä Kellosalmen ruhje-

Virmailan saaren Mäkelän nuotanvetäjät olivat vedenneidon kerran kesäisenä yönä, toista sataa vuotta takaperin, vähän ennen niin sanotun Suomen sodan puhkeamista nähneet Lammassaaren pohjoisessa kärjessä kalliolla. Nuottamiehet pelästyivät niin pahoin tuota kummitusneitoa, että jättivät apajan vedon kesken, nuottansa järveen, katkaisten puukolla köydet ja suotaen pakoon kuin hengenhädässä, turvalliseen kotin valkamaan. Vedenväki ja mitkähän kummajaiset olivatkin vanhaan aikaan usein säikäyttelleet kalamiehiä ja muita Päijänteellä soutajia.

Katkelma kirjasta Terveisiä Päijänteeltä 1938

Kellosalmen nimen kerrotaan johtuneen siitä, että muinoisena sota-aikana, ei tiedettäne tarkemmin milloin Padasjoen kirkon kellot upotettiin tämän salmen pohjaan vihollisilta piiloon, eikä kelloja saatu sieltä koskaan ylös; ne olivat painuneet syvälle liejuun. Mutta ihmeellistä – suurten sotien, veristen vainovuosien alkamisen aikana ennen vanhaan kuutamoisina öinä kuultiin salmen pohjasta hiljaista vaarasta varoittavaa kumahtelua. Ja silloin myös vedenneito nousi Salonpähän rantakivelle laulamaan.

Katkelma kirjasta Terveisiä Päijänteeltä 1938.

laaksoon ja Lossarinlahteen. Silta ja Siltapuisto muodostavat tärkeän maisemallisen solmukohtan.

Rannassa, Kelossin vieressä on vanha kartanon kiesivarasto. Varastossa on säilytetty Kellosalmen kartanon hevosten kaupunkirattaat ja valjaat. Kellosalmen venelaituri- ja pysäköintialueelle suunniteltiin hankkeessa ilmoitustaulu, joka pystytettiin keväällä 2013.

Kehittämisehdotuksia: Keväällä 2013 sataman ja sillan ympäristössä pidettiin talkoot, joissa raivattiin pois vesakkoja ja puustoa. Samalla tuotiin esiin alueen maisemallisesti merkittävät suuret männyt. Koska kohteen läpi kulkee sähkölinjoja, osa työstä jätettiin sähköyhtiölle. Kohteen puustoa tulisi harventaa lisää myös sillan maapenkoilta.

22. Lossit ja silta

Kuvaus ja arvot: Kapulalossi tuli Kellosalmeen 1952. Sitä ennen oli käytössä niin kutsuttu kopukka eli tilapäinen lossi tai lautta, jota käytettiin eläinten kuljettamiseen salmen yli. Hevonen tuotiin yli yleensä uittamalla tai kopukalla. Tie Virmailaan rakennettiin vasta 1960-luvulla. Puu-, kapulalossi oli kesälossi. Talvisin jäädytettiin jäätie. Vuonna 1966 tuli moottorivetoinen lossi. Kellosalmen silta rakennettiin 1986. Lossilaiturit olivat Kelossin ja Rautialan tilan kohdalla.

23. Kellosalmen murroslaakso

Kuvaus ja arvot: Kellosalmi on maisemaltaan erikoislaatuinen, kapea ja 14 kilometriä pitkä salmi. Eteläinen salmi, nimeltään Salonsalmi on luode-kaakkoisuuntainen ja rajautuu luoteisosastaan Kellosalmen siltaan ja kaakkoisosastaan Kaikuniemeen. Kellosalmi on osa pitkää luode-kaakko-suuntaista ruhjelaaksoa. Ruhjevyöhyke jatkuu viiva-suorana poikki Päijänteen aina Kuhmoisista Kalkkisiin ja siitä eteenpäin Ruotsalaiseen. Ruhjelaaksot ovat peräisin kallioperän synnyn ajoilta, joten maiseman suuret piirteet ovat ikivanhoja. Kellosalmen ruhjelaakso on vanhin, 1646 miljoonaa vuotta vanha. Murroslaakso on kallioperän murtumiskohtaan kulunut pitkänomainen painanne. Kaikista Päijänteen murroslaaksoista Kellosalmi on vanhin.

Salonsalmen maisematilan pohjoispäätä leimaavat Kellosalmen kartanon peltonäkymät ja eteläpäätä Virmailansaaren rinteet. Pohjoispäässä Kellosalmen maisemaa leimaavat salmen suu sekä Lokinluoto. Alueen maamerkkejä ovat Muikunvuoren ja Kullasvuoren jyrkkämuotoiset rinteet sekä Sikoniemen lehtipuustoa kasvava eteläkärki. Salmelta avautuu paikoitellen näkymiä Lossarinlahtea ympäröivään viljelymaisemaan.

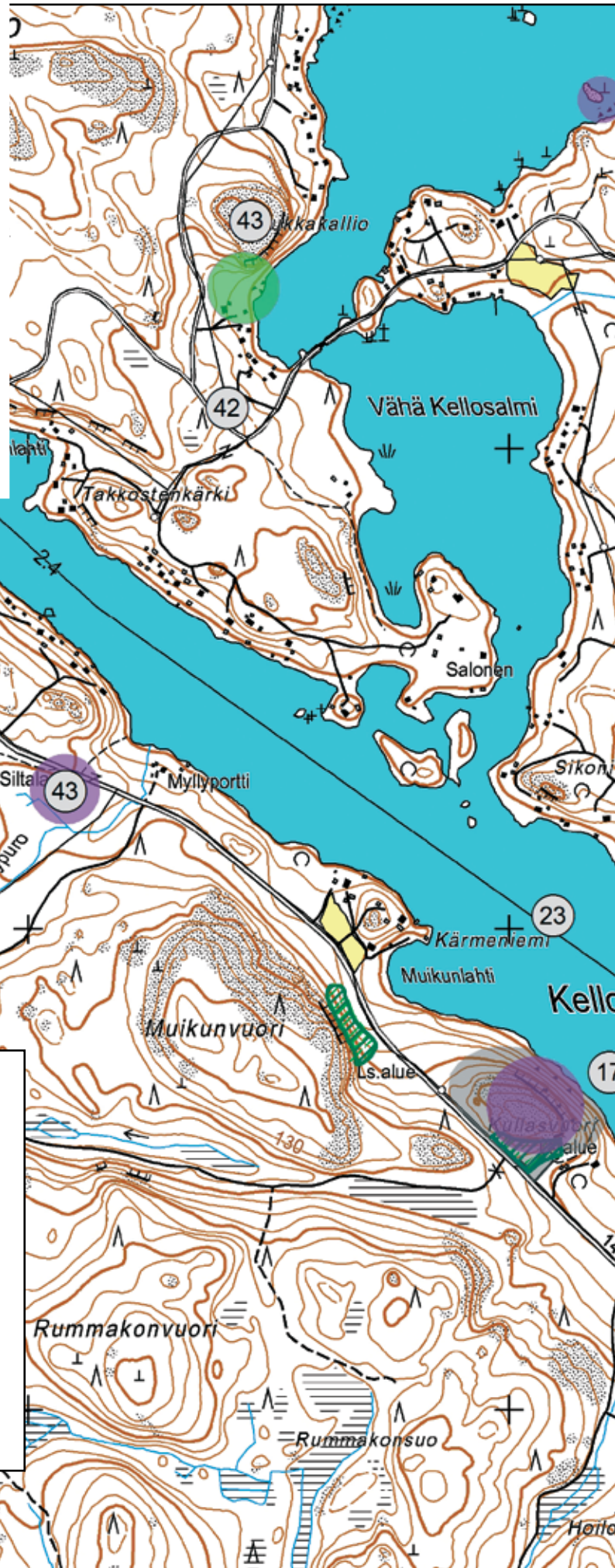
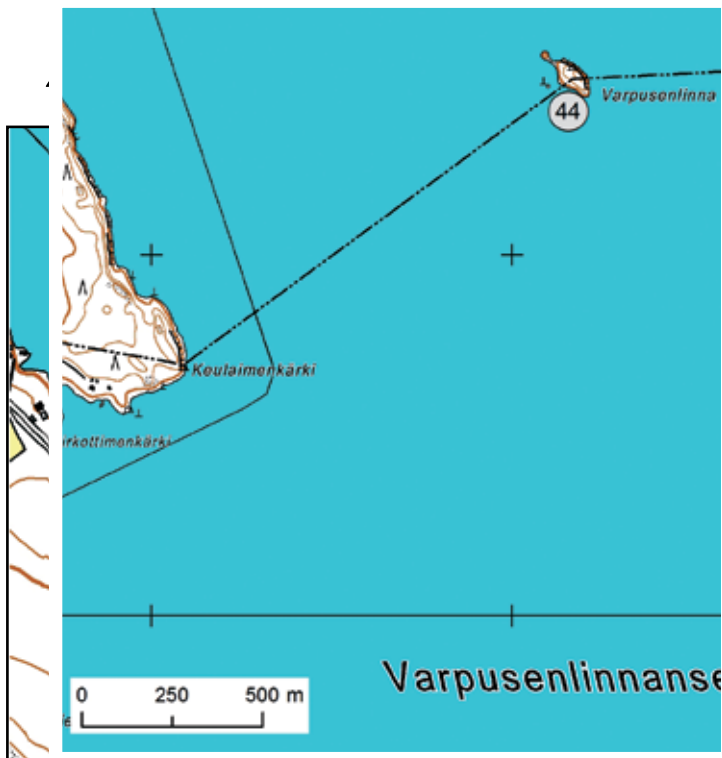
Salmen nimeen liittyy tarinoita:

Silloin alkoivat kellot nousta kumisten pohjasta. Vesi myllersi koskena ja kellot pauhasivat. Tyttö pelästyi silloin kun kellojen kannat jo näkyivät veden pinnassa. Hän pyörtyi ja lysähti kokoon. Loitsut jäivät täten kesken ja kellot vaipuivat takaisin pohjaan, jossa ne ovat vielä tänäkin päivänä. Salmi sai nimen Kellosalmi.

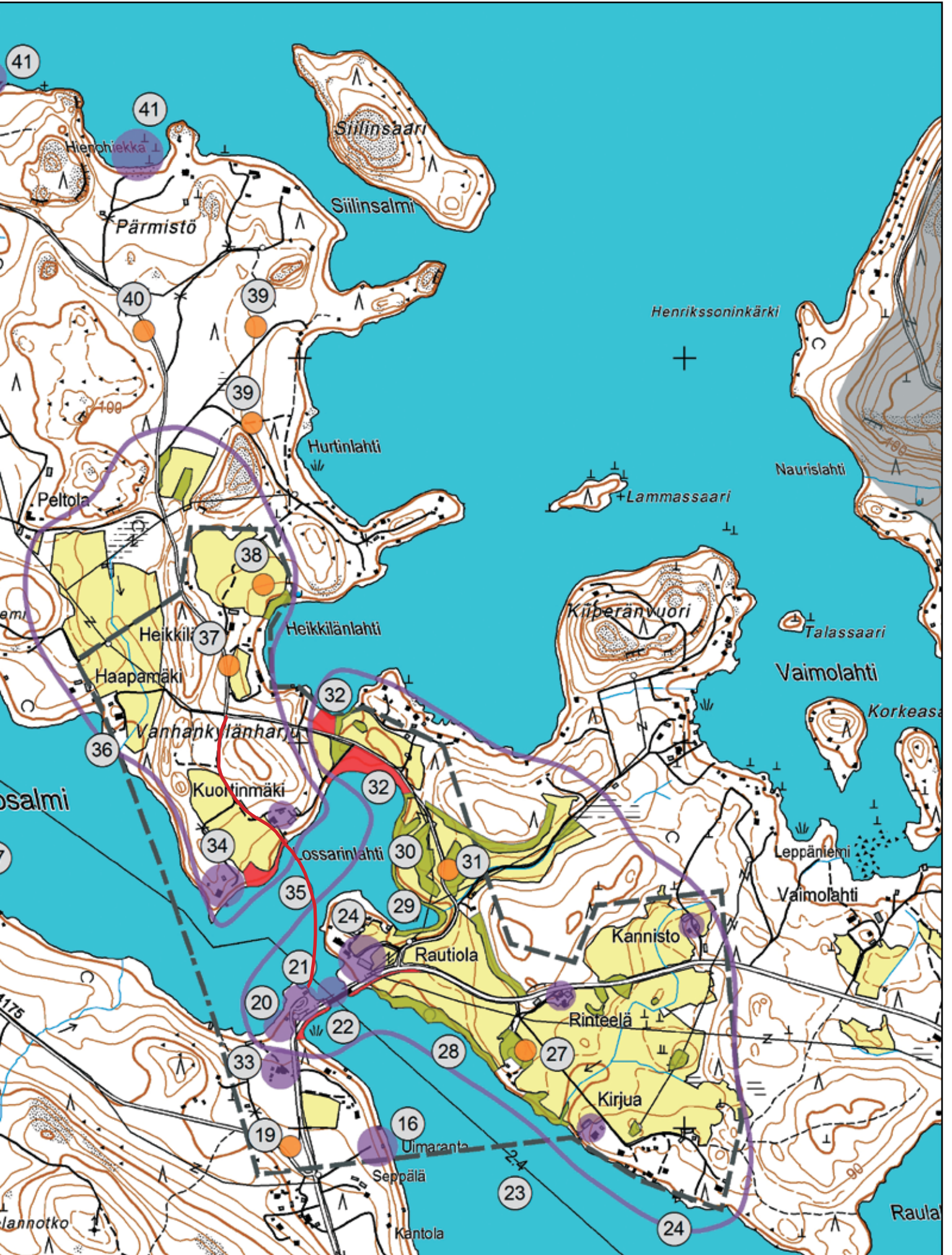
Padasjoki. KT 49. Laine, Matti 1. 1938. Hj. Laine, s. 1883 Padasjoella.

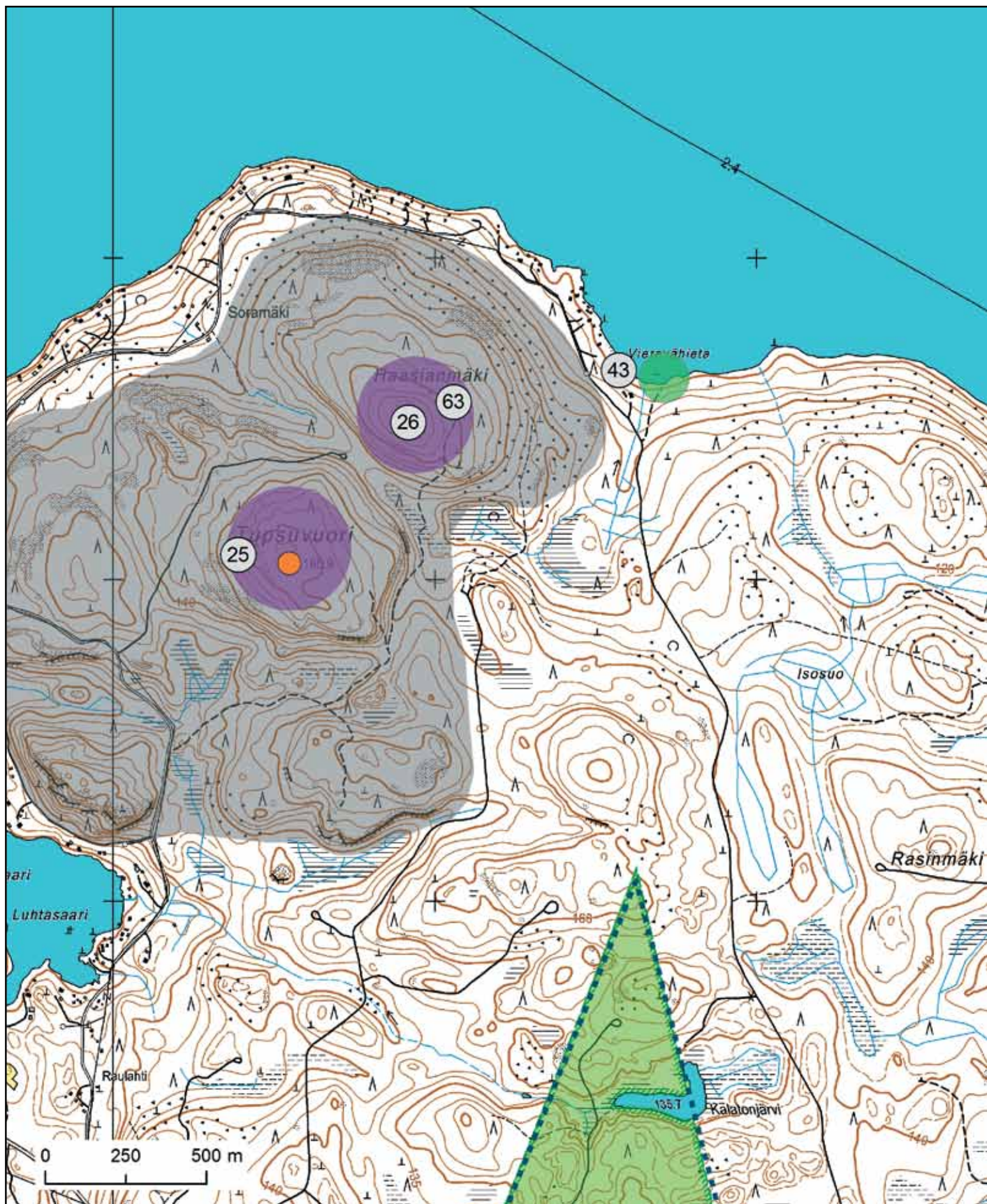
Kellosalmi Päijänteessä on kuulemani mukaan saanut nimensä siitä, että siihen on upotettu rauhattomina aikoina Padasjoen ensimmäisen kirkon kello. Tarinan mukaan sitä kerran yritettiin nostaa ja saatiinkin se veden pintaan saakka, mutta joku nostajista sanoi, "Nyt se näkyy jo" ja silloin kello vierähti takaisin pohjaan. Kelloa sinne upotettaessa oli pantu uhrisanat, että "kello on nostettava ääntä päästämättä".

Kuhmoinen KT. 60 Vuorinen Eino. 36. 1938.

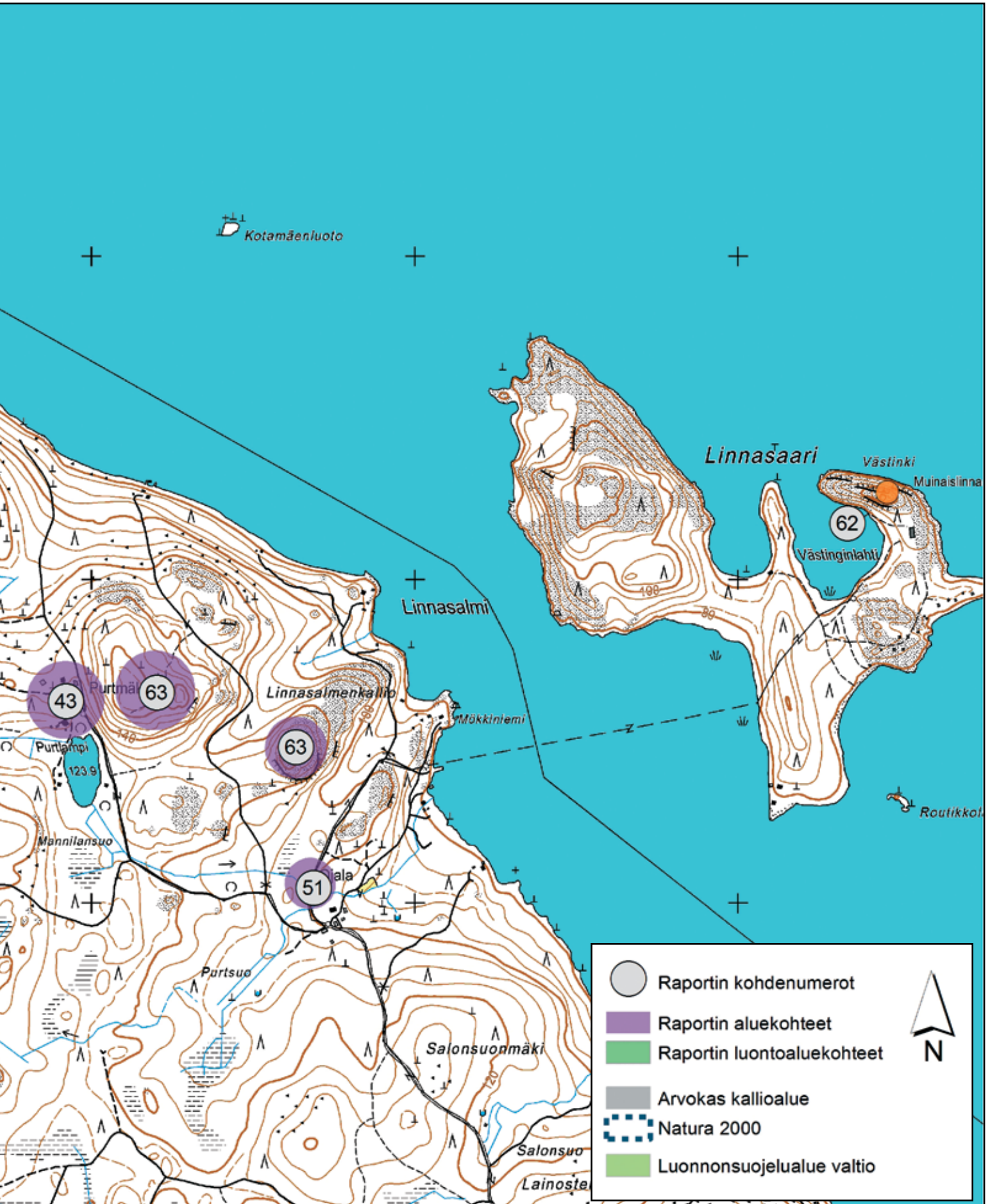

- Raportin kohdenumerot
 - Raportin aluekohteet
 - Raportin luontoaluekohteet
 - Kellosalmen kylämaisema
 - Maiseman- ja luonnonhoitokohde
 - Tie- ja rantamaiseman raivaus
 - Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
 - Arvokas kallioalue
 - Luonnonsuojelualue yks.
 - Talvitie
- N
- 0 250 500 m

Sisältää Maanmittauslaitoksen 06/2012, Museoviraston 11/2012 ja SYKE:n paikkatietoaineistoa 05/2012.

Asikkalanselän halki painallettuaan ja pujottauduttuaan muutamista kauniiden saarien välisistä salmistä, kääntyy Suomi Päijänteeseen vesistön suurimman aukean, saaririkkaan Tehin eteläpäästä kapeille rannikkovesille, joista ihastuttavin on monta kilometriä pitkä, kuuluisa Kellosalmi, jonka rannalla sijaitsee suuri Kellosalmen kartano, erittäin arvokas maatila laajoine viljelyksineen ja jylhine erämaametsineen. Kelpaisipa siinä talossa olla ja elää! Ei naapurista ainakaan olisi haittaa, kun vaan omalta pahuudeltaan toimeen tulisi. Muita ihmisasuntoja ei näy mailla eikä halmeilla, niin kuin yleensä on asianlaita useimmin paikoin Päijänteeseen rantamilla. Ne kun eivät ole viljelykselle sopivia: korkeakallioista metsää loputtomasti. Näkyy olevan vielä Suomessa lääninä liikkua, on vesiä, metsiä, auringonpaistetta ja puhdasta, raitista ilmaa.

Nuutinen. A.A. Katkelma artikkelista

Kesämatka Päijänteellä. Päijänne lehti. 1935.

Sitten jatkettiin matkaa pienten saarten salmitse ja vasemmalle, Tehin ulapan eteläpäähän jäävän Vähäsalon sivuise mantereeseen ja vanhan tuttavan Suuren Virmailan saaren väliseen noin 14 kilometriä pitkään kauneudesta kuuluisaan Kellosalmeen. Sen kapeimmassa kohdassa, saaren ihanassa niemikkeessä nähtiin Lahden kaupungin entisen pormestarin Lyytikäisen omistama suuri Kellosalmen kartano, tuuhean puistonsa ympäröimänä, vainioittensa vieressä. Siinä talossa näkyi olevan paljon lapsia, aivan useita kymmeniä, laituri ja pihamaa täynnä laivaa tervehtien huiskuttamassa. Kartano kuului olevan Lahden lasten siirtolana. Sopivampaa paikkaa siihen tarkoitukseen ei olisi voitu valita.

Katkelma kirjasta Terveisiä Päijänteeltä 1938.

Kehittämisehdotuksia: Murroslaaksosta voidaan myös kertoa Kellosalmen kyläpolulla. Luontevin kohta siihen on silta tai satama.

24. Kellosalmen ratsutilan vaiheita ja kulttuurimaisema

Kuvaus ja arvot: Vuonna 1539 Kellosalmella oli yksi savu eli talo. Vuonna 1614 taloja oli kaksi ja vuonna 1634 taloja oli jo kuusi. Tosin taloja oli edelleen kaksi, talollisia siis asukkaita oli kuusi. Kellosalmen taloista on tarkempaa tietoa vuodelta 1742. Silloin taloina ovat olleet Kellosalmi, Heikkilä, Peltola ja Mattila. Vuonna 1884 oli tiloiksi merkitty myös Niemelä, Karjalankorpi, Lossari, Taipale ja Savicko. Tilojen omistajat vaihtuivat usein verovelkojen takia, sillä talon sai omistukseensa se, joka maksoi verovelat.

Ratsutilalla oli 1700-luvulla ja 1800-luvulla 15 torppaa, jotka olivat torppina vielä 1920-luvulla. Torpat itsenäistyivät vuonna 1940. Kylän torppia tai mäkitupia ovat olleet mm. Pesälä, Saarikko, Vaimolahti, Soramäki, Seppälä, Peltola, Raulahti, Lehtokangas, Ojala, Riitala, Taipale, Arola, Siltala, Salonen, Niemelä, Leppäniemi, Heikkilä, Rauhanmaa, Pajula ja Salmela.

Kellosalmen ratsutilan ympäristö on maisemallisesti näyttävä yhtenäinen peltoalue. Rautiolan tilakeskus eli entinen Kellosalmen ratsutila sijaitsee laajojen, salmesta koostuvien peltovainioiden kupeessa Päijänteeseen pistävällä niemellä. Maisematilaa leimaa Kellosalmen ratsutilan vanha kulttuurimiljö. Päärakennus on rakennettu vuonna 1840 ja kiviavetta vuonna 1920. Ratsutila oli kukoistuksensa aikaan melko suuri. Sillä oli 1500 ha metsää ja peltoa 52 ha. Virmailaan menevän tien varressa on ollut ratsutilan riihi pienellä mäen töyräällä. Rannassa on vielä sepän paja muistona omavaraisuuden ajoilta. Alueella on vielä näkyvissä laiduntaminen. Rantavyöhykkeet ovat avoimia tai hakamaisia. Maatie kulkee kauniisti läpi maiseman.

Vuonna 1539 Kellosalmella oli vain yksi talo, Kellosalmen ratsutila. Tandefeltien suku on omistanut useammassa sukupolvessa tilan. Heillä oli omistuksessaan myös muita lähiseutujen ratsutiloja ja kartanoja, kuten Rapala, Karilanmaa ja Hinttola. Kartanon konkurssin jälkeen MTK:n Keskusliiton säätiö osti Kellosalmen tilan vuonna 1936. Vuonna 1934 Kellosalmen päärakennus vuokrattiin Lahden kansakoulujen kesäsiirtolaksi. Siirtolassa hoidettiin yhteensä 90 lasta kesässä. Siirtolatoiminta lakkasi vuonna 1939. Sotien jälkeen MTK:n omistamasta tilasta erotettiin 9 pika-asutustilaa. Näitä pika-asutustiloja ovat Kirjua, Kannisto, Rinteelä, Kuortinmäki ja Haapamäki. Yksi Kellosalmen päärakennus vuosilta 1910-1920 on siirretty Kirjuan tilan päärakennukseksi vuonna 1947.

Sotien jälkeen pidettiin suuret kesäjuhlat Rautialan pihapiirissä. Juhlissa oli 300 vierasta. Kesäjuhlaan tuli niin paljon vieraita, että Kellosalmen yli kuljetettiin koko ajan ihmisiä. Karjalaiset toivat nämä kesäjuhlat mukanaan. Navetan sisälle yläparvelle oli jopa rakennettu sisäkeinu. Pihamaalla tanhuttiin ja navetan parvella soitti orkesteri ja tanssittiin.

Kehittämisehdotuksia: Jorma Kallioisen ja Hannu Lehtosen tekemä Kuvia Kellosalmelta -kirja on hieno teos, jossa on tallennettuna rakennusten tilanne 1980-luvulla. Sen päivitys kannattaisi tehdä vaikka muutaman kesän aikana. Alueen maiseman kannalta peltoviljelyn jatkaminen ja peltojen avoimena säilyttäminen on erittäin tärkeä. Peltoalueelle rakentamista ja sen tarvetta tulee tarkastella kriittisesti. Myöskään alueen metsänreunat eivät ole soveliaita rakentamiselle.

25. Tupsuvuori ja Struven ketju

Kuvaus ja arvot: Struven kolmioketjun avulla selvitettiin 1800-luvulla maapallon tarkkaa muotoa ja kokoa. Ketjua pidetään aikansa merkittävänä teknis-tieteellisenä saavutuksena. Ketjun mittasi alun perin tähti-tieteilijä F.G.W. Struve. Kolmioketju on 2820 km pitkä, ja se kulkee Jäämereltä Mustallemerelle 10 maan kautta. Struven ketju liitettiin Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 2005. Ketjun yli 300 alkuperäisestä pisteestä on valittu ja suojeltu 34 edustamaan koko ketjua. Suomessa näitä suojeltuja

pisteitä on kuusi. Tupsuvuoren piste on samaa ketjua, mutta sitä ei ole valittu maailma-perintökohteeksi. Kohde on kuitenkin arvokas muinaisjäänös. Struven ketjun piste on merkintä kivessä. Uusimmassa inventoinnissa 2002- 2009 pisteen on todettu olevan kunnossa. Struve käytti pisteestä nimeä Wirmala, nykyiseltä maastonimeltään piste on Tupsuvuori. Ketjun muut pisteet on suojeltu kansallisin toimin. Suomessa on kaikkiaan 83 ketjun peruspistettä, mikä on lähes kolmannes kaikista. Pisteet on yleensä merkitty kiviin tai kallioon yhdellä tai kahdella poranreiällä. Tupsuvuoren korkeus on 185,9 mpy. Vuoren laelta avautuu laajoja näkymiä niin pohjoiseen Päijänteelle ja itään aukkohakuiden takia. Tupsuvuoren laella on pesinyt pitkään kalasääski, maastokäynnillä 2013 pesää ei kuitenkaan enää löydetty. Sen sijaan löytyi pesivä lehtokurppa. Vuoren laella on vielä laho rakennelma kertomassa paikalla sijainneesta 1930-luvulla rakennetusta kolmiomittaustornista.

Kehittämisehdotuksia: Kohde on nyt näköalapaikka, ennen kuin puusto kasvaa. Vuorelta avautuu näkymiä moneen suuntaan.

26. Haasianmäki

Kuvaus ja arvot: Haasianmäki on Tupsuvuoren vieressä oleva korkea mäki. Haasianmäen rinteellä on ollut pelto, mistä koko mäki on todennäköisesti saanut nimensä. Haasia on riu'usta rakennettu heinän tai viljan kuivausteline. Haasianmäellä on muutamia hienoja maisemapuita ja hienot näköalat. Se on merkittävä maamerkki Päijänteellä liikkujille.

27. Rinteelän muinaisjäänös

Kuvaus ja arvot: Kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Kirjuanmäellä. Kohde sijaitsee Päijänteessä olevan Virmailansaaren länsiosassa, Kellosalmen koillisrannalla. Asuinpaikka on pellolla noin 500 metrin päässä salmen ylittävästä sillasta itäkaakkoon. Maaperä pellolla on soransekaista hiekkaa. Vuoden 2003 inventoinnin yhteydessä pellolla havaittiin kaksi erillistä löytöaluetta. Toinen alueista sijaitsee pellon ylärinteellä Kirjuan tilalle menevän tien lounaispuolella ja toinen pellon alarinteellä lähellä rantaa. Löytöinä pellolta on kvartsi-iskoksia.

Vaikka kivikauden ihmiset olivat lihansyöjiä, ei muutakaan ravintoa hyljeksitty. Kasveja on kerätty ravinnon lisäksi myös punontatöihin, rohtoihin, värjäykseen ja nahkojen parkitsemiseen. Kaivelukepillä etsittiin syötäviä juuria, kaislan, järviruo'on, lumpeen ja suovehkan juuret juurakot ovat olleet hyvin ravintopitoisia. Marjat ovat varmasti olleet suosittuja. Pähkinäpensas on ollut yleinen koko Suomessa. Ulpukan pulleita hedelmiä on käytetty ravintona. Lintujen munia on kerätty ravinnoiksi. Suomessa elettiin lähes koko kivikauti pyynnin ja keräilyn varassa. Vesipähkinän ja pähkinäpensaiden siirtoa ja hoitoa voidaan pitää alkeellisena viljelyn esiasteena.

28. Kellosalmen rantavyöhyke, vanha laidunalue

Kuvaus ja arvot: Reunavyöhykkeellä on selkeitä merkkejä laidunnuksesta, mutta kohde on alkanut jo kasvaa umpeen. Pellon ja metsän, pellon ja vesiuoman sekä pellon ja tien väliset reunavyöhykkeet sekä pellon metsä- ja niittysaarekkeet luovat monimuotoisuutta maatalousympäristöön. Reunavyöhykkeet ja saarekkeet voivat olla avoimen niittymäisiä, puoliavoimen hakamaisia tai suljettuja ja monikerroksisia. Monia reunavyöhykkeitä ja metsäsaarekkeita on aikaisemmin laidunnettu. Aiemmasta laidunkäytöstä kertovat nuoremman puuston keskelle jääneet vanhat, usein vioittuneet puut, valonpuutteesta kärsivät katajat sekä siellä täällä esiintyvät avoimemmat niittylaikut. Puuston ja pensaiston lajirikkaus, erityisesti jalojen lehtipuiden, haavan, pihlajan, tuomen, paatsaman sekä muiden marjovien puiden ja pensaiden esiintyminen lisää reunavyöhykkeen ja metsäsaarekkeen monimuotoisuutta. Eliölajien määrä lisääntyy, jos

puiden ja pensaiden väliin jää avoimempia niitty laikkuja. Erityisen hyviä elinympäristöjä ovat paahteiset, etelään, lounaaseen tai länteen viettävät, kallioisilla tai hiekkaisilla paikoilla sijaitsevat alueet, joissa usein on näkyvissä paljastakin maanpintaa. Näillä viihtyvät mm. monet ketokasvit ja päiväperhoset. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden laho- ja kolopuut ovat tärkeitä hyönteisten, kääpien, sammalten ja jäkälien sekä kololintujen elinympäristöjä. Reunavyöhykkeet ja pellon metsäsaarekkeet tarjoavat suojaa ja pesimäpaikkoja riistaeläimille, viljelysten ja niiden reuna-alueiden linnuille, pölyttävälle hyönteisille ja hyötykasvien tuholaisia syöville pedoille. Reunavyöhykkeillä ja metsäsaarekkeilla on usein vanhoja maatalouteen liittyviä rakennuksia, jotka ovat sekä kulttuurihistoriallisesti että maisemallisesti arvokkaita. Kiviaidat, kiviröykkiöt ja muut vanhat rakenteet luovat vaihtelevia pienympäristöjä eliöille. Kivirakenteet ovat mieluisia lämpöä vaativille hyönteisille ja matelijoille, ja niiden pinnalla voi elää myös elintavoiltaan vaateliaita sammal- ja jäkälälajeja.

Kehittämisehdotuksia: Rantapuusto peittää näkymäyhteyden pelloilta vesistöön ja vesistöstä pelloille. Rannan puustoa voisi harventaa, jotta näkymät avautuvat. Kohde on melko pieni laidunalueeksi, joten parhaita laiduntajia olisivat lampaat. Avoimuus tuo vaihtelua vesistömaisemaan ja tuo esiin kulttuurimaiseman vesille. Rantojen hoitoon on tarjolla maatalouden ympäristötuen erityistukea.

29. Lossarinlahden rantavyöhyke

Kuvaus ja arvot: Avoimet niittymäiset rantavyöhykkeet ovat arvokkaita linnuston ja maisemankannalta, sillä se luo yhden kylän kauneimpia näkymiä. Rannan kasvillisuutta ovat muun muassa osmankäämi, ranta-alpi, rentukka ja rantakukka. Lossarinlahden linnusto on koko alueen monipuolisin. Avoin rantamaisema Lossarinlahdella on tärkeä linnustolle. Nurmipeitteinen rantavyöhyke on hyvä vesiensuojelun kannalta. Laidunnettuna tarjoaisi runsaasti kahlaajille elintilaa. Kapea rantaniittykaista lisää kylän luonnon monimuotoisuutta.

Kehittämisehdotuksia: Rantapellot ovat sopivia nurmipeitteisiksi suojavyöhykkeiksi. Rannat ovat loivat ja rajoittuvat lähes suoraan vesistöön. Avoimet ja kapeat rannat niityt ovat maisemallisesti merkittäviä ja ne tulisi säilyttää avoimena raivaamalla rantojen vesakkoja säännöllisesti. Kohde tulisi pitää avoimena niin virkistyskäytön kuin linnustonkin takia. Kohteen hoitoon on mahdollista saada maatalouden ympäristötuen erityistukea.

30. Kivinen saareke

Kuvaus ja arvot: Rannan ja tien välissä on hieno metsäsaareke. Saarekkeen reunat ovat puustosta tiiviit, mutta keskellä on suurien kivien muodostama alue, jossa on suurten pihlajien muodostama lehväkatto. Kohde on erilaisten eläinten ja kasvien kannalta merkittävä kasvupaikka ja sillä on maisemallista arvoa.

Kehittämisehdotuksia: Kohteen reunapuustoa voidaan vähitellen harventaa. Kohteen hoitoon voidaan hakea maatalouden ympäristötuen erityistukea.

31. Saareke ja muinaisjäänös

Kuvaus ja arvot: Saarekkeen kasvillisuus on erittäin monimuotoinen. Lisäksi saarekkeessa on historiallisen ajan asuinpaikka. Kohde sijaitsee Virmailansaaren länsiosan etelärannalla olevan Lossarinlahden itäpuolella. Asuinpaikka on Vähäsaloon johtavan tien koillispuolella sijaitsevassa peltojen ympäröimässä metsikössä. Vuoden 2003 inventoinnin yhteydessä alueella havaittiin muun muassa kiukaan jäännökset ja viljelyröykkiöitä. Paikka todettiin historiallisen ajan autioituneeksi talon tai torpan paikaksi, mutta sitä ei inventoinnissa tutkittu tarkemmin. Historiallisen ajan muinaisjäännökset

Viime elokuussa eräänä aamuna sateisena sunnuntaina olin menossa poikani kanssa hakemaan maitoa Salmelan talosta ja kun joudumme ajamaan ohi Prof. K.T. Jutilan huvilan laiturin, niin seiso siinä naiset meille viittoilemassa, että meidän pitäisi pysäyttää moottorivene ja poiketa heidän rantaan. No, me teimme tämän. Rouva ilmoitti heti ensi töikseen että Professori on kaatunut ja loukannut pahasti jalkansa ja istuu nyt liikuntakyvyttömänä kalliolla. Menimme Prof. K.T. Jutilan luo ja hän sanoi, että asia on nyt niin, että hänen polvilumpionsa on haljennut. Tästä voitte sitä koettaakin. Minä kokeilin ja tunnustelin, että asiantila on todella näin. – Eihän siinä sitten auttanut muu kuin ruveta miestä toimittamaan mitä pikemmin sieltä ”erämaan rauhasta” lääkäriin ja ihmisten ilmoille. Lastoitin jalan, tein kiireessä kinalosauvan ja matka kohti Padasjoen kirkonkylää alkoi. Se oli vaivalloista, mutta saimme hänet kuitenkin onnellisesti matkaan. Padasjoella todettiin, että polvilumpio oli useana kappaleena ja niin miestä lähdettiin viemään Punaiseen ristiin H:kiin. – Kun tulin kotia tältä saattomatkalta, kertoi rouva Jutila koko kesän aavistaneensa tämän tapaturman. Hän sanoi, että hän ei olisi millään lähtenyt koko Virmailaan, mutta professori ja elokuva houkuttelivat häntä tulemaan. ”Odotin joka hetki tätä ja tässä sitä ollaan, sanoi hän. Täytyy uskoa, että ihmisellä on salainen vaisto, jonka varassa hän kulkee.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:70. 1961.- Hilja Jutila, prof. rouva, s.1888. (Tapahtui elokuussa v. 1960)

ovat keskiaikaisia ja sitä nuorempia ja ne ajoittuvat 1200-luvulta 1900-luvun alkuun. Kohteessa on hieno luonnonkasvillisuus. Saarekkeilla on paljon merkitystä maisemassa. Ne lisäävät maiseman ja luonnon monimuotoisuutta luomalla eläimille ja kasveille elinpaikkoja.

Kehittämisehdotuksia: Kohde sopii osaksi Kellosalmen kyläpolkua. Kohteiden hoitoon saa maatalouden ympäristötuen erityistukea.

32. Lossarinlahden pohjukan ja Heikkilänlahden maisema

Kuvaus ja arvot: Lossarinlahden pohjukka on lehtipuuvaltainen metsikkö. Sitä on ansiokkaasti harvennettu ja tieltä puiden lomasta avautuu näkymiä lahdelta. Rannassa on koivuja ja tervaleppiä. Myös Heikkilänlahden puoleista rantapuustoa on myös harvennettu niin, että vesistömaisema avautuu myös Tehiselän suuntaan.

Kehittämisehdotuksia: Tavoitteena olisi säilyttää rantapuuston puoliavoin ilme. Alueilla täytyy tehdä raivauksia muutaman vuoden välein.

33. Historialliset huvilat

Kuvaus ja arvot: Kesän alussa pakkasivat helsinkiläiset herrasperheet tavaransa ja muuttivat kesäksi kyliin. Huviloita oli muun muassa nykyisen MTK:n säätiön majan kohdalla, jossa sijaitti arkkitehti Linnasalmen koristeellinen kolmikerroksinen ja puuparvekkeellinen puuhuvila. Vanha huvila purettiin vuonna 1964. Vanhat huvilat sijaitsivat usein laivareittien ja kanavien tuntumassa muodostaen paikoitellen useamman huvilan yhdyskuntia.

Yleisesti huvilarakentamisen esikuvina olivat herraskartanot ja italialaistyypiset renessanssihuvilat. 1800-1900 -lukujen vaihteessa tyyleinä yleistyivät kansallisromantiikka ja jugend. 1900-luvun alkupuolella yleistyivät myös pienemmät ja tyyllisesti niukemmat muutaman huoneen puolitoistakerroksiset satula- tai taitekatolla varustetut villat. Huvilakulttuuri oli tuolloin herrasväen kiireetöntä kesänviettoa maalla. Kesän viettoon kuuluivat mahonkiset veneet ja purjehtiminen. Huvilat edustivat usein ympäristöstään hyvin eroavaa yläluokkaista kulttuuria. Huvila elämä vaati ympärilleen ulkoiset puitteet. Muuttumattomuutta ihannoiva huvilakulttuuri säilytti vanhoja arvoja ja asenteita. Huviloilla vaalittiin perinteitä ja traditioita. Päivän rytmitys saattoi olla hyvin tarkkaan suunniteltu. Useat huvilat säilyivätkin menneen ajan näyttämöinä, yksittäisinä saarekkeina ympäröivän nopeasti muuttuvan yhteiskunnan puristuksissa. Vanhoja huviloita ovat muun muassa Mäntylä ja Suomalaisen suvun omistuksessa oleva Kesäniemi. Kesäniemi oli alun perin tervatehtaan konttori, joka muutettiin huvilaksi. Tämä rakennus toimi huvilana jo 1910-luvulla.

Huvila-asutuksella on Etelä-Päijänteen seudulla pitkät perinteet. 1800-luvun puolivälin jälkeen tuli kaupunkilaiherrasväen tavaksi viettää kesää maaseudulla ja harjoitella samalla suomen kieltä. Vuonna 1947 julkaistu Padasjoen historia nimeää kunnan suosituimmiksi huvilanpaikoiksi Kellosalmen, Maakesken ja Virmailan luonnonkauniit rannat. Sittemmin rantatonttien määrä on huomattavasti lisääntynyt ja kattaa nykyään suuren osan kunnan rantaviivasta. Nyt kylissä mökkejä on noin 700 kappaletta.

*Ruuhella lumpeita poimimaan
Nuorena tyttönä Marja-Liisa yhdessä ystävänsä
kanssa raahasivat ruuhen yli korkean Vanhankylänhar-
jun päästäkseen poimimaan ruuhella lumpeita harjun
takaiselle matalalle lammelle. Lummelampi tai Päijän-
teen matala lahti katosi, kun alue kuivatettiin kaivamal-
la syvät valtaojat. Nykyisen peltoaukean reunassa on
Haapamäen tila.*

Marja-Liisa Harkola 2013

34. MTK:n maja

Kuvaus ja arvot: MTK:n säätiön maja on rakennettu vuonna 1964. Suuri ruskea hirsihuvila suurilla maisemaikkunoilla on kauniilla ja näkyvällä paikalla. Isossa rakennuksessa on noin 70 neliömetrin tupa. Lahden venekerho vuokrasi tukikohdakseen Pirttialon tilan eli MTK:n majan vielä kesään 2013 saakka. Pihapiirissä on aittarakennus ja puuvaja. Rannassa on iso savusaunarakennus ja laituri. Tila sijaitsee kauniilla niemimaalla, josta on rannat etelään ja länteen.

35. Supanmäen vanha reitti tai tie

Kuvaus ja arvot: Nykyisen Kelossin kohdalta ja entisestä lossirannasta on kuljettu veneellä Lossarinlahden yli Supan rantaan ja Supanmäen reunaa pitkin Heikkilän ja Peltolan tiloille. Nykyinen Vähä-Kellosalmentie on verrattain uusi tie. Toinen vanhan jäätien tai vesireitin paikka on Kelossin rannasta MTK:n säätiön niemen kärkeen ja siitä taas rantaa pitkin eteenpäin.

36. Vanhankylänharjun viljelysmaisema

Kuvaus ja arvot: Vanhankylänharju on nimensä mukaisesti vanhaa asutusaluetta. Tällä alueella on eletty jo kivikaudella. Kellosalmen rustholli on sijainnut alueella vanhojen karttojen mukaan, mistä on jäänyt elämään myös harjun nimi. Aluetta halkoo Vanhankylänharju etelästä pohjoiseen. Harjun molemmin puolin sijaitsee pieniä peltoaukeita, joita reunustavat lehtipuuvaltaiset sekametsät. Heikkilän ja Peltolan tilat ovat alueen vanhimpia. Heikkilän tilalta ja pelloilta avautuu avoimia näkymiä Päijänteelle. Haapamäen peltoaukealta avautuu näkymiä Kellosalmeen ja vastarannalla näkyy Kullasvuori. Harjun eteläpäässä on Kuortin peltoaukea. Myös sieltä avautuu kauniita näkymiä Lossarinlahteen.

Kehittämisehdotuksia: Niin kauan kuin näitä peltoaukeita viljellään, säilyy myös maisema ja näkymät. Vanhat peltoaukeat tarinoineen ovat oiva lisä Kellosalmen kyläpolulle. Polun varrelta voi poiketa nauttimaan Päijänteelle avautuvista näköaloista.

37. Nuottarannan kivikautiset muinaisjäännökset

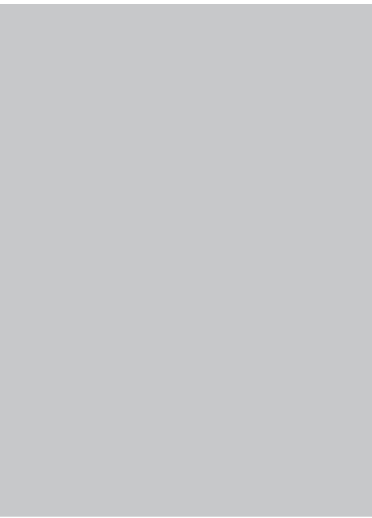
Kuvaus ja arvot: Nuottarannassa on kivikautinen asuinpaikka. Kohde sijaitsee Virmailansaaren länsiosassa. Asuinpaikka on Heikkilänlahden länsi- ja Vähäsaloön vievän tien itäpuolella olevalla pellolla. Maaperä pellolla on soransekasta hiekkaa. Vuoden 2003 inventoinnin yhteydessä peltokynnöksestä löytyi noin 80 x 40 metrin kokoiselta alalta kvartsi-iskoksia. Runsaimmin löytöjä oli pellon yläosassa. Kellosalmen asutushistoria alkaa jo kivikaudelta.

Kehittämisehdotuksia: Kohde sopii osaksi Kellosalmen kyläpolkua.

38. Heikkilän kivikautiset asuinpaikat

Kuvaus ja arvot: Kivikautiset muinaisjäännökset ovat pääasiassa aikakauden asuinpaikkoja. Kivikaudella on asuttu pääsääntöisesti veden äärellä, meren tai järvien rannoilla. Asuinpaikat ovat usein sijainneet suojaisten lahtien rannoilla hiekkapitoisella maalla. Nykyään, jääkauden jälkeisen maankohoamisen vuoksi, asuinpaikat saattavat sijaita kaukanakin rannoista. Vuonna 2003 inventoidulta Heikkilän pellolta on löytynyt kvartsi-iskoksia 20 m halkaisijaltaan olevalla alueella. Maaperä alueella on hiekkaa. Löytöpaikka on kuvankauniilla rantapellolla.

Asuinpaikoista on harvoin näkyvissä maanpäällisiä merkkejä. Joillakin asuinpaikoilla on maastossa erottuvia pyöreitä tai soikeita painanteita, jotka ovat osittain maahan kaivettujen asumusten jäännöksiä. Muita kivikautisia muinaisjäännöksiä ovat muun muassa rantakallioiden punamullalla tehdyt kalliomaalaukset sekä kvartsilouhokset. Myös osa ppyntikuopista saattaa olla kivikautisia.

Kivikauden ihmisille kalastuksen merkitystä kuvastaa se, että lähes kaikki kivikautiset asuinpaikat ovat rannoilla. Todennäköisesti naiset ja lapset ovat kalastaneet kotirannalla ja miehet käyneet kauempana kalassa. Asuinpaikoilta on löytöjä mm. seuraavista kaloista: lohi, siika, muikku, lahna, hauki, ahven ja kuha. Verkot on tehty pajunniinestä ja kuoren alla olevasta kuituosasta. Kohoina on ollut kaarnaa ja painoina tuohikierukoita, joissa on ollut sisällä kivi tai reikäkiviä. Merrat, onget ja kiinteät katiskat ovat olleet mahdollisia pyyntivälineitä. Kolkka- ja silmukkalalastus sekä kalojen keihästys on ollut tavallista.

Kehittämisehdotuksia: Kohde sopii osaksi Kellosalmen kyläpolkua.

39. Hurtinlahden kivikautiset asuinpaikat

Kuvaus ja arvot: Kivikautinen asuinpaikka (Hurttiinlahti A ja B) on hiekkaista ja soraista mäntykangasta. Se on mökkitien molemmin puolin törmän päällä. Vuonna 2003 tehdyissä kaivauksissa löydettiin alueelta keramiikanpaloja, palanutta luuta, pii- ja kvartsi-iskoksia. Alueella on havaittavissa kulttuurimaannos. Asuinpaikka on hyvin säilynyt. Ilmasto oli kivikaudella lämmin ja leuto ja kasvillisuus oli samantapaista kuin nykyisessä Keski-Euroopassa. Asuinpaikkojen sijainnin määräisivät väestön harjoittamat elinkeinot. Kivikauden alkupuolella asuinpaikka valittiin metsästykseseen, kalastukseen ja keräilyyn parhaiten soveltuvilta alueilta. Pyyntiväestö asui usein avoimilla, hiekkapohjaisilla rantakaistaleilla. Rannikolla valittiin asuinpaikaksi usein jokisuisto, sisämaassa taas järvenranta.

Pyyntikunnilla, noin 10-20 ihmisen ryhmillä, saattoi olla useita vakituisia asuin- ja leiripaikkoja. Pyyntikunta vaihtoi leiripaikkaa vuodenajan mukaan, siirtyen aina sille paikalle, josta sai ruokaa parhaiten. Tällaista tapaa kiertää tietyillä leiripaikoilla kutsutaan vuotuis kierroksi. Se ei aina ollut tarpeellista, vaan toisinaan asuttiin samalla paikalla koko vuosi ja tehtiin sieltä vain lyhyempiä pyyntiretkiä. Tällaiset niin kutsutut vakituiset asuinpaikat ovat voineet olla pinta-alaltaan huomattavan suuria; niissä on voinut elää useita kymmeniä, jopa satoja ihmisiä. Siellä asuttiin kota-asumuksissa, joiden pohja oli kaivettu maanpintaa alemmas. Asumismuotoina olivat yksinkertaiset kodat ja ”talot”, jotka oli katettu koivun tuohella ja eläinten taljoilla. Kaikki Kellosalmen kivikautiset asuinpaikat ovat samalla korkeuskäyrällä.

Kehittämisehdotuksia: Kohde sopii osaksi Kellosalmen kyläpolkua.

40. Pärmistö B, historiallisen ajan hiilimiilu.

Kuvaus ja arvot: Kohde sijaitsee Virmailansaaren länsiosassa. Hiilimiilu on Vähäsaalon johtavan tien koillispuolella noin viiden metrin päässä tiestä. Pyöreät miilut ovat halkaisijaltaan noin kolme metriä ja syvyydeltään reilu puoli metriä. Ennen vuositojen ajan elettiin omavaraistaloudessa. Kaikki elämässä tarvittavat tuotteet pyrittiin tuolloin valmistamaan itse. Viljelyn ohella talonpojat saivat lisätuloja tervan ja hiilen poltosta.

Hiilen poltto tapahtui miilussa. Polttaminen ja ladonta oli tarkkaa työtä, sillä niistä riippui miilusta saatavan hiilen määrä. Hiilen poltto vaati paljon tilaa ja puuta, sillä miilunpolttajien kertomusten mukaan miilun keskimääräinen ympärysmitta oli 16 syltä eli 28,5 metriä. Miiluun ladottavat halot olivat jopa viiden kyynärän, noin kolmen metrin mittaisia. Puun laatu määräytyi hiilen käyttötarkoituksen perusteella. Valmiiksi ladottu miilu peitettiin havuilla, minkä jälkeen miilu peitettiin mullalla tai turpeella. Miilun sivuille ja päälle jätettiin aukot, joilla säädeltiin palamista. Miilun sytyttyä päällysaikko tukittiin turpeella.

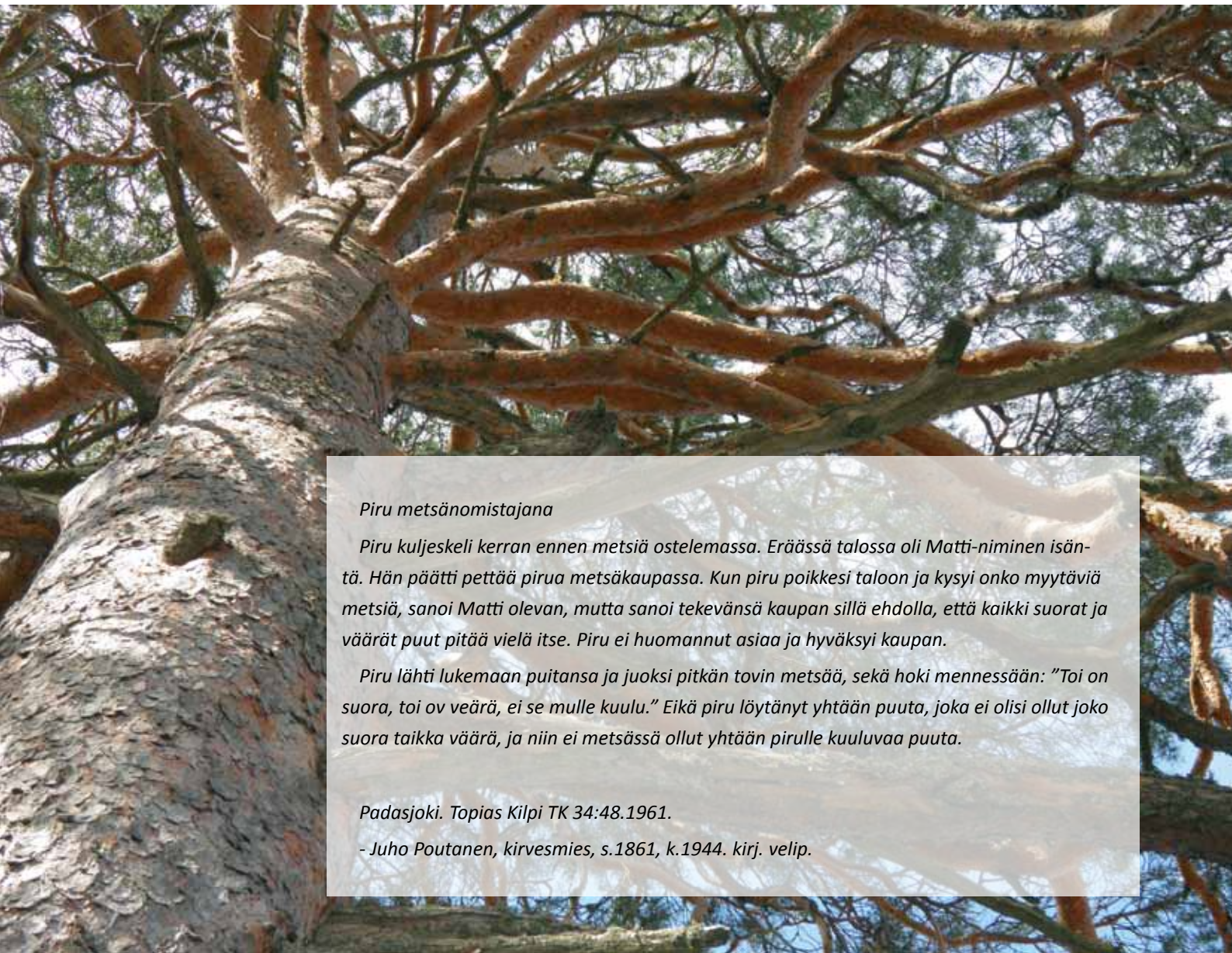
Paikaksi miilulle valittiin hyvä korpi, johon suuri miilu rakennettiin. Näin raaka-aine oli lähellä, eikä miilusta vapautuva savu ollut haitaksi asutukselle. Miilun lähellä oli hyvä olla vettä sammuttamiseen ja turvetta miilun peittämiseen. Miilua oli vahdittava ympärivuorokautisesti, että palaminen pysyi sopivana. Tuli ei saanut päästä polttamaan

HEIKKILÄ

NUOTTARANTA

HURTINLAHTI

PÄRMISTÖ

Piru metsänomistajana

Piru kuljeskeli kerran ennen metsiä ostelemassa. Eräässä talossa oli Matti-niminen isäntä. Hän päätti pettää pirua metsäkaupassa. Kun piru poikkesi taloon ja kysyi onko myytäviä metsiä, sanoi Matti olevan, mutta sanoi tekevänsä kaupan sillä ehdolla, että kaikki suorat ja väärät puut pitää vielä itse. Piru ei huomannut asiaa ja hyväksyi kaupan.

Piru lähti lukemaan puitansa ja juoksi pitkän tovin metsää, sekä hoki mennessään: "Toi on suora, toi ov veärä, ei se mulle kuulu." Eikä piru löytänyt yhtään puuta, joka ei olisi ollut joko suora taikka väärä, ja niin ei metsässä ollut yhtään pirulle kuuluvaa puuta.

Padasjoki. Topias Kilpi TK 34:48.1961.

- Juho Poutanen, kirvesmies, s.1861, k.1944. kirj. velip.

Virmailassa on hyvin vaihteleva, monipuolinen ja jylhä luonto – eräässä vuodelta 1738 olevassa asiakirjassa sanotaan siellä olleen Ruotsin valtakunnan suurimmat puut”; sieltä saatiin parhaat valtamerilaivojen mastopuut. Päijänteiden seudun viimeiset karhut ja ilvekset tavattiin Virmailan saarella.

Katkelma kirjasta Terveisiä Päijänteeltä 1938.

miilua ilmielekkeihin, mutta sen oli kuitenkin pysyttävä koko ajan kyteväenä. Riittävästi palanut miilu tukahdutettiin lopuksi turpeella, jonka jälkeen sen annettiin jäähtyä muutaman päivän ajan. Jäähdytys esti miilua syttymästä avattaessa liekkeihin ja samalla helpotti hiilien käsittelyä. Täysin jäähtynyt hauta avattiin ja hiilet lapioitiin tilapäisiin suojiin. Hiilet saatettiin ajaa myös suoraan rautaruukille. Pohjan tyhjennettyä alettiin latoa uutta miilua. Samaa miilunpohjaa käytettiin vuosikautia.

Koska miilun poltto kesti noin kolme viikkoa, rakennettiin miilun lähettyville miilusaunoja, joissa miilunpolttajat saivat levätä vahtivuorojensa välissä. Miilusauna oli usein maapohjainen ja se rakennettiin jo ennen varsinaisen miilun rakentamista. Hiilenpoltto loi myös omat ammattilaisensa, jotka elivät hiilen valmistuksella ja asuivat miilusaunoissa. Miilunpoltto ajoittui talveen, jolloin maatilojen työt antoivat tilaa hiilen valmistukselle. Myös puun kuljetus helpottui lumisessa metsässä.

Vanhan hiilimiilun pohja on havaittavissa maastossa joko pyyntikuopan kaltaisena syvänteenä tai puolisen metriä korkeana hiekasta tehtynä kumpareena. Miilun pohjan halkaisija on muutaman metrin suuruinen. Miilun jäänteet erotetaan esimerkiksi pyyntikuopasta pintaturpeen alta löytyvästä hiilestä ja noesta. Miilunpohjan ympärillä on joskus havaittavissa katkonainen oja, jolla on säädelty miilun ilmanottoa.

Kehittämisehdotuksia: Kohde sopii osaksi Kellosalmen kyläpolkua.

41. Herraskallio ja Hienohiekka, vanhat retkipaikat

Kuvaus ja arvot: Virmailan saaren pohjoisosassa lähellä Pärmistö-nimistä paikkaa on Herraskallion kalliosaari, joka on vanha retkipaikka. Saaren pohjoisrannalla on myös Hienohiekka-niminen vanha uimapaikka. Lapset kävelivät kesäsiirtolasta aina Hienohiekaan uimaan. Hienohiekassa on pidetty aikoinaan myös partiolaisten kesäleirejä. Herraskallion kallioon on hakattu viestejä entisajan kesäretkistä ja kävijöistä. Hienohiekaan suunniteltiin 1960-luvulla isoa lomakylää, joka kaatui vastustukseen. Nykyisin alueet ovat yksityisalueita.

42. Vähä-Kellosalmi ja Vähäsälön saari ja suuret savotat

Kuvaus ja arvot: Sotien aikana ja niiden jälkeen oli Virmailan saarella ja Vähäsälössä suuret savotat. Puutavaran uitto oli merkittävimmillään 1950-luvulla, jolloin valtavia tukkilauttoja kiskovat hinaajat puksuttivat Päijänteellä. Nämä nykyisin suosittu kesämökkialueet ovat olleet aikoinaan suurien savottojen näyttämönä. Savotoissa oli töissä venäläisiä sotavankeja, joita tuotiin töihin proomulla. Vähäsälön saari on ollut hyvin avointa sotavuosien savottojen jälkeen. Vähäsälössä kerrotaan kasvaneen runsaasti metsälehmusta. 1950-luvun lopulla Hämeenlinnasta tuli sotilaita halon hakkuuseen Vähäsälön saareen. Suuret savotat työllistivät enemmän kuin oman kylän hevosemiehet pystyivät puutavaraa metsästä ajamaan. Ajomiehiä tulikin Pohjanmaalta saakka Kellosalmelle savottaan.

1940-luvulla halkolaanit olivat yleinen näky rannoilla. Niitä oli Salon laiturin kohdalla, kaksi Vähäsälössä ja Vierevähiedassa.

43. Sotavangit kylissä

Kuvaus ja arvot: Kellosalmella on asunut sotavankeja, jotka ovat olleet töissä muun muassa suurilla savotoilla. 1940-luvun alussa oli Päijänteellä suuret savotat, jossa oli venäläisiä sotavankeja metsätöissä. Metsäyhtiöt, esimerkiksi Vapo oli vuokrannut vangit työmieheksi sotavankileiriltä. Vartioidut vangit hakkasivat syrjäisten saarien metsissä halkoja sotaa käyvän valtion tarpeisiin. Tuohon aikaan kaikki rannat olivat täynnä halkoja ja ne kuljetettiin etupäässä proomuilla eteenpäin. Halkolaanien paikkoja olivat nykyinen Siltapuisto, Salonlaituri, Vähäsälön rannat ja Vierevähiekka. Sotavangeista on kylässä paljon muistoja, kuinka he tekivät lapsille tuohisormuksia. Sotavangit asui-

vat saarella monessa paikassa. Heitä oli Kuortin talon lähellä, Siltalassa, Purtmäen puimalassa ja kartanon piharakennuksessa.

Kehittämisehdotuksia: Tästä aiheesta tiedetään vähän ja olisi mielenkiintoista tietää enemmän, mikä on ollut vankien vaikutus kylään ja miten sotavankien kanssa elettiin.

44. Varpusenlinnan saari, vanha rajapaikka

Kuvaus ja arvot: Hämäläisten ja karjalaisten heimosodat myöhemmällä rautakaudella, 1000-1300 -luvulla synnyttivät linnoituksia vaikeakulkuisille saarille ja kalliolle, joita oli helppo puolustaa. Näihin linnoituksiin kansa pakeni hädän tullen. Yksi tällainen muinaislinna saattaa olla Varpusenlinnan saari, jossa vieläkin on nähtävissä joitakin kivirakennelmia. Saari on Kellosalmen ja Kuhmoisten rajalla sekä Päijät-Hämeen että Keski-Suomen rajalla. Saareen on kautta aikain tehty kesäretkiä.

Virmailan maiseman, kulttuurin ja luonnon arvot sekä maisemanhoitosuunnitelma

45. Virmailansaaren maisema

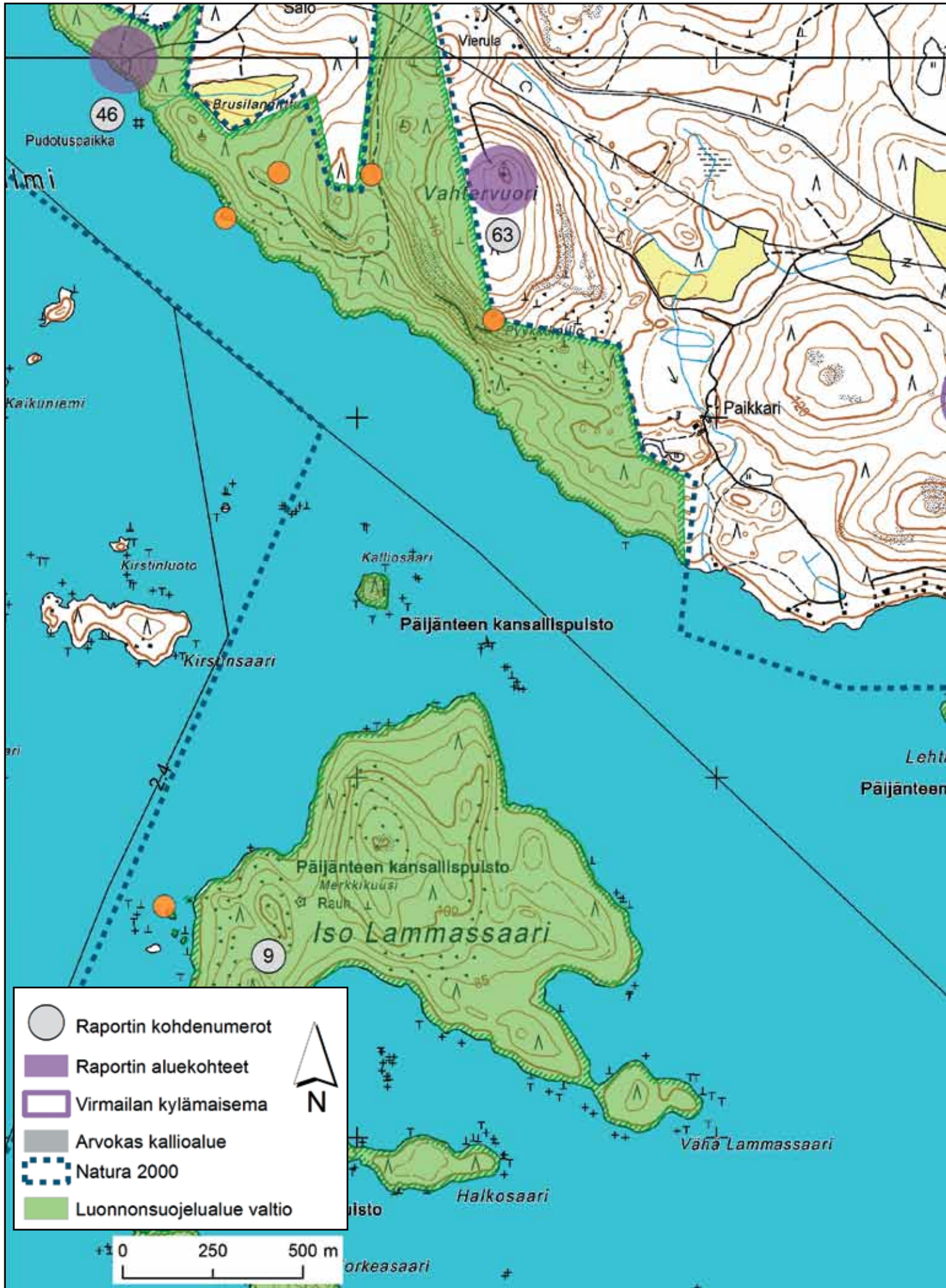
Kuvaus ja arvot: Maisemakuvassa yhdistyvät metsäiset kallio- ja moreeniharjanteet sekä viljelymaisemat, jotka ovat suurelta osin savipohjaisia ja muodoltaan tasaisempia kuin Salpausselkien pohjoispuolella yleensä. Päijänteen vuorimaisema on topografialtaan muuta Päijät-Hämettä suurimittakaavaisempaa vuorimaata. Tyypillistä alueelle on kuusivaltaisen sekametsän peittämät, harvaan asutut moreeni- ja kallioselänteet sekä siirtolohkareiden suuri määrä. Päijänteen alueet ovat olleet metsätalouskäytössä jo pitkään. 1910-20 -luvut olivat sahojen kulta-aikaa ja rantojen hakkuut olivat huiussa. Kansallispuiston alueella on Kelventeen harjurinteillä hallitsevana laajat, hoidetut ja lähes puhtaat harjumänniköt, joiden alle sadan vuoden ikä kertoo osaltaan rantahakkuiden ajasta. Samaan aikaan tapahtui hakkuita myös Virmailan saarella.

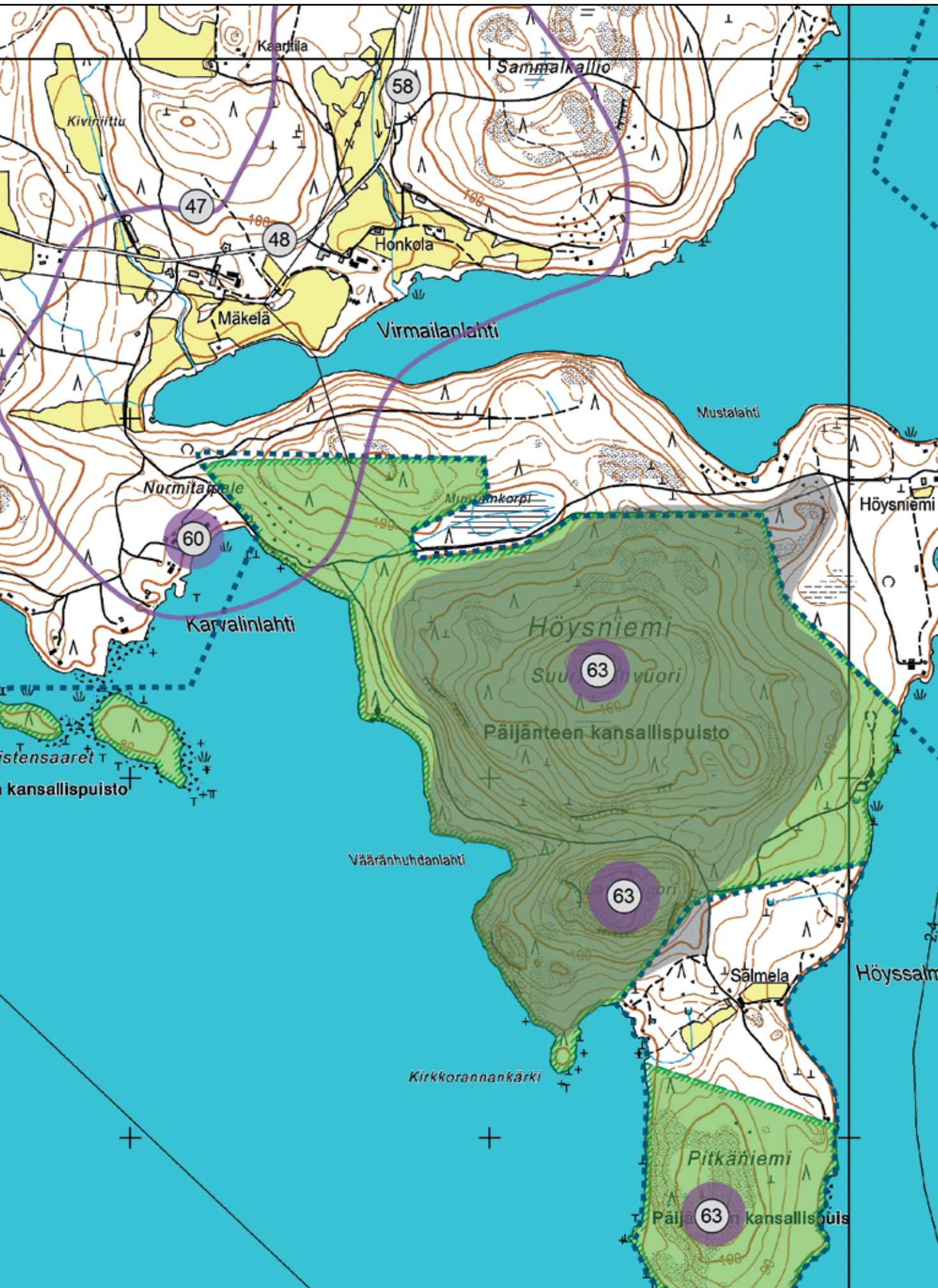
Virmailan kylän Etu- ja Peräkylän peltoaukeat muodostavat maisemallisesti kauniit ja tasapainoiset maisema-alueet. Niitä elävöittävät useat erilaiset ja -kokoiset metsäsaa- rekkeet, ojanvarret, yksittäispuut ja maakivet. Ne ovat tärkeitä maisemaelementtejä ja tarjoavat alueen nisäkkäille ja linnuille pesä-, ruokailu- ja lepopaikan. Saarekkeissa kasvaa komeita metsälehmusyksilöitä. Vanhat tilakeskukset sijaitsivat perinteisillä paikoillaan ja uudisrakentamista kylissä on ollut vähän. Pellot ovat yhä viljeltyjä ja maisema on pysynyt avoimena. Kylää ympäröivät korkeat mäet ja pellot rajautuvat Päijänteeseen. Kesäisin kylän lehmät laidunsivat metsälaitumia ja niitä oli usein haettava lypsulle Linnasalmelta asti. Kotieläintalous on muokannut seudun perinnemaisemien, luonnonniittyjen ja -laitumien, kasvillisuutta ja ulkoasua vuosisatojen ajan. Siirtyminen viljanviljelyyn ja väkilannoitteiden käyttö ovat sotien jälkeen voimakkaasti vähentäneet erityisesti niittyjen määrää. Saaren peltomaisemat ovat säilyneet melko hyvin. Metsäisten torppien pienet peltoalueet ovat metsittyneet tai metsitetty.

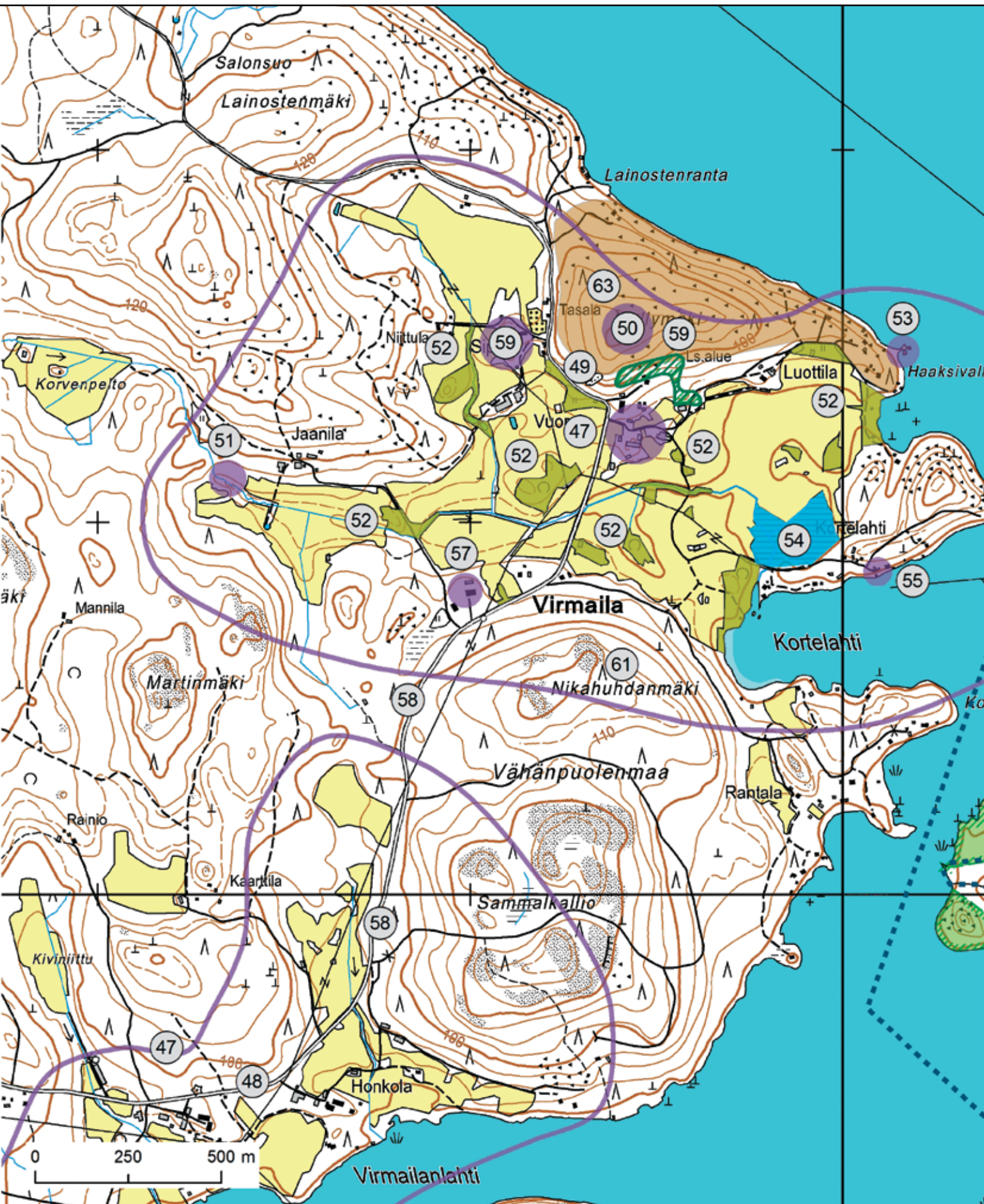
Virmailan asumattomilla metsäseuduilla esiintyi karhuja ja susia vielä 1700-luvun lopulla. Tehissä kaadettiin vuonna 1737 suuri karhu ja neljä suden pentua. Vielä vuonna 1799 Tehin isäntä sai tililleen yhden karhun. Padasjoen viimeinen karhu kaadettiin tietävästi vuonna 1863 ja viimeinen susi 1881. Ilveksiä saarella on edelleen.

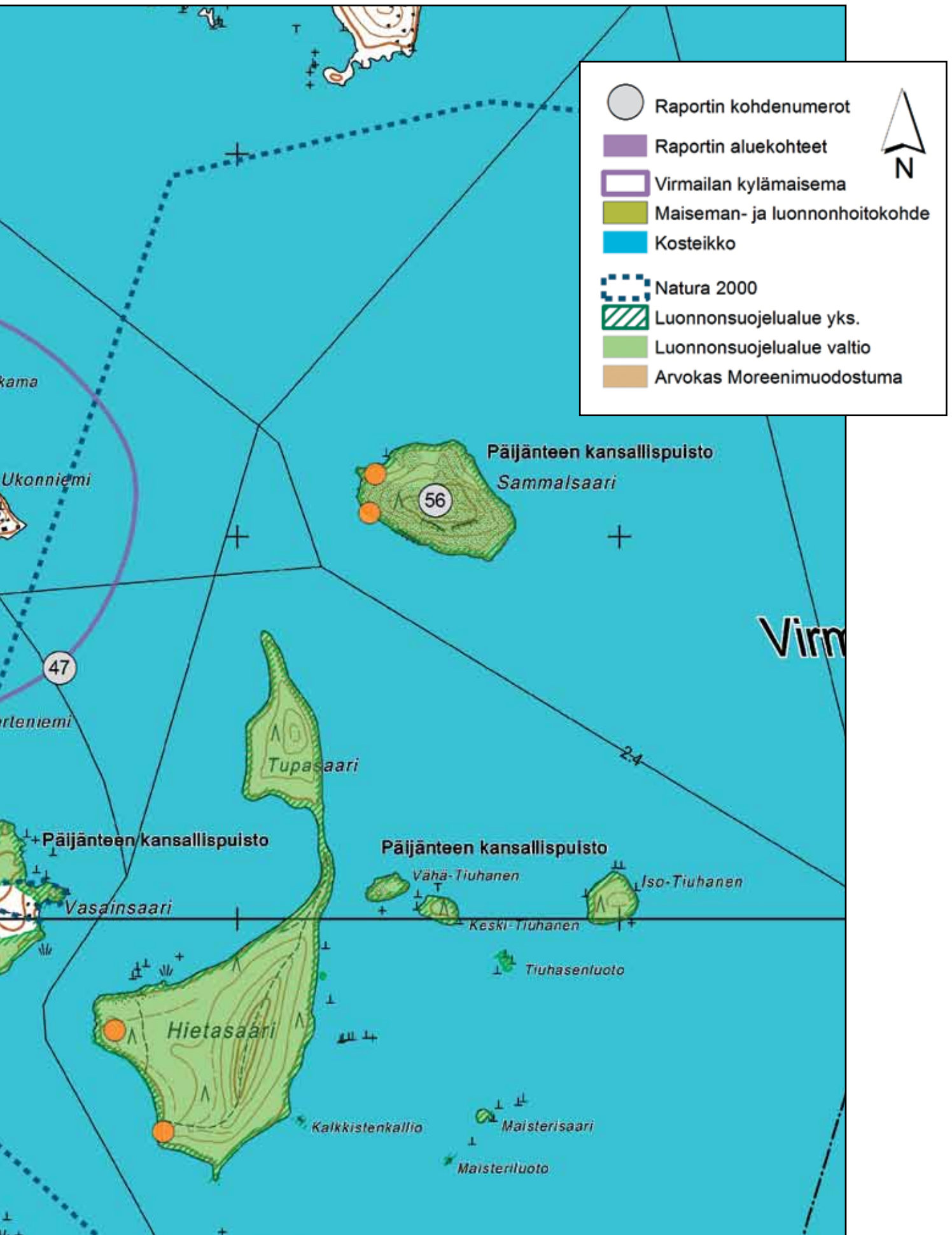
Kehittämisehdotuksia: Kohteiden hoitoon on haettavissa maatalouden ympäristö- en maiseman- ja luonnonhoitoon suunnattuja tukia. Saarekkeet sekä pellon ja metsän reunavyöhykkeet ovat säilyttämisen ja hoidon arvoisia. Peltoalueet tulisi ehdottomasti säilyttää avoimina ja pelloilla olevat saarekkeet muodostavat tärkeitä säilytettäviä maisemallisia yksityiskohtia. Varsinkin niiden metsälehmukset tarjoavat elinpaikan lukuisille eliölajeille.

Vesi valtava, jylhän väljä ja karu
 pyhä Päijänne, saartama sankkojen rantain!
 Ajastaikojen ankara, totinen taru
 käy saarelta saarelle nimeäs kantain.
 Tuta tyynellä saa sen ja myrskyllä kuulla,
 sitä kertovat kaiut sadalla suulla.

Suviselkiäs ammoin venheet sousi,
 Jonot juhlavat hää- ja hautausaattoin.
 Sinisauhuja niemiin siinnoista nousi,
 tulenpatsaita nuotiorannoilta taattoin.
 Isät taivaalle sytytti uhrinsa siellä,
 ovat kallioalttarit jäljellä vielä.

Mies mieheltä aikansa polvet saattoi,
 syli ulapan antoi runsaasti riistaa.
 Sata venettä Vellamo kaappasi, kaatoi,
 se kaik' oli kiivasta elämän kiistaa.
 Vaan seljillä souteli ulapan sotkat,
 pesi saarien hongissa kuningaskotkat.

Eli miehet rannoilla omahan tapaan,
 näki Jumalan kasvoista kasvoin silloin,
 ja kaartuissa yllänsä taivahan vapaan
 he taisteli, uhmasi, nöyryty milloin.
 Salosaarilla erakot elämää pohti,
 pyhän kohtalon matkaan lähteä tohti.

Syli aaltojen huuhteli laajalti rantaa,
 tasamaille se kuljetti muhevaa multaa:
 alat avarat siellä nyt satoa kantaa
 ja kylväjän laariin loihtivat kultaa.
 Siniväyliä viiltävät valkeat laivat,
 kylävenheet jo rannalle lahota saivat.

On kuollut jo ammoin entinen suku
 ja laineilla lapsien lapset kyntää.
 Vesi valtava, elämän täysi ei nuku,
 se rannasta rantaan yhäti ryntää.
 Salamyhkäinen jätti kun tyynenä hymyy
 saat tietää – syvältä voima sen lymyy.

Kiviniemessä kummelit valkein haamuin
 yöt, päivät hohtavat väyliä valvoin.
 Suven suuruutta illoin ja armain aamuin
 vedet väljät toistavat tyynin kalvoin.
 Syli ulapan huokuu hiljaista taikaa,
 suven ilmettä, loihtua, aurinkoaikaa.
 -Vainö Siikaniemi -

46. Salon laituri

Kuvaus ja arvot: Virmailan saarella Päijänteen kansallispuiston alueella on vanha höyrylaivalaituri. Se ei ole käytössä, mutta on arvokas kulttuurihistoriaan liittyvä paikka. Kylissä on ollut höyrylaivalaitureita kolmessa paikassa: Korteniemessä, Kellosalmella ja kolmas paikka tunnetaan vieläkin nimellä Salon laituri. Salon laivalaituri rakennettiin vuonna 1907 ja se oli käytössä vielä 1940-luvulla. Etelään menevä laiva ehti Salon kohdalle iltayöstä. Oli tapana, että laivaan pyrkijät sytyttivät nuotion rannalle laiturin viereen, jotta laiva tiesi tulla noutamaan heidät. Joskus pojanviikarit sytyttivät tulet piloillaan. Silloin Suomi-laivan kapteeni uhkasi polttaa koko Salon laiturin, sillä suurella laivalla oli hankalaa saapua pimeään laituriin.

Vesi on ollut vuosisatoja luontainen kulkureitti Virmailan saareen. Höyrylaivojen aikakausi alkoi Päijänteellä 1850-luvulla ja ensimmäinen höyrylaiva, suuri puinen kuljetuslaiva valmistui Asikkalan Äiniöllä vuonna 1956. Kultakauttaan höyrylaivat elivät 1925-1940. Ne ovat olleet merkittävä asia Päijänteelle niin henkilöliikenteen kuin tavaliikenteen takia.

Kehittämisehdotuksia: Päijänteen kansallispuistoon tulisi avata ja kunnostaa tämä vanha höyrylaivalaituri. Tällaiset paikat ovat kulttuurihistoriallisesti tärkeitä. Koko satamarannan kunnostus esimerkiksi suuri laavu, palvelisivat sekä paikallisia että alueen matkailijoita. Myös matkailijat toivovat tähän pysähdyspaikkaa. Kohteesta on myös kävely- tai pyöräilymatka esimerkiksi Virmailan kylään, missä voisi tutustua vanhaan Päijänteen rantakylään ja sen historiaan tai tutustua jylhään Virmailan saaren luontoon. Satama tarjoaisi myös paikan vaikkapa vuosittaiselle asukkaiden ja kansallispuiston yhteiselle kalastus- ja rantakalapäiville.

47. Virmailan historia, Etukylä ja Peräkylä

Kuvaus ja arvot: Etukylä ja Peräkylä ovat muodostaneet kahteen paikkaan asettuneen kylän kyläkeskukset. Virmailan saaren Etukylä lienee asutettu jo myöhäiskeskiajalla. Etukylän Honkola ja Mäkelä on jaettu vanhasta Virmailan ratsutilasta. Näistä tiloista jaettiin myös Peräkylän tilat Vuorela, Jaanila ja Sipura. Tilojen torppia olivat muun muassa Ojala, Purtmäki, Ahola, Paikkari, Rainio, Höysniemi ja Salmela.

Virmailan saaren samanniminen kylä lienee ollut asuttu jo myöhäiskeskiajalla. Virmailan kylä sijaitsee saaren itäosassa. Varsinaista kylärakennetta ei kuitenkaan ole enää havaittavissa, vaan todennäköisesti isojaon seurauksena tilakeskukset sijaitsevat melko etäällä toisistaan metsien erottamina saarekkeina. Koulun pohjoispuolella sijaitsee Vuorelan tilakeskus, jota ympäröivät laajat, metsiin rajautuvat pellot.

Kylätien varrella sijaitsevat metsien rajaamat Mäkelän ja Honkalan tilakeskukset, joiden päärakennukset ovat ilmeisesti rakennettu 1800-1900 -lukujen molemmin puolin. Tilojen pellot rajautuvat etelässä Virmailanlahteen.

Virmaila 1400-luvulla

Varhaisella keskiajalla Virmailansaari eli Nurmensalo, kuten sitä nähtävästi nimitettiin, oli kolmen kylän, Nyystölän, Jokioisten ja Sysmän Suurkylän yhteisomistuksessa. Ensimmäisissä kirjallisissa lähteissä vuodelta 1486 kylästä on Nyystölän ja Virmailan välisen rajariidan päätös. Virmailan kylä on muinaisina aikoina perustettu Nyystölän kylästä käsin veden ympäröimälle saarelle, josta sekä Nyystölän, Jokioisten ja Sysmän Suurkylästä asukkaat ovat omistaneet osansa. Ensimmäinen saarelainen, Willmar, on perustanut sinne tilansa. Hänelle on erotettu kappale maata mainittujen kylien omistuksesta. Hänen tilustensa rajana oli Vahtervuori, Mäyränpesä, Korvenalainenapaja, Ristikivi, Kärpänkallio ja Nurmitaipale. Hän omisti näiden rajojen sisäpuolisen alueen ja sai viljellä nyystöläläisten viljelijöiden kanssa yhdessä ulkopuolisia alueita verojensa ja osuuksiensa määräämässä suhteessa. Höysniemi jäi nyystöläläisten omistukseen. Näin määriteltiin jo 1400-luvun lopulla nykyisenkin Virmailan kylänraja. Vanhin kylän

Omaa näkemää ja kokemaa

Vuonna 1952 tuli käärme Padasjoen Virmailassa kesämajan pihaan. Se oli vain myrkytön tarhakäärme mutta pahaa se tiesi. Siitä asti on jatkuva sairaus seurannut perhettäni, ennen kaikkea vaimoani ja minua. Sairastuimme vaikeaan influenssaan samana vuonna v. 1954 leikattiin vaimoltani iso vesikasvain v. 1955 toinen rinta syövän takia v. 1958 sappi ja minä sairastin v. 1956 lavantaudin v. 1957 "aasialaisen", joka jätti vaikean henkitorven katarrin. Uskon, että käärmeen pihaan tulo tietää onnettomuutta.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:25. 1961.

Omaa näkemää ja kuulemaa

Kesämajamme luona on ns. Kärpän mäki. Siellä sen takana on riidan haluisia ihmisiä. Jos harakat alkaa mäessä kikattaa ja lennellä meille päin, se tietää vielä samana päivänä sitä, että sieltä tulevat töllien akat meidän silmille ilman asiaa. Jota vastoin, jos ne lentävät pois päin, niin saamme olla rauhassa, vaikka niiden mieli tekee kovasti tulla. Olemme tämän panneet 25 vuoden ajan merkille ja pidämme Kärpänmäen harakoita "pahan ilman lintuina".

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:26. 1961.

paikka on Etukylässä.

Virmaila 1500-luvulla

Kylässä oli vuonna 1539 neljä veroa maksavaa talollista. Ensimmäinen asukas saapui Nyystölän kylästä. Saaren nimi onkin saattanut kehittyä ensimmäisen tilallisen nimestä (1539 Widmarsalo, 1552 Wijnmala, 1590 Widmarila tai Wirdmala). Virmailassa oli vuonna 1539 neljä veroa maksavaa taloa: tilalliset Olavi Niilonpoika, Widmar Niilonpoika, Markus Laurinpoika ja Heikki Maununpoika.

Rapalan omistaja Pietari Sigfridinpoika sai haltuunsa kaikki Virmailan tilat vuonna 1582. Tämä saattoi tapahtua siten, etteivät talolliset pystyneet suorittamaan verojaan. Hän hankki verovapauden Virmailan tiloille suorittamaansa ratsupalvelusta vastaan. Hänen isännyytensä jäi lyhytaikaiseksi, sillä hän kuoli 1583. Mutta hänen toimestaan sai alkunsa varsinainen Virmailan ratsutila, johon sittemmin kuuluivat kaikki Virmailan kylän alueella olleet tilukset.

Virmaila 1600-luvulla

Vuoden 1654 ja 1661 käräjillä puitiin taas raja-asioita ja silloin Linnasaari ja Kortelahdenmaa siirtyvät Wirmalan omistukseen. Sitä ennen ne ovat olleet yhteiskäytössä. 1630-luvulla kylän ja sen asukkaiden nimi vakiintui muotoon Wirmaila, jota käytettiin 1800-luvun lopulle saakka.

Virmaila 1700-1800-luvuilla

Isojako ehti Virmailaan 1700-luvun lopulla ja se saatiin päätökseen vuonna 1816. Ennen sitä kukin ratsutilan kolmesta osakkaasta viljeli omia sarkojaan. Isojakoa varten laadittiin kartta ratsutilan tiluksista vuonna 1794. Ensimmäinen isojako vuodelta 1796 jäi toteutumatta, koska talot olivat jääneet liian liki toisiaan. Isojaossa tiloja muutettiin Etukylästä Peräkylään.

Kehittämisehdotuksia: Kylän tilojen ja torppien ja talojen tarinat voisi koota lyhyeksi tekstiksi. Kylän ja talojen historiaa voisi hyödyntää kylää kiertävällä kyläpolulla.

Kirjeitä maaseuduilta.

– Päijänteellä olewat hra kapteeni W. Ruthin laiwat – ”Rapu”, ”Emo” ja ”Kotka” saapuiwat Johanneksen päiwän aattona koiwuilla kauniiksi koristetuina ja lippujen liehuessa, ylihoitajansa hra O. Koposen johdolla Wirmailan lahteen – erinomaisen luonnon-ihanaan lahteen, joka sijaitsee Patasjoen pitäjässä, – seuraawassa järjestyksessä: ”Rapu” ensimmäiseksi saawuttuansa mainittuun lahteen laski ankkurinsa, jonka wasempaan siwuun muutaman minuutin päästä sioittui ”Emo” ja wiimeksi ”Kotka” ”Rapun” oikeaan siwuun. Tässä he sitte juhllallisesti lepäsiwät koko kewäillisten ahkerain ja raskain ponistuksiensa perästä, Johanneksen päiwän iltaan kello 4:n asti, laiwawäen aatto-iltana ”Emon” peräkannella tanssiessa ja Honkalan talossa mainitun lahden rannalla muiden pienten leikkien waihdellessa. Nautinto-aineen oli kahwia ja teetä ynnä rawitsewia ruoka-aineita, waan ei mitään juowuttawia juomia, joten siis koko aika kului erinomaisen siiwosti. Iloissa oli noin 40 henkeä. Kiitos siitä tietysti lankee juhlan järjestäjälle. – Laiwawäki on erinomaisen kiitollinen siitä odottamattomasta juhllaisuudesta ja hetken lewähdyksestä, jota he silloin saiwat nauttia niin wapaasti, sen toimeen panialle ja kustantajalle! Sillä se oli ensimmäinen johanneksen päiwä, jonka miehistö sai juhllisesti wiettää, mainittuin laiwain kulkuajalla, jotka laiwat kulkewat kymmenettä kesää. Tähän muutokseen luultawasti on ollut waikuttamassa ylihoitajan muutos. Toiwottawa olisi että muutkin liikkeen harjoittajat seurasiwat esimerkkiä, että wapauttaa työwäki jolloinkin pyhä töistä, jos ei suinkaan kokonaan, joka myöskään ei olisi kowin mahdotonta maamme laiwoilla sisä wesistöillämme, waikka sitä toiset siksi wäittäwät.

Viipurin sanomat 30.6.1886 nro 101 sivu 3

48. Vanha jäätie ja Virmailan kestikievari

Kuvaus ja arvot: Vanha, niin kutsuttu Kuninkaantie Hämeenlinnasta Päijänteen yli Mikkelin suuntaan, kulki Virmailan kautta. On kerrottu, että joku Ruotsin kuninkaista olisi kulkenut tätä reittiä. Tietä käytettiin jääkelién aikaan. 1700-luvulla virmailaisten velvollisuutena oli aurata ja viitoittaa jäätie Paljaskalliosta Nurmitaipaleen ja Virmailanlahden kautta Rapalanniemeen. Tien varressa piti olla matkustajia varten kestikievari ainakin 1770-luvulta lähtien. Vuosina 1778-1791 kievaria piti ratsutilallinen Juho Heikinpoika Virmailan Isotalossa. Tämän jälkeen kievari siirtyi Mäkelän isäntien vastuulle aina 1800-luvun loppupuolelle saakka.

Käytyään markkinoilla Virmailan isännät palailivat heikko syysjäätä pitkin Salonsalmen kautta kotiin. Keskellä salmea jää petti ja joko joukko hevosineen putosi samaan avantoon. Iloisesta markkinatunnelmasta huolimatta useimmat pystyivät vähitellen kiipeämään jään reunalle. Vain yksi köydenpätkä roikkui vielä avannossa. Joku isännistä sanoi: "Nostetaan tuokin ylös, ettei jää sinne mätänemään". Kun köysi nostettiin avannost, huomattiin, että sen toisessa päässä oli Gabriel Laukkula, joka oli hädissään tarrautunut siihen. Siten hän tuli miltei vahingossa pelastetuksi.

Eino Lehtovirta, Virmailan kirja.

"Vanha Vuarela putos kirkkuan mennessään rautatie Päijänniäs. Sen muutos sellain kupla suun etään eikä se kuallu. Se elj täl' taval useit tuntia ja se saatiin henkis ja terviän ylös köylen kans. Teä tapahtu jo viimme vuassalan alus.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:66. 1961.

- Hemming Höysniemi, k.1953.

49. Sonnilaidun

Kuvaus ja arvot: Kylän keskellä tiemaisemassa on vanha, hoitamaton perinnebiotooppi. Tien ja niityn välissä on kaunis ja hyväkuntoinen kiviäitä. Perinnemaisemaan kuuluu myös pieni punamultainen rakennus ja kaunismuotoiset pihlajat. Niityn yläreunassa on hyvää niittykasvillisuutta muun muassa kurjenkelloja, suolaheiniä ja ahopukinjuurta. Kuivimmilta osiltaan vanha perinnebiotooppi on säilyttänyt perinnebiotooppiarvoja. Alueen ja tien reunassa on pitkä ja vielä melko hyväkuntoinen kiviäitä. Kohde muodostaa maisemaan mielenkiintoisen yksityiskohdan kiviäitoineen ja suurine pihlajineen. Kohteeseen liittyy tarina hiehojen astutuksesta.

Kehittämisehdotuksia: Vanha laidunalue umpeutuu ja rehevöityy laidunnuksen tai niiton puuttumisen takia. Kohteeseen voi hakea maatalouden ympäristötuen erityistukea. Lampaat sopisivat hyvin laiduntamaan kohdetta. Hoito voidaan toteuttaa myös niittämällä ja korjaamalla niittojäte pois.

50. Myllymäki

Kuvaus ja arvot: Myllymäki sijaitsee kylän itäreunassa Vuorelan tilan talouskeskuk- sen pohjoispuolella ja muodostaa kylän maisemaa rajaavan elementin. Entisaikaan Myllymäellä harrastettiin piirileikkejä. Silloin mäeltä oli hieno näköala pohjoiseen Tehinselälle ja etelään peltojen yli Virmailanselälle ja Käkisalmeen päin. Eräinä kesinä 1920-luvulla sinne kokoonnuttiin iltatulille miltei joka sunnuntai, ei ainoastaan vappu- na, helluntaina tai juhannuksena.

Myllymäessä on myös suojeltu lehmusmetsikkö. Osa alueesta on vanhaa laidunalu- etta. Rinteessä on yli 50 puumaista lehmusta ja 100 pensasmaista lehmuksen tainta. Suuret lehmukset pellonreunassa ovat maisemallisesti hieno yksityiskohta kylämaise- massa. Lehtomaisella alueella kasvavat mm. taikinamarja, lehtokuusama ja tuomi.

Myllymäki itsessään on arvokas kumpumoreeni. Se on 40 metriä korkea laaja-alainen

moreenimuodostuma ja eteläisin osa Virmailan saaren moreenimuodostumajonoa. Myllymäki on syntynyt jääkauden lopulla jäätikön sulaessa. Sillä on selkeä kilpimäinen muoto. Sen rinteet ovat selkeät ja paikoin hyvinkin jyrkät. Moreenipeitteen paksuus on noin 15-30 metriä. Maisemallisesti Myllymäki hahmottuu ympäristöstään hyvin, koska se on suhteellisen korkea. Alueen koillisosasta avautuu hieno näkymä Päijänteelle. Ylimmän rannan taso on 145 mpy.

Kokonaisuudessaan Myllymäen luonnonarvot ja historialliset arvot ovat merkittävät. Nimensä mäki on saanut sillä aikoinaan sijainneen tuulimyllyn takia. Kohteiden sijoittuminen kulttuurimaisemaan nostaa myös maiseman arvoa.

Kehittämisehdotuksia: Kohde säilyy erilaisten suojelualueiden takia. Ne tulisi tuoda esiin maisemassa. Mäelle olisi mukava päästä ihailemaan näköaloja ja kasvillisuutta maanomistajan luvalla.

51. Virmailan myllyt

Kuvaus ja arvot: Mäkelän tilan luona virtaavassa purossa on ollut vesimylly 1800-luvun lopulla. Puroon oli tehty kivistä pato. Puro virtaa Ylimmäismäen suunnasta ja se tuo vettä laajalta valuma-alueelta. Toinen mylly oli Jaanilan tilalla. Myllymäellä tuulimylly on ollut 1900-luvun alussa. Sen olivat rakentaneet Virmailan talolliset. Myllyyn johtivat korkeat tikapuut ja myllyä käännettiin tuulen suuntaan pitkän tangon avulla. Myllyn neljä siipeä olivat kolmen metrin pituiset. Vilja kannettiin myllyyn tikkaita myöten. Mylly hävitettiin vuonna 1906. Siitä tehtiin vesimylly Ojalan puroon, joten myösiellä on ollut vesimylly, ja tarina kertoo myllyn hirsistä käytetyn myös Ojalan aitan tekoon. Ojalan puro oli aivan liian vähävetinen myllytoimintaan. Kotitarve myllyt tulivat tiloille 1920-luvulla, minkä jälkeen ei tarvinnut enää kulkea myllymatkoja esimerkiksi Harmoisiin ja Mainiemeen. Samalla loppui vesimyllyjen käyttö.

52. Metsälehmukset ja kylän metsäsaarekkeet

Kuvaus ja arvot: Lehmuksen kuori on kaksikerroksinen; päällä on kaarna ja sen alla on niintä, joka on hyvin sitkeää. Aiemmin metsälehmuksella oli taloudellista arvoa merkittävänä niinen lähteenä. Niinestä tehtiin etupäässä köysiä ja virsuja, eteläisemmillä seuduilla niinilevyistä myös taiteltiin astioita.

Kulttuuri on suurin syyllinen etsittäessä syitä metsälehmuksen esiintymisen vähäisyyteen. Niinenotto on ollut merkittävä lehmusten määrää pienentänyt tekijä. Kaskenpoltto ja pellonraivaus ovat myös hävittäneet metsälehmuksen monilta sen vanhoilta kasvupaikoilta. Ruotsi-Suomessa valtiokin keräsi Etelä-Suomesta niiniveroa. Metsälehmusta on käytetty huonekaluiksi, virsuiksi, aidaksiksi, aisapuiksi, viikatevarsiksi, suksisauvoiksi, suksipuiksi, vihdoiksi ja polttopuiksi. Metsälehmuksella on ollut rohdoskäyttöä vuosisatojen ajan. Tämän lisäksi lehmuksesta saadaan erinomaista hunajaa, jota se tuottaa varsin runsaasti. Myöhäisen kukkimisajankohtansa vuoksi metsälehmus on mehiläisille tärkeä meden tuottaja.

Lehmuksen aiempaa merkitystä ilmentävät eri niini-alkuiset suku- ja paikannimet. Muun muassa Niinimäki on yleinen paikannimi myös Kuopion seudulla. Metsälehmuksesta käytetään joskus myös nimeä hevosenluokkipuu. Tämä johtuu siitä, että metsälehmuksen puuaines on kevyttä, joustavaa ja sitkeää ja se pitää helposti taivutetun muotonsa.

Onneksi metsälehmus on hyvin kestävä. Lehmus nimittäin uudistuu hyvin kantoveisoista ja jopa maahan taipuneista oksista. Sitä vastoin siemenestä tapahtuva uudistuminen on lehmuksella harvinaista. Tästä syystä pienet vesat vain näyttävät nuorilta. Oikeastaan ne ovat lähtöisin puuvanhuksesta, jonka kehitys on saattanut saada alkunsa muinoin itäneestä siemenestä. Metsälehmusta voidaankin pitää jääkauden jälkeisen lämpökauden elävänä jäänteinä, reliktinä.

Metsälehmus kukkii heinä-elokuun vaihteessa. Se on hyönteispölytteinen ja hyvä mesikasvi, jonka rungolla viihtyvät monet harvinaiset sammalet ja jäkälät. Näin ollen lehmus pitää yllä poikkeuksellisen paljon luonnon monimuotoisuutta. Puuta kasvaa yleisesti Virmailan saarella.

Kehittämisehdotuksia: Metsälehmus on eräänlainen Virmailan kylän tai saarenkin tunnus. Suuret vanhat puut kylämaisemassa kertovat sen olleen yleinen alueella esimerkiksi ennen alueen raivaamista pelloiksi. Lehmuksesta voidaan kehittää myyntiin erilaisia tuotteita. Kylän metsäsaarekkeitä kannattaa säilyttää. Ne lisäävät maiseman monimuotoisuutta.

53. Haaksivalkama

Kuvaus ja arvot: Haaksivalkama on yhä paikannimenä kartassa. Se on Virmailan vanha mairinnoisupaikka ja venevalkama ja on ollut käytössä jo keskiajalta lähtien. Sen kautta oli lyhin kulkureitti vesitse ja jätse Jokioisten ja Nyystölän suuntaan. Paikka on ollut venerantana jo muinaisina aikoina, kun sysmäläiset ovat tulleet heinäntekoon Kortelahden niitylle. Sana haaksi merkitse alusta, laivaa tai venettä. Suuri osa Virmailan pelloista sijaitsi alavilla mailla, jotka keväisin Päijänteen noustessa saattoivat jäädä tulvaveden alle. Vuonna 1899 vesi oli niin korkealla, että pieni hinaaja pääsi kulkemaan Kortelahdenniityn yli Haaksivalkamaan.

54. Kosteikko

Kuvaus ja arvot: Alavan peltoaukean reunassa on kosteikkoalue. Se lisää alueen luonnon monimuotoisuutta ja on esimerkiksi sammakoille lisääntymisalue. Kuulimme kävelyllä viitasammakon ääntelyä.

Kehittämisehdotuksia: Viitasammakko estää alueen kaivamisen ja kosteikon parantamisen. Alueen reunapuustoa kannattaa raivata ja näin lisätä avoimuutta esimerkiksi lintuja varten.

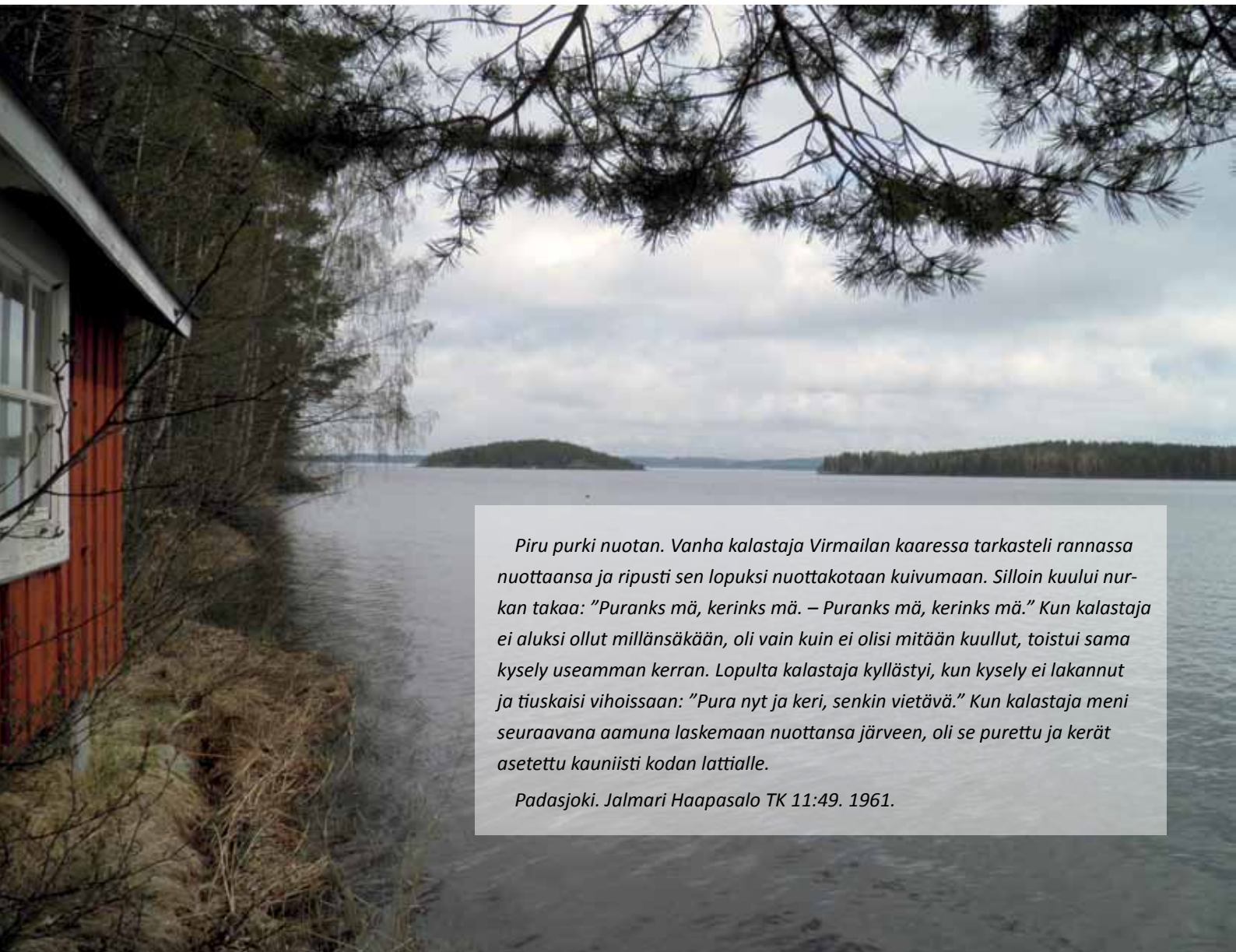
55. Kortelahti

Kuvaus ja arvot: Kortelahdessa on ollut höyrylaivalaituri, joka rakennettiin vuonna 1910 Kustaa Virtasen toimesta. Aluksi laituriin tuli hinaajalaivoja, jotka toivat tavaroita Kortelahden kauppaan. Matkustajaliikenne alkoi hieman myöhemmin. Laiturissa poikkesivat Päijänne ja Konkolan Toivo-laiva, Sysmän laivayhtiön Vellamo ja Tiirimaa sekä Jyväskylä-Päijänteen laivayhtiön Aallotar. Aluksi laituri oli pukkilaituri. Käytön laajentuessa laituria korjattiin ja laajennettiin kyläläisten toimesta. Eino Lehtovirta ja Kustaa Virtanen rakensivat rantaan ensimmäisen makasiinin, jossa säilytettiin kauppatavaroita. Laiturista on jäljellä sen paikasta kertovat kivet. Laituri on nykyisin osa mökkitonttia.

Virmailan ensimmäisen höyrypurren, Pumpulan osti Juho Vuorela vuonna 1911. Mäkelään ostettiin vuonna 1915 höyryalus. Moottoriveneliikenne eli kulta-aikaansa 1940-1950. Pisimpään Päijänteen vesillä liikkui Virmailassa vuonna 1918 rakennettu Onerva. Se oli vesillä 50 kesää. Päijänteen höyrylaivaliikenne koki kahdesti huippunsa, joista toinen oli sota-ajan polttoainepulan seurausta.

Vanhan torpan pihassa on Ukonniemen ukko. Erikoinen luonnonkivi muistuttaa ihmishahmoa. Se löydettiin Ukonniemen rannalta.

Se, joka lapsuuttaan laivaliikenteen kukoistuskautena, sai kokea, miten suurta osaa laivat näyttelivät saarivaltakunnan elämässä. Heti keväällä jäiden lähdettyä alettiin arvailla, milloin ensimmäinen valkoinen laiva ilmestyisi näköpiiriin. Jämsänkosken hinaajien oli kuultu jo kolistelevan jäälauttojen välitse kohti etelää. Ilo oli ylimmillään, kun Ukonniemen kärjessä istuvat tä-

Piru purki nuotan. Vanha kalastaja Virmailan kaarella tarkasteli rannassa nuottaansa ja ripusti sen lopuksi nuottakotaan kuivumaan. Silloin kuului nurkan takaa: "Puranks mä, kerinks mä. – Puranks mä, kerinks mä." Kun kalastaja ei aluksi ollut millänsäkään, oli vain kuin ei olisi mitään kuullut, toistui sama kysely useamman kerran. Lopulta kalastaja kyllästyi, kun kysely ei lakannut ja tiuskaisi vihoissaan: "Pura nyt ja kerä, senkin vietävä." Kun kalastaja meni seuraavana aamuna laskemaan nuottansa järveen, oli se purettu ja kerät asetettu kauniisti kodan lattialle.

Padasjoki. Jalmari Haapasalo TK 11:49. 1961.

hystäjät saattoivat erottaa laivan hiljalleen kääntävät keulansa Rapalasta Virmailaan.

Syksyisin liikennöitiin aina marraskuulle saakka, kunnes jääesteet Vesijärvellä ja salmipaikoilla kasvoivat ylivoimaisiksi. Syysmyrskyt olivat luku sinänsä. Joskus Tiirimaan oli yövyttävä Virmailassa, kun myrskyisen Tehinselän ylitys pilkkopimeässä tuntui liian uhkarohkealta. 1950-luvun loppupuolella liikenne väheni vähenemistään, kunnes laivat 1964 luopuivat kokonaan kilpailusta linja-autojen kanssa. Laituri hävisi ja sen läheisyyteen rakennettiin kesähuvila. Kustaa Virtasen punainen makasiini on kuitenkin edelleen voimissaan ja jäljellä muistona niiltä ajoilta, joina kylä eli parhaissa voimissaan ja joina sen sydän sykkäili tällä paikalla. Laiturille johtava tie on ruohottunut ja nopeasti kasvavat lehtipuut ovat peittäneet laivarannan aurinkoisen rinte.

Virmailan kirja 1981.

56. Sammalsaaren muinaisjäänökset

Kuvaus ja arvot: Sammalsaaren lapinraunio sijaitsee kallioisen saaren länsikärjessä, pienen poukaman lounaispuolella, kallion päällä. Kyseinen poukama on paras rantautumispaikka koko saarella. Lapinraunio on pienehköistä kivistä kasattu, kooltaan 4 x 2,5 m, hyvin matala röykkiö. Toisessa päässä on pystyyn tuettu vähän isompi kivi. Lapinraunio on kalliopohjalla, hyvin luonnonkauniilla paikalla, röykkiön toisessa päässä kasvaa iso mänty.

Sammalsaaren länsirannalla sijaitsee kummeli ja kaksi siihen liittyvää linjamerkinettä. Koko saari on hyvin kallioinen ja kasvaa enimmäkseen mäntymetsää. Kummeli on koottu isoista kivenlohkareista ja se on halkaisijaltaan noin 4 ja korkeudeltaan 1,5 m oleva kartio, jonka keskusta on täytetty pienillä kivillä. Keskellä on puupaalu ja siinä heijastinlevyt. Kummelista joitakin kymmeniä metrejä pohjoiseen on kaksi kiviin tehtyä linjamerkinettä, alempaan isoon kiveen on maalattu viiva ja ylempänä rinteellä olevan ison kiven lisäksi on maalattu kaksi sen päälle nostettua pientä kiveä sekä edessä oleva kivi. Kummeli esiintyy vuosina 1880-1881 tehdyssä purjehdusväyläkartassa (F.W. Selin). Kummeli on kiinteä merimerkki, jollaisia on rakennettu tärkeimpien väylien varteen jo vuosisatojen ajan. Sen avulla voidaan visuaalisesti ja karttatietojen pohjalta tunnistaa rannikon eri saaria ja muita maastokohteita. Niitä käytetään opastusmerkkeinä ja ne kuuluvat suuntamerkkien ryhmään.

57. Kansakoulu

Kuvaus ja arvot: Kylän entisen kansakoulun on suunnitellut vuonna 1925 arkkitehti Kauno S. Kallio, jolla myös oli huvila saarella. Koulun oppilasmäärä alkoi vähentyä 1950-luvun alussa. Koulu lakkautettiin vuonna 1965. Koulussa oli monia opettajia, jotka toivat kylälle oman myönteisen persoonansa kautta lisäväriä. Koulun lopetettua toimintansa kävivät nuoret urheilukentällä urheilemassa ja koululla järjestettiin vielä joitakin juhlatilaisuuksia. Siellä oli myös kylän kirjasto. Koulu on nykyisin yksityiskoti.

58. Tiestö ja sen linjaukset

Kuvaus ja arvot: Hämeen sisämaassa vesistöt ovat tarjonneet kelirikkokausia lukuun ottamatta parhaat kulkuyhteydet. Seudun pääliikenneväylinä toimivat aina 1950-luvulle saakka Päijänteen selät. Padasjoen tiestö on yleensä melko nuorta. Kunnan tiestö oli vielä 1600- ja 1700-luvuilla sangen vaatimatonta ja pitäjän katsottiinkin jääneen liikenneellisesti ajastaan jälkeen. Suuri osa tiestöstä oli vielä 1750-luvulla ratsupolun tasoisia. Virmaila oli pitkään maantieliikenteen suhteen syrjäseutu. Ei siis ole ihme, että Virmailan saarelle saatiin kunnollinen tie vasta 1960-luvulla.

Oli syksyinen kuutamoilta kun palasin 3 kilometrin päästä kyläilyltä. Oltuani puolimatassa, tuli vastaan pitkä kaitakasvoinen mies puettuna rohlinmekkoon. Tätä ei käytetty enää. Kasvot olivat kuin kaksi kämmentä vastakkain. Vastaantulija nostatti pelon tunteen, mutta kun tie oli kapea, eikä lumen vuoksi voinut sivuunkaan käydä, oli mies sivuutettava aivan vierestä. Siinäkin selvisin, mutta en hirvennyt taakseni katsoa, niin ilkeän vaikutuksen se aave teki. Alkoholilla ei ollut asiaa.

Padasjoki, Virmaila. Aino Korkeila TK 39:48. 1961.- Hemming Höysniemi, s. 1872, k.1953.

Kun kirkkoveneillä soudettiin kilpaa, Laukkulan rengit olivat yleensä Metsäkulman eli Peräkylän veneen airoissa ja Mäkelän Ulrika-emäntä istui Etukylän veneen peränpitäjänä. Tämä vanhuuteen asti tarmokas nainen innosti omia soutajiaan sanoen: "Vetäkeä, vetäkeä, että Laukkulan renkien laiskansuonet oikenevat".

Virmailan Kirja 1981

59. Kylän tapaamis- ja retkipaikat

Kuvaus ja arvot: Virmailassa on tanssittu nurkkatansseja aikoinaan taloissa, kuten Sipuran talossa, koska varsinaista yhteistä kokoontumispaikkaa ei ollut. Mäkelän talon ladossa oli kesätanssit. Virmailan koulussa pidettiin kerhoja ja tanssittiin koulun lopetettua toimintansa. Koululla pidettiin myös häitä. Vanhoja tulipaikkoja ovat olleet Virmailassa Porttila ja Myllymäki. 1950-luvulla Peräkylän tapaamispaikkoja oli Koivulan notkossa ja keinupaikka on ollut Ylimmäismäellä.

60. Kirkkomatkat

Kuvaus ja arvot: Virmailasta on käyty kirkossa soutamalla tai talvella jäätietä pitkin. Kylän kirkkoveneitä säilytettiin Karvalin torpan rannassa. Entisaikaan ennen Padasjoen kirkkoa kirkkomatkat suuntautuivat ensin Hollolaan ja myöhemmin Sysmään. Hollolan kirkossa käytiin kerran kesässä. Matkan aikana kastettiin lapset, käytiin ripillä ja haudattiin vainajat. Hollolaan kuljettiin Anianpellon kannaksen kautta kantamalla vene Vesijärvelle.

61. Kaskeaminen

Kuvaus ja arvot: Kaskeaminen on ikivanha viljelymenetelmä, jossa puihin sitoutuneet ravinteet vapautetaan viljelykasvien käyttöön polttamalla puusto ja maan pintakerrosta. Jo 1800-luvulla kaskeaminen vähentyi ja siirryttiin kohti tehokkaampia viljelymenetelmiä. Kaskeaminen loi omaleimaisia lehtimetsämaisemia ja lajistoltaan rikkaita perinneympäristöjä. Kaskimaat raivattiin Virmailassa yleensä sisämaahan mäenrinteille, minne tulvat eivät ulottuneet. Virmailan maat voitiin kasketa aina 20-30 vuoden välein. Nimi Rasinmäki viittaa kaskeamiseen. Sana rasi merkitsee kaadettua polttamontta kaskea tai kaskeamista.

Viljelymenetelmistä erityisesti kaskiviljely vaikutti maiseman muotoutumiseen aina 1800-luvun loppupuolelle saakka. Metsä kaskettiin ja kaskea viljeltiin 2-3 vuotta. Käytöstä poistuneiden kaskipeltojen paikalle kohosi kaskiahoja koivikkoineen, jotka ovat nykyisistä talousmetsistä jo lähestulkoon kadonneet.

Virmailassa kaadettiin kaskea vielä 1800-luvun puolivälissä, kun muualla Padasjoella siitä oli jo luovuttu. Kruunun taholta kaskeamista pyrittiin estämään, jotta puutavaraa olisi riittänyt. Kaskeaminen jatkui kuitenkin Virmailassa entiseen tapaan. Nimismies halusi estää Virmailan miesten kaskeamista, mutta siihen nämä eivät alistuneet. Kun eräs isäntä haastettiin oikeuteen vastaamaan metsän hävityksestä, tämä puolustautui sanomalla, kaskiviljelys on meille välttämättömyys. Miten muuten me voisimme maksaa kruununverot kuin kaskirukiilla? Muijat ovat aina ennustaneet maailmaloppua ja herrat metsien loppumista, mutta kumpaakaan ei ole tähän mennessä tullut. Tämä vastine tyydytti oikeutta ja syyte kumottiin ja virmailaiset polttivat kaskea edelleen.

Martti Suntelan muistelua kaskeamisesta Virmailan Kirja 1981.

62. Linnasaari, muinaisjäänös

Kuvaus ja arvot: Kohde on rautakautinen tai keskiaikainen muinaislinna. Kohde sijaitsee Päijänteessä Virmailansaaren koillispuolella olevassa Linnasaarella. Muinaislinna sijaitsee saaren koillisniemessä olevalla kallioisella Västringinvuorella eli Linnamäellä. Vuoren rinteet ovat jyrkät. Loivimmilla kohdilla idässä on näkyvillä puolustusvarustuksista matalaa kivivallia. Selvimät vallinjäänneet ovat vuoren korkeimman kohdan länsipuolella. Linnasaari on merkittävä muinaisjäänöskohde poikkeuksellisen komean maiseman vuoksi. Valtakunnallisesti merkittävien muinaisjäänösten joukkoon Linna-

Varhaisella keskiajalla Virmailan saari eli Nurmensaalo, kuten sitä silloin nähtävästi nimitettiin, oli kolmen kylän – Nyystölän, Jokioisten ja Sysmän suurkylän – yhteisomistuksessa. Linnasaari lienee ollut osa laajemman yhteisön sotilaallisesta tukijärjestelmästä. Linnasaaren Västingiltä näkyi ulapan ylitse sekä Kuhmoisten ”saloihin”, että Sysmän Päijätsaloon. Arvellaan, että näillä tienoilla vallitsi hämäläisten vartiojärjestelmä merkkitulineen ja vartiovuorineen. Asiantuntijoiden mukaan tämä edellytti lähistöllä olevaa vakituista asutusta.

Sekä Kuhmoisten, Padasjoen että Suur-Sysmän asujaimet kuuluivat hämäläiseen heimoon ja olivat heimo-riidoissa aina hämäläisten puolella. Karjalaiset asuivat Kymijoen itäpuolella ja tekivät ehkä 1000-luvulta lähtien hävitysretkiä hämäläisalueille. Aseellisia selkkauksia hämäläisten ja Mikkelin tienoon ortodoksisten karjalaisen välillä esiintyi erityisesti 1140-luvulla. Kuhmoinen ja Sysmä olivat etuvartioasemia. Ehkä juuri niihin aikoihin Virmailan linnasaari näytteli huomattavaa osaa Hämeen soturien tukikohtana.

Virmailan kirja 1981.

saaren muinaislinna kuuluu harvinaisen saarisijaintinsa, topografiansa ja hyvin säilyneiden varustusjäännöstensä vuoksi. Koska muinaislinnalla ei ole tehty kaivaustutkimuksia, sen tarkkaa ikää ei tiedetä, mutta se liittyy Hämeen myöhäisrautakautiseen ja varhaiskeskiaikaiseen asutushistoriaan muiden muinaislinnojen tapaan. Vuonna 1985 muinaislinnan eteläpuoleisessa Västringinlahdessa tehtiin sukellustutkimuksia tuloksetta. Samassa yhteydessä vuoren lakea tutkittiin metallinilmaisimella, jolloin löytyi ilmeisesti 1800-luvulta peräisin oleva puukko. Virkistysalueen ja muinaislinnan jyrkänteen rajalla ollut vanha kuparinen muinaisjäännöskyltti on mahdollisesti hävitetty. Ylempänä, vallikiveyksessä on ollut toinen rauhoituskyltti.

63. Höysniemi ja muut näköalapaikat Virmailan kylässä

Kuvaus ja arvot: Osa Höysniemestä kuuluu Päijänteen kansallispuistoon ja niemessä on nuotiopaikka, venevalkama ja laavu. Höysniemessä on monia näköalapaikkoja, kuten Laviosvuori ja Suurmäenvuori. Virmailassa on ollut vanhastaan monia näköalapaikkoja Päijänteelle: Purtmäki, Laviosvuori, Linnasaarenkallio Vahtervuori, Haasianmäki ja Myllymäki. Osa näistä kohteista on kasvanut umpeen ja osasta avautuu hienoja näkymiä.

Höysniemestä tunnetaan tarinoita susista. *Vanhan tarinan mukaan Hukat ulvoivat Höysniemen suvun kantaisän veljen Samuelin mökin takana Suurmäenvuorella. Toisen tarina mukaan susi oli tullut Kelvennettä pitkin Hirtniemen ja Huovarin suunnasta, missä sitä oli ajettu. Susi oli hyökännyt vuohikatraan kimppuun Pikkuhiedan kallioilla. Salmelasta salmen toiselta puolelta oli lähdetty apuun. Susi oli kuitenkin jo uimassa Kelventeestä Salmelanniemeen. Se oli soudettu kiinni ja surmattu atraimella. Tämä on tapahtunut joskus 1850-luvulla.*

Päivö Suomela.

Kerran kun myä soulettii Harmosten myllylt myllykuarmien kans kotio, nin myä nähtiin kirkkaat valot palavan Tiu hasten saaren reunas. Myä luultiin ensiks, ett siälj on kalamiähet pitämäs tulia, ja myä velettii airoi jatkuvast kotua kohlen. Kum myä oltiin joku matka tultu, nin se kirkas valo muuttu äkkiä Huhtasaaren niämen kärkiän. Silloin meitil alko käylä kylmät väriät seläs. No myä velettii siin ahkeraan ja lopult kun myä peästiin kotorantaan myllykuarminemmen kans nin se valo tulj Pellasniämen kärkiän. Ja yhtäkkiä se siihekkien tulj. Miteän selityst ei myä tälle ilmiölle saatu eikä meillä miteän tapahtunna niihin aikoin. Tapahtui v. 1912-13.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:42. 1961. - Hemming Höysniemi, s. 1872.

64. Vanhoja retkipaikkoja ja tarinoita saarista

Kuvaus ja arvot: Päijänteen hiekkaiset saaret ovat olleet jo vanhastaan suosittuja retkipaikkoja, kuten Hietasaari ja Kelvenne. Nykyisinkin Hietasaari on suosittu pysähtymiskohde veneilijöille. Hietasaaren hiekkarannat kutsuvat nuotiopaikalle ja tutustumaan saareen. Pientä kannasta pitkin pääsee vierailemaan viereisessä Tupasaaressa. Myös Vierevähiekkä on ollut kylien yhteinen retkipaikka.

1800-luvulla nuottakalastus oli tärkeä elinkeino Virmailassa. Siihen aikaan kylässä oli kahdeksan kotitekoista nuottaa, joita säilytettiin talojen venevalkamissa. Oma nuottatalas on ollut ainakin Honkolassa, Mäkelässä, Höysniemessä, Salmelassa, Sipurassa ja Jaanilassa. Parhaat ajajat olivat Kortelahdessa, Niemelänluodolla ja Mustalahdessa. Muikunpyytäjät kokoontuivat yöksi Huhtsaaren suojaisaan poukamaan. Sinne rakennettiin havuista katoksia ja nuottatulet paloivat useita päiviä peräkkäin. Mukana saattoi olla 30 kalastajaa aina Nyystölästä saakka.

Kehittämisehdotuksia: Päijänteen vanhat retkipaikat, retkeilyyn ja kalastukseen liittyvät tarinat olisi hyvä kartoittaa tarkemmin.

65. Päijänne, Natura 2000 alue, Päijänteen kansallispuisto

Kuvaus ja arvot: Päijänteen alue Asikkalassa, Padasjoella ja Sysmässä käsittää kymmeniä rakentamattomia saaria ja luotoja sekä osia asutuista saarista. Osa saarista on pitkäikäisharjuksoihin kuuluvia hiekkarantaisia harjusaaria ja osa Päijänteen vuori- maalle tyypillisiä kallio- ja moreenisaaria. Kirkas- ja puhdasvetinen Päijänne on karu järvi, joka kuuluu pohjaruusu-kekasvillisuuden luonnehtimaan järvi-typpiin. Kalalajistoon kuuluu runsaasti vaateliaita lohikalajoja kuten siika, muikku ja taimen. Päijänteen alue on suurten sisävesien linnuston suojelun kannalta tärkeä. Alueella on myös pieniä vanhan metsän alueita sekä lehtoja. Alueen poikkeuksellisen edustava ja ainutlaatuinen harjusaariketju kuuluu nykyisin Päijänteen kansallispuistoon. Harjusaarista huomattavin on noin 9 km pitkä Kelventeen saari laguunimaisine hiekkarantoinen.

Muinai-Päijänteen vesi purkaantui Kymenvirtana kohti Itämerä. Ancylysjärven lahdena ollut Päijänne kuroutui itsenäiseksi järveksi noin 10 000 vuotta sitten. Päijänteen vedet laskivat Perämereen. Muinai-Päijänteen aika päättyi noin 6000 vuotta sitten, kun virtaussuunnat muuttuivat ja vedenpinta laski nopeasti.

Päijänteellä on ollut monia eri vaiheita. Järvi on ollut laajimmillaan noin 6 000-8 000 vuotta sitten, jolloin myös Saimaan vedet laskivat Muinai-Päijänteen kautta silloiseen Itämereen. Vaihetta, jolloin Muinai-Päijänne ja Suur-Saimaa muodostivat yhden järven, nimitetään Keski-Suomen suurjärveksi. Lähes 1900 miljoonan vuoden kuluessa Päijänne on muuttunut vähitellen. Se oli jääkauden jälkeen alueen suurin järvi. Jäätikön sulamisvedet kuljettivat mukanaan ravinteita ja eroosiolle alttiina olleita maita. Peräytyvän jäätikön sulamisveden virtojen vaikutus näkyi pitkään, mutta vaikutus hävisi parin vuosituhannen jälkeen. Päijänteestä tuli karu ja kirkasvetinen. Päijät-Hämeessä Päijänteen alueen luontoarvoja ovat pitkäikäisharjut ja erityisesti harju-saaret, lehdot ja rehevät metsät, kallioalueet, saaret ja luodot sekä lehtipuuvaltaiset rantametsät.

Päijänteen alueella on kolme hyvin kehittyntä muinai-rantatasoa: Yoldianmeren ranta (10 200-9500 vuotta sitten), Ancylysjärven ranta (noin 9400 vuotta sitten) ja Muinai-Päijänteen ranta (6100 vuotta sitten). Muinai-rannat näkyvät etenkin harjujen, mäkien ja vuorten rinteillä. Naapurikunnassa Kuhmoisissa Ancylysranta on noin käyrällä 110 mpy ja Muinai-Päijänne noin 95 mpy. Muinai-rannat näkyvät muun muassa törmärintoina, kivi- ja lohkarapeltoina eli pirunpeltoina, rantavalleina, reunadeltoina ja kivipalteina.

Liikenne Päijänteen poikki tapahtui pronssi- ja rautakaudella pienillä veneillä, mutta kiinteän asutuksen synnyttyä Päijänteen rantakyliin tulivat käyttöön suuremmat erä- ja sotaretkiveneet, uiskot. Hämeessä syntyi uisko- jen ylläpitämiseksi hallintojärjestelmä, uiskolaitos. Tämä perinne jatkui myös pitäjän veneiden ja kirkkoveneiden ylläpidon muodossa lähes nykyaikaan saakka. 1700-luvulta lähtien vesiliikenne alkoi vilkastua. Sahateollisuus kasvoi huomattavasti 1830-luvulla. Sahan omistajat rakensivat suuria purjelotjia, ns. Päijänne-kaljaaseja puutavarakuljetuksiin. Kaljaasit lopettivat kulkunsa 1880-luvulla.

Päijänteen arvoitus

Suurimpiin järviimme kuuluvan Päijänteen nimi on luultavasti maamme vanhimpia paikannimiä. Keskeiset vesistöthän on yleensä nimetty ensimmäiseksi, kun seutu on asutettu tai eränkävijät ovat siellä kulkeneet. Päijänne on yksi niistä keskeisistä paikannimistä, joiden alkuperä on yhä varmaa selitystä vailla. Muita selittämättömiä nimiä ovat esimerkiksi Saimaa, Imatra ja Keitele. Emme tiedä edes sitä, mitä kieltä Päijänne alun perin on. Ensimmäinen kirjallinen merkintä siitä on vuodelta 1472 (Peijnde), ja nimeä on epäilemättä

käytetty jo kauan ennen kuin se on merkitty asiakirjoihin.

Kuten useimmille tärkeiden paikkojen nimille myös Päijänteelle on ahkerasti ja jo kauan etsitty selitystä. Rohkeimmat ovat tulkinneet, että tämän keskeisen vesiväylän nimi olisi alkuaan sattuvasti ollut Pääjänne. On otaksuttu myös, että nimi johtuisi Kuhmoisten Päijälän kylän nimestä ja tämä taas sukunimestä Päijänen. Sukunimet ovat kuitenkin niin nuorta perua, että silloin kun Pääjänne jo oli Pääjänne, ei seudulla liikkuneilla vielä ollut sukunimiä.

Yhden selityksen mukaan nimen taustalla olisi varoittamista merkinnyt päijätä-verbi. Sysmän Päijätsalon kautta olisivat kulkeneet varoitusmerkit, ja tästä olisi koko järvi saanut nimen. Nimen lähtökohtana olisivat tällöin hämäläisten ja karjalaisten vihollisuudet joskus 1000-luvulla. Tämä tuntuu epäuskottavalta jo siksikin, että koko verbistä ei ole jälkiä muualta kuin Pohjois-Karjalan Kiteeltä.

Nimen on myös arveltu olevan lappalaisperäinen. Tällöin se olisi peräisin siltä ajalta, jolloin lappalaisasutusta vielä oli maamme keski- ja eteläosissakin. Tämä onkin mahdollista, vaikka ei varmasti voida sanoa, mikä nimen tausta tuolloin olisi. On esimerkiksi esitetty, että nimi pohjautuisi ukkosta merkitsevään sanaan pajan (tai päjän) tai nousemista, kohoamista merkitsevään verbiin pajane, mutta äänteelliset seikat eivät tue näitä selityksiä. Lappalaisperäisiä nimiä on joka tapauksessa Päijänteen seutuilla (Kuoksenjärvi, Kukkasjärvi), joten on hyvin mahdollista, että muinaiset lappalaiset ovat nimenneet Päijänteen Päijänteeksi.

Suomessa on suuren ja tunnetun Päijänteen lisäksi puolisen sataa saman nimistä paikkaa, joista suurin osa on syrjäisiä lampia. Joidenkin nimien perustana on huvittavaksi tarkoitettu rinnastus, mutta kaikkiin Pääjänne-nimisiin paikkoihin tämä selitys ei sovi.

”Ei op pietä (= päätä) Päijännies eikä viertä Vesjärves” on tokaistu Asikkalan ja Hollolan seuduilla, Päijänteen eteläpäässä, kun on päivitelty järven pituutta. Päättömään järveen on tainnut nimen selityskin piiloutua, sillä yhä jää Päijänteen arvoitus ratkaisematta.

Terhi Ainiala

Kehittämisehdotuksia: Päijänteellä on monta erilaista tarinaa kerrottavana ja tuoteistettavana. Esimerkiksi Päijänteen synty, kasvillisuuden kehitys, muinaisrannat, muinaiset asukkaat ja muinaisjäännökset, Pääjänne vanhana vesireittinä, höyrylaivojen historia, uittohistoria, hylät, saarien asukkaat ja heihin liittyvät tarinat, esimerkiksi Haukasalon naiset, Koreakoivun kalastajaerakko ja Hinttolansaaren ratsutilan vaiheet. Päijänteen saaret muuttuvat eläviksi tarinoiden avulla. Uiskot, lotjat, haaksit ja kaljaasit niminä siivittävät menneisyyteen ja ovat tarinan arvoisia. Ehdottomasti kiinnostavinta luonnon jälkeen Päijänteessä on sen kulttuurihistoria. Alue on ollut kauan merkittävä vesireitti. Muinaisrannat ovat tärkeitä maiseman historian muistomerkkejä ja tulisi säilyttää rakentamiselta.

66. Kylien vanhaa nimistöä

Kuvaus ja arvot: Kylien nimistössä on runsaasti entisaikojen erämaiden hyödyntämisestä johtuvia nimiä. Ne kertovat vanhojen rakennusten paikoista, saaliselämistä, metsästystavoista, kalastuksesta, kaskeamisesta ja maanviljelyksen alusta, karjanpidosta, heinänteosta ja paimennuksesta ja tervanpoltosta. Kylän nimistössä elää koko tuo entinen aika. Nimet kertovat alueen maankäytön ja maiseman historiasta. Kylän maastonmuodot, pienet järvet ja metsäisyys korostavat erämaisuuutta.

Eräkaudella, ennen kiinteää asutusta pystytettiin erämaihin erilaisia rakennuksia, esimerkiksi aitta, koppeli, kota, maja, mylly, paja, pirtti ja riihi, kaskiriihi, sauna, tupa, talas,

KYLÄN TARINA - Virmailan kyläpolku

Sisältää Maanmittauslaitoksen peruskartan 06/2012 aineistoa.

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

MAA- JA
KOTITALOUS-
NAISET

talli ja tölli. Nämä vanhat rakennusten paikat elävät vielä muutamissa paikannimissä, kuten Talassaari, Tupasaari, Pirttisaari ja Myllymäki. Suurin osa eläinten nimiin liittyvistä paikannimistä liittyvät metsästyksen. Paikat kertovat metsäneläinten oleskelu- ja pyytämispaikeista. Kylissä niitä edustavat Haukkakallio, Haukkasalo, Hirvijärvi, Pukkilanjärvi, Saukonsaari, Hanhikallio, Joutsensaari, Sikosuonharju, Jänissaari ja Sikoniemi. Kalastukseen viittaa Nuottajärvi, Kalatonjärvi, Muikunlahti, Rapumäki, Koukkujärvi ja Säynesuo. Lisäksi metsästystavan mukaan on nimetty muun muassa Lahtarinsaari. Laiduntamiseen liittyviä nimiä kylässä ovat Varsämäki, Lammassaari, Iso Lammassaari ja Vähä-Lammassaari. Usein niittu- tai heinänimisiltä luonnonniityiltä on korjattu kuivaa heinää. Kylässä on kuivan heinän tekoon liittyvää nimistö muun muassa Lehdesmäki, Isoniittu, Kiviniittu, Haasianmäki ja Brusilanniittu. Vanhaan maankäyttöön liittyvät nimet Likolahti, Haaksivalkama, Kirkkorannankärki ja Rasinmäki.

Kehittämisehdotuksia: Nimistö on kiinnostava lisä kylän historiassa. Nimien avulla voidaan kertoa tarinoita paikoista ja eräajan elämästä. Aihepiiri sopisi hyvin opastetuille reiteille, jolloin voidaan kertoa, mitä nimistö mahtaa kertoa ja tutustua esimerkiksi vanhoihin luonnonniittyalueisiin ja niiden nykytilaan. Nimet avaavat paljon mahdollisuuksia. Lisäksi on nimistöä, jota ei ole kartoissa, vaan se on kyläläisten aktiivisessa käytössä henkilöiden tai tapahtumien takia. Myös tämä nimistö tulisi kerätä ja sijoittaa kartalle.

5 TARINOIDEN HYÖDYNTÄMINEN KYLIEN TOIMINNASSA

Maisemassa kiinnostaa ihmisiä sen muutos. Maisema muuttuu joka hetki kylän maankäytön seurauksena. Historia näkyy maisemassa; osa siitä on hyvin piilossa, kuten muinaisjäännökset ja osa jatkaa menneisyyden tarinaa, kuten asuinpaikat ja pellot. Kellosalmen, Seitniemen ja Virmailan luonto esittäytyy helposti kahta kautta. Se voidaan nähdä jylhänä ja luonnontilaisenkaltaisena vesiltä käsin. Se näyttyy suurpiirteisenä ja selkeänä. Tiemaisema on taas hyvin pienipiirteistä ja se kertoo metsäisestä, asutusta seudusta pienine peltoaukeineen. Kylien tarinat eivät ole samanlaisia. Ihmiset toiminnallaan ovat luoneet kylät, valinneet parhaat asuinpaikat, raivanneet parhaat pellot, harjoittaneet jokaiselle paikkakunnalle soveltuvia elinkeinoja. Kylien asukkaiden mielestä parasta alueella on Päijänne, Huilanperä, Tehinselkä, Haasianvuori, saaret, rannat, näköalat, Linnasaari, Varpusenlinna. Kaiken tämän keskellä on lukuisia erilaisia tarinoita ja historiaa.

Reitistöt ja virkistyskäyttö

Kylissä ei ole yhtään ohjattua reitistöä. Niissä on kuitenkin hyvin paljon esiteltäviä kohteita ja mielenkiintoista historiaa. Reitistö voidaan toteuttaa uutta tekniikka hyödyntäen, kuten tekemällä älylaitteilla luettavat RQ-koodit, tai opastaa kertoen tarinoita kylän menneisyydestä ja nykyisyydestä. Kaikki reitistöt toimivat parhaiten opastettuina.

’Tervetuloa kylien maisemaan! Edessäsi on matka kylien menneisyyteen, sukellus siihen, miten täällä on ennen eletty ja mitä salaisuuksia maisema kätkee sisäänsä. Kellosalmen kyläpolku alkaa Siltapuistosta, sataman ja kahvilan alueelta. Reitti tarjoilee silmiä hiveleviä maisemia, kivikautisia muinaisjäännöksiä ja Kellosalmen ratsutilan ja kylän historiaa menneisyydestä tähän päivään. Virmailan kyläpolku alkaa vanhan sorkkuopan kohdalta. Reitti esittelee kauniin kylämaiseman, luontokohteita ja kylän historiaa menneisyydestä tähän päivään.’

Kellosalmen ja Virmailan Kylän tarina -poluista on tehty erilliset kartat. Seitniemen kyläpolku voisi esitellä esimerkiksi maantien varteen sijoittuvia historian vaiheita ja tapahtumapaikkoja, kuten Jonninkaupungin, Jonninkosken, tilojen ja talojen tarinoita, Enni Idin mökin.

Kylän tapahtumat

Kellosalmen kekri tai syysjuhla

Perinteinen kekrinvietto loka-marraskuun vaihteessa aloitti vanhan suomalaisen ajanlaskun mukaan uuden kalenterivuoden. Siihen liittyi yleisesti maatalousyhteisön työvuoden päätös, sadonkorjuujuhla, palkollisten vapaaviikko ja pestipaikkojen vaihtoviikko. Kekrin aika koitti kun karja oli tuotu sisätiloihin, jyvät laarissa, juurekset maakuopassa ja syysteurastukset tehty.

Satokauden päättymistä juhlittiin uuden sadon antimilla ja juomilla mässäillen ja niitä tulevan vuoden menestyksen takeeksi uhraten. Kekri oli yhteisöllinen tapahtuma, jolla oli riitin, rituaalin ja seremonian piirteitä. Tupa siivottiin ja valmistettiin erityisiä lahti- ja sadonkorjuu-aikaan liittyviä herkuja, joita tarjottiin runsain mitoin omalle välle, palkollisille, vieraille ja vainajille. Keitettiin viinat ja pantiin oluet ja ryyppyn otti sellainenkin, joka ei muuten juonut ettei alkavan vuoden sato-onni tärvääntyisi. Ruoan loppuminen ja nälkäiseksi jääminen oli huono enne. Kekrin juhlinnassa korostui kolme seikkaa: arjesta irtiotto ja yhteisöllinen juhliminen, ylenpalttinen herkuttelu sekä tarinat ja taiat, joilla tulevaisuus yritettiin ottaa haltuun.

Kekri on tunnettu monilla eri nimillä. Kekrin lisäksi ovat olleet käytössä köyri, köyry, keyri ja keuri, joista ensimmäisiä käytettiin Lounais-Suomessa ja jälkimmäisiä maan itäosissa. Sanan alkuperästä ei kuitenkaan ole sen selvempää tietoa kuin juhlan juuristaan.

Kekri houkutteli koloistaan naamioituneita kummajaisia, jotka kulkivat talosta taloon ja vaativat kestitystä. Jos isäntäväki ei kuitenkaan ollut aivan tehtäviensä tasalla, saattoivat kulkijat uhata uunin rikkomisella. Sopu säilyi useimmiten viinaryypyn, kahvin tai ruuan voimin, ja saattoivatpa tyytyväiset kiertäjät ilahduttaa talonväkeä leikeillä ja tanssillakin.

Eri puolella Suomea kiertelijät tunnettiin eri nimillä ja myös heidän asunsa vaihtelivat. Miespuoliset köyrimöröt olivat sonnustautuneet nurin niskoin käännettyihin turkkeihin, joista riippui kaikenlaisia kapineita, ja heillä oli seuranaan valkeisiin vaatteisiin pukeutuneita naispuolisia köyrittäriä. Kekrinä liikkui myös köyripukkeja, joiden ulkomuoto oli vieläkin omituisempi. Ne syntyivät nimittäin nurin päin käännetystä turkista, jonka toinen hiha oli nostettu pystyyn kaulaksi. Hihansuusta taas pistivät esiin kirveen terä sekä nokan muodostavat keritsimet ja korvien virkaa toimittavat lusikat. Pukit, köyrittäret ja möröt olivat liikkeellä heti aamutuimaan, sillä jos uuniin oli jo ehditty sytyttää valkea, ei vierailija ollut enää oikeutta uhkailla sen särkemisellä.

Hankkeen ensimmäisenä toimintavuotena järjestettiin ensimmäinen Kellosalmen Kekrijuhla vanhan koulun pihapiirissä. Juhlat olivat kenraaliharjoitus tulevia juhlia varten. Juhlissa oli vierailijoita noin 100, joten markkinointi sujui hyvin. Järjestelyt tehtiin todella lyhyessä ajassa ja olivat osoitus kyläläisten hyvästä yhteistyöstä. Ensimmäisen vuoden tapahtumasta opittiin se, että suunnittelu ja vastuiden jakaminen tulee tehdä hyvissä ajoin. Myös ohjelmaa tulee olla koko tapahtuman ajalle.

S seuraava Kekrijuhla pidettiin Siltapuistossa Kelossi-ravintolan ympäristössä. Juhlaan osallistui arviolta yli 150 henkilöä. Suunnittelut aloitettiin hyvissä ajoin ja vastuiden jakamisesta sovittiin heinäkuun suunnittelupalaverissa. Sää suosi vuoden 2013 Kekrijuhlaa, jossa oli toimintaa monipuolisesti. Myös kyläläiset olivat tyytyväisiä onnistuneesta juhlastaan, josta muistio kertoo:

QR-koodista pääsee hankkeen nettisivuille, jossa materiaali on esillä vuoden 2014. Kylällä kannattaa miettiä, missä kohteissa QR-koodeja voisi hyödyntää.

”Monipuolinen Kekri-ohjelma sai kiitosta. Nyt Virmailan Väinämöisen (Erkki Sipura) tarinat ja ProAgria Etelä-Suomen Riitta Kinnarin kertoma kekritietous kuuluivat kaikkien korviin, kun olimme hoksanneet lainata kunnalta äänentoistolaitteet ”kyläyhdistyksen aktiivit” iloitsivat. Hämeen Kalatalouskeskuksen Janne Ruokolaisen paistamat rapeat Päijänteen muikut suoraan pannulta tekivät hyvin kauppansa. Muikkuja, joita myytiin salaattien ja pyttipannun kera sekä makeat vohvelit maistuivat niin hyvin, että loppuajasta piti osaksi myydä ei oota.

Lapset tekivät naamiotyöpajassa kissanaamioita. Mira Heija, joka ohjasi tätä työpaajaa kertoi lapsien tunnustaneen kissan liittyvän Enni Idin taiteeseen. Kaikki eivät vielä tänä kesänä olleet päässeet vierailemaan mökillä ja odottivat innolla ensi kesää ja uusia aukioloaikoja. Onnenpyörän luontoaiheisia tehtäviä pohdittiin innolla ja palkaksi saatu kettukarkki maistui kaikille lapsille. Sieninäyttelykin herätti runsaasti kiinnostusta.

”Nyt voimme sanoa, että Kekristä tulee Kellosalmen perinnetapahtuma. Kiitos Löytöretkiä Päijät-Hämeen Kyliin -hankkeelle, kun aktivoitte meidät tämän mukavan juhlan toteuttamiseen” kiittelee hankkeen ja yhdistyksen yhdyshenkilö Maire Heija. Samalla hän toivottaa kaikki tervetulleeksi 4.11. klo 17.30 MTK:n majalle hankkeen loppuhuipentumaan. Silloin kyläläisille esitellään sanoin ja kuvin mitä kaikkea hankkeen aikana on saatu aikaiseksi.

Enni Idin näytelmälliset opastukset

Enni Idin mökille voidaan suunnitella näytelmällinen opastus, joka voidaan toteuttaa erillisenä tilattuna kyläopastuksena. Ennin hahmossa on sopivasti särmää ja hyvin käsitelty opastus antaa varmasti mökillä vierailijoille elävän kuvan Enni Idistä. Ennin hahmon esittäjältä vaaditaan myös melkoista heittäytymiskykyä. Myös muita kyläläisiä voidaan roolittaa opastusta varten. Voidaan kehittää jonkinasteinen riita naapurien tai kyläläisten kanssa, voidaan seurata, kun Enni maalaa kyläläisiä, voidaan järjestää Ennin kahvihetki, missä Enni kiertää tarjoilemassa kahvia ja kuuluisia monipuolisia tarjoilujaan. Enni voisi myös kertoa elämästään Seitniemellä. Omenapuiden katveeseen kannattaa sijoittaa muutamia pöytäryhmiä. Opastus tapahtuisi ulkona ja lopuksi pääsisi katsomaan Ennin teoksia sisätiloihin.

Kellosalmipäivä

Kellosalmipäivään voidaan liittää myös näytelmällistä opastusta. Silloin voitaisiin tutustua Kellosalmen kartanon entisen isännän opastuksella Kellosalmen kartanon ja kylän maisemaan ja menneisyyden maisemaan. Esityksestä voisi tehdä ajassa etenevän. Aloitetaan vanhimmista talonpojista ja kerrotaan koko kartanon historia roolien avulla. Ensimmäiset talonpojat voivat kertoilla raivaamisen vaikeudesta ja näyttää mitä peltoja on raivattu ensimmäisenä. Tätä varten voisi tehdä tarkan maisemaselvityksen.

Muinaissuomalainen ruokaretki Päijänteen rantakylissä

Padasjoen rantakyltien kanssa voidaan yhteistyössä järjestää vuosittain muinaisruokatahtuma. Se voi tapahtua kylissä ja saarissa Pop up -ravintolatahtuman tyyliin. Muinaisruokaa voidaan kerätä luonnosta ja sen kypsentyminen tapahtuu usein padassa tai nuotiolla kypsentyen. Siksi se sopii rannalla tapahtuvaksi. Lisäksi muinaisruokana kala on ollut merkittävä ravinnonlähde Päijänteen rannoilla.

Tapahtumasta voidaan tehdä maksullinen. Siihen voi liittyä kalastusta, ruuan valmistamista yhdessä ja alueen muinaisuuden esittelyä. Kokki voi kertoa valmistusmenetelmistä vieraille.

Kylämatkailu

Kylissä on vähän matkailuyrittäjiä, vaikka kylien luonto, maisema ja vesistöt tarjoavat mahdollisuuksia erityisesti hyvinvointi- sekä kalastusmatkailuun. Kylän matkailuun liittyviä palveluja tarjoaa kahvila-ravintola Kelossi ja Pitokärki (MTK:n maja).

Kylämatkailulla tarkoitetaan kylän, kylän matkailuyritysten ja kylän matkailua tukevien yhdistysten yhteistä ponnistusta matkailun kehittämiseksi: kylän omat vahvuudet kootaan yhteen. Kylämatkailun tavoitteena on matkailun muuttaminen maaseudun kylissä kohti tuottoisaa liiketoimintaa, kylien elävöittäminen ja hyvinvoinnin lisääminen.

Kylämatkailun kehittämisen tavoitteen taustalla on ajatus matkailun tarjoamista mahdollisuuksista lisäansioihin ja sivuelinkeinoon muillekin kuin matkailualan yrittäjille. Kyläläiset, maisema, ympäristö, perinne, historia ja ilmapiiri ovat osa myytävää matkailutuotetta. Kehittämisessä yhdistyy elementtejä sekä matkailun että maaseudun kehittämisestä.

Lomalaidun ry

Kellosalmi-Seitniemi-Virmaila -brändi

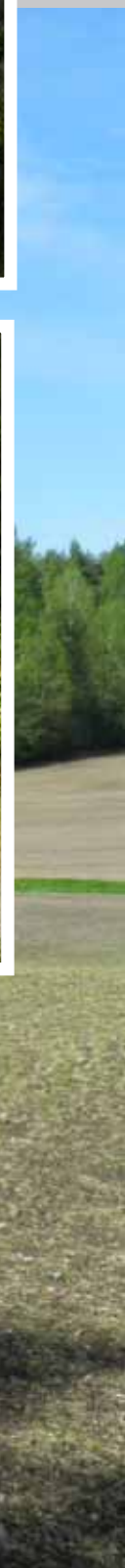
Kylissä kannattaisi vahvistaa tai selkiyttää alueen brändi. Tätä ei tarvitse tehdä matkailun takia vaan ihan kylän itsensä takia. Paikan brändääminen tarkoittaa uusien merkityssisältöjen kehittämistä niin, että paikalle syntyy omalaatuinen ja muista erottuva sisältö. Brändi tarkoittaa tavaramerkin tai esimerkiksi alueen ympärille muodostunutta positiivista mainetta. Brändin arvo muodostuu nimen tai logon tunnettuudesta, asiakkaiden merkkiuskollisuudesta, brändin mukanaan tuomasta laadun tunteesta ja brändiin liitetyistä mielikuvista. Brändi voidaan nähdä eräänlaiseksi yhteenvedoksi tuotteen tai palvelun sisällöstä tai identiteetistä. Median näkökulmasta brändi tekee tuotteesta houkuttelevan ja lupaa laatua. Onnistunut ja tunnettu brändi luo tuotteelle lisäarvoa ja vahvistaa käyttäjänsä identiteettiä.

Kylien paikan imago perustuu seuraaville ominaisuuksille: Päijänne, rauhallisuus, luonnonrauha, metsät, näköalat ja ruhjelaakso. Lisäksi luonnonmaisemassa on pienialaisia mielenkiintoisen historian omaavia kulttuurimaisemia. Hieman syrjäisen sijainnin ansiota kylässä toimitaan yhdessä ja kehitetään aktiivisesti toimintaa.

Paikan kokemuksellisia vahvuuksia ovat maisemallisesti kauniit pienialaiset kulttuuri- maisemat, jylhä luonto. Luonnon elementit ovat vahvasti läsnä, kuten korkeat mäet ja ruhjelaakso. Kylässä aistii kiireettömyyden, jota ympäristön rauhallisuus tukee. Kyläläisillä on taito ottaa vieraat vastaan ja tehdä heille kotoisa olo.

Kylistä tekee ainutlaatuisen ja erityisen se, että ne ovat aitoja ja vanhoja Päijänteen rantakylä. Tähän liittyy kivikautisen asutuksen runsaus, 1900-luvun alun huvilakulttuuri, höyrylaivamatkustus, kalastus, kesämökkeily, saarien tarinat, jäätiet ja uitot ja suuret savotat. Seitniemen erikoisuus on naivistitaiteilija Enni Idin mökki. Se tuo koko kylälle ainutlaatuisuutta.

Kylien paikan tunnelmaa voidaan kehittää tuomalla selvemmin esiin vesistöön liittyvä historia ja luontoarvot. Maiseman- ja luonnonhoito on myös tärkeää, jotta voidaan säilyttää rantakylälle ominainen ilme ja maisemalliset kulttuuriarvot. Kylien persoonallisuksia, kuten Enni Id, kannattaa tuoda esiin.

6 MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN?

Hankkeessa nousi esiin monenlaisia asioita, mitä ei pystytty nykymuotoisella kehittämishankkeella toteuttamaan. Kaikki investointeja vaativat ideat on tässä listattu rahoitusmahdollisuuden alle.

Leader-toimintaryhmien rahoittamat hankkeet

Leader-toimintaryhmä on rekisteröity yhdistys, joka kannustaa maaseudun asukkaita kehittämään omaa kotiseutuaan, lisäämään sen viihtyisyyttä sekä synnyttämään uusia työpaikkoja ja yrityksiä. Leader-toimintaryhmät rahoittavat yleishyödyllisiä ja elinkeinotoimintaa edistäviä hankkeita sekä yritystukia. Ryhmät myös neuvovat tuen hakijoita hakemusten valmistelussa ja hankkeiden toteuttamisessa. Kylän kannattaa hakea yksi investointihanke, jolla hankitaan tai teetätetään kaikkein tarpeellisimmat investoinnit ja hankinnat.

Kylissä sopivia Leader-hankkeiden kohteita olisivat:

- Historia ja paikallisuus: kyläkirja Seitniemelle ja Kellosalmelle, historian tuotteistus ja muinaisruokatapahtuman järjestäminen Päijänteen rantakylissä
- Maisemainvestoinnit: uimarannan kunnostustyöt, maisemaraivaukset rannoilla, maiseman katselutasenteet tai näkötornit
- Näytelmällisen opastuksen suunnittelu Enni Idin mökille
- Opastukset: mahdollinen mobiiliopastuksen suunnittelu ja tekeminen kaikkiin kolmeen kylään
- Kalastusmatkailun kehittäminen, laiturit ja muut rakenteet

Lisätietoa: Päijänne-Leader ry

Kalataloudellisten hankkeiden rahoitusmuodot

Kalataloutta edistäviin hankkeisiin voi saada kalatalouden edistämisvaroista tai kalataloudellista kunnostusmäärärahaa. Kunnostusmääräraha tulee kysymykseen lähinnä virtavesikunnostuksissa. Sen sijaan edistämismäärärahan kriteerit on väljemmin määriteltä ja hankkeiden ainut edellytys on kalataloudellinen näkökulma. Tulevalle ohjelmakaudelle ollaan Sisä-Suomen alueelle hakemassa myös ns. Kala-Leader-ryhmää. Mikäli se toteutuu, voidaan sen kautta aktivoida kaikenlaisia elinkeinokalatalouteen liittyviä hankkeita. Seuraavassa listassa on esitetty esimerkkejä eri rahoitusmuotoihin sopivista toimista:

- Leader: Kalastusmatkailun kehittäminen, laiturit ja muut rakenteet, kehittämishankkeet
- Kala-Leader: Kalastusmatkailun kehittäminen (yleensä muun elinkeinotoiminnan yhteydessä), ammattikalastuksen kehittäminen, kalanviljelyn ja -jalostuksen edistäminen
- kalatalouden edistämisvarat: veneluiskat ja muut kalastusta helpottavat rakenteet, kalataloudelliset selvitykset, koululais- ja nuorisohankkeet, muut kalavedenhoitoon ja kalakantojen parantamiseen tähtäävät toimenpiteet
- kunnostusmäärärahat: virtavesikunnostukset esim. taimenen lisääntymisaluiden kunnostus

- Lisäksi kalastusalueet tukevat usein pienimuotoisia kalataloutta edistäviä hankkeita.

Lisätietoja kalataloudellisten hankkeiden rahoituksesta saat Hämeen kalatalouskeskuksesta tai ELY-keskuksen kalatalousryhmältä.

Vesistökuunnostukset

Ruoppaus- ja niittohankkeisiin on viime aikoina ollut hankalaa saada suuria rahoitusosuuksia julkisista rahoituslähteistä. Parhaiten rahoitusta on kuitenkin saatu kunnilta. Lisäksi rahoitusta voi tiedustella ELY-keskuksen ympäristövastuualueelta. Kunkin alueen vesistökuunnostuksista vastaavat virkamiehet löytyvät seuraavasta linkistä www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi_ja_meri/Vesistojen_kuunnostus/Vesistokuunnostuksen_yhdyshenkilot

Maatalouden ympäristötuki ja erityisympäristötuki

Vuonna 2015 muuttuu maatalouden ympäristötukijärjestelmä uuden ohjelmakauden myötä. Tässä vaiheessa rahoituksista ei ole mitään vahvistettua tietoa. Tiedossa on vain se, että jatkossa tullaan tukemaan myös perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten hoitoa, luonnon- ja maisemahoitoa sekä kosteikkojen rakentamista ja hoitoa. Erityisen tärkeää on hoitaa kylien maakunnallisesti arvokkaita perinnebiotooppeja.

Maatalouden ympäristötuen erityistuki on tarkoitettu maanviljelijälle tai rekisteröityneelle yhdistykselle perinnebiotoopin, arvokkaan viljelysmaiseman tai luonnon monimuotoisuutta ilmentävän kohteen vaalimiseen ja hoitoon. ELY-keskukset myöntävät myös ei-tuotannollisten investointien tukea arvokkaiden perinnebiotooppien alkuvaukseen ja aitaamiseen ja kosteikkojen rakentamiseen. Tukea voivat hakea sekä viljelijät että rekisteröityneet yhdistykset.

Lisätietoja: Hämeen ELY-keskus ja ProAgria Etelä-Suomi / MKN maisemapalvelut

Museoviraston rakennusten entistämisyavustus ja tuki muinaisjäännösalueiden hoitoon

Tuen haku aika päättyy yleensä 31. lokakuuta. Museovirasto jakaa vuosittain entistämisyavustuksia valtakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten restaurointiin ja konservointiin sekä tukea muinaisjäännösalueiden hoitoon. Avustuksia myönnetään ensisijaisesti rakennussuojelulla suojeltuihin kohteisiin tai kohteisiin, joiden kunnostus edellyttää antikvaarista asiantuntemusta. Lisäksi tukea myönnetään muinaismuistolain mukaisiin kiinteisiin muinaisjäännöksiin. Kohteille myönnetty avustussummat vaihtelevat rakennuksen kulttuurihistoriallisen arvon ja restaurointitöiden laajuuden mukaan. Avustusta ei myönnetä takautuvasti ennen päätöspäivämäärää tehtyihin tai aloitettuihin töihin, sillä Museovirasto haluaa valvoa töitä ja tarkistaa korjaus- sekä hoitosuunnitelmat, niihin liittyvät työtavat ja materiaalit. Hakija sitoutuu jo hakiessaan noudattamaan Museoviraston ohjeita.

Lisätietoja: Museovirasto

Hämeen ELY-keskuksen avustukset rakennusperinnön hoitoon

Hämeen ELY-keskuksen avustukset rakennusperinnön hoitoon muodostavat toisen tärkeän kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten korjausten tukimuodon. ELY-keskukset myöntävät rakennusperinnön hoitoavustuksia rakennusten omistajille sellaisiin korjauksiin, joilla säilytetään rakennuksen kulttuurihistoriallisia arvoja. Avustusta voidaan myös myöntää kunnalle sen suorittamiin rakennussuojelukorvauksiin, kohteen hankkimiseksi kunnalle, ellei suojelua muuten voida turvata, kohteiden ja niiden ympäristön kunnostamiseen sekä hoidon edellyttämiin selvityksiin ja kulttuuriympäristöohjelmiin. Haku aika on vuosittain lokakuussa.

Lisätietoja: Hämeen ELY-keskuksen kulttuuriympäristövastaava

Suomen kotiseutuliiton seurantalojen korjausavustukset

Seurojen ja työväenyhdistysten talot ovat kaikille avoimia kokoontumis-, harrastus- ja juhlatiloja. Suomessa on seurantaloja jäljellä noin 2500 kappaletta ja niistä monet ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita. Seurantalojen korjausavustus on ollut olemassa valtionavustuksena jo vuodesta 1978. Korjausavustuksella on tarkoitus säilyttää ja parantaa talojen kulttuurihistoriallista arvoa, kuntoa ja toimivuutta. Avustuksen hakuaika on vuosittain syyskuussa päättyen 30.9. Avustusta myönnetään korjausten suunnittelukustannuksiin, korjauskustannuksiin, talon toimivuutta parantavien laajennusten rakentamiseen, talon tyyliin soveltuvan kalustuksen ja sisustuksen kunnostamiseen tai hankkimiseen, kiinteän erityisvarustuksen parantamiseen tai hankintaan sekä ulkorakennusten tai pihapiirin kunnostamiseen. Avustusta myönnettäessä kiinnitetään erityistä huomiota rakennuksen kulttuurihistorialliseen arvoon sekä kokoontumistilojen tarpeellisuuteen alueen väestön sivistys-, harrastus- ja vapaa-ajan kansalaistoiminnan kannalta. Seurantalojen korjausavustuksia voi saada: työväenyhdistys, nuorisoseura, maamiessseura, pienviljelijäin yhdistys ja osasto, raittiusyhdistys, marittayhdistys, VPK-yhdistys, kotiseutuyhdistys, maataloustuottajain yhdistys, manttaalisäätiö, kyläyhdistys, puolueosasto tai urheiluseura, joka omistaa vapaaseen kansalaistoimintaan tarkoitettun seurantaloon.

Lisätietoja: Suomen kotiseutuliitto

Talkoot

Talkoot eli talkootyö on perinteinen suomalainen naapuriavun muoto, johon liittyy vahva yhteisöllisyyden tunne. Nykyinen talkooperinne on siirtynyt erilaisten yhdistysten ja seurojen perinteeksi. Talkootyöperinne on liian arvokas loppuakseen. Kylässä on monia erilaisia kohteita, joita voidaan hoitaa talkoilla. On tärkeää pitää yhdet maisemanhoitotalkoot vuodessa, jotta jaksaminen ja into eivät sammu liian monen kohteen hoitoon. Maisemanhoidossa voidaan ottaa joka vuosi yksi sopivan kokoinen kohde ja pitää koko kylän talkoot. Kaikki ne kohteet, joiden hoitoon on saatavilla jotain rahoitusta, kannattaa hoitaa rahoituksen turvin.

Sopivia talkoilla tehtäviä maisemanhoitotoimia:

A Vieraslajien poisto. Kylien vieraslajitilanne on hyvä, koska vieraslajeja ei tullut esiin hankkeen maastokäynneissä, mutta hankkeessa ei ehditty kaikkialle. Vain Kellosoalmella mantereen puolella oli jättipalsami esiintymä. Kannattaa kartoittaa kaikki jättipalsamin, jättiputken ja lupiin kasvupaikat ja suunnitella niiden torjunta.

Lisätietoa: ProAgria Etelä-Suomi/ MKN maisemapalvelut ja Hämeen ELY-keskus.

B Tienvarsimaiseman hoitorauvaukset. Talkoilla voidaan poistaa parin vuoden välein tien ja pellon väliin kasvavia pajukkoja. Samalla tehdään hienoa työtä maiseman avoimuuden eteen.

Laidunpankki

Laidunpankki on työkalu, jonka avulla voi hankkia lisälaidunta eläimilleen tai löytää eläimiä maisemanhoitajiksi laitumille. Tavoitteena on lisätä sopimuksellista yhteistyötä, joka hyödyttää molempia osapuolia. Luonnonlaitumet tarjoavat edullista rehua, ja laidunnus on samalla erinomaista ympäristön hoitoa. Maisemat avartuvat ja luonnon monimuotoisuus lisääntyy. Laidunpankkiin voi ilmoittaa alueet, jotka kaipaavat laiduntajia.

Lisätietoa: ProAgria Etelä-Suomi / MKN maisemapalvelut, www.laidunpankki.fi

7 LOPPUSANAT

Lämpimät kiitokset kaikille Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin hankkeen toteuttamiseen osallistuneille.

Hankkeessa mukana olleet kylät ovat sijainniltaan ja aktiivisuudeltaan erilaisia. Kuntakeskuksesta etäämmällä sijaitsevilla kylillä on selvästi havaittavissa vahvaa yhteistyötä ja innostusta toiminnan kehittämiseen. Kyläyhdistysten toiminta on toisissa jo vakiintunutta vuosien myötä ja osassa vasta alkanut. Odotukset kylissä hankkeen toiminnasta ovat olleet sen mukaan erilaisia.

Maisemanhoitosuunnitelmia ja kulttuurikartoituksia tehdessä on kylien imago tulut esiin aivan eritavalla. Kylissä on paljon päällekkäisiä arvoja. Kalkkisissa kylän suurin vetovoima ja imago ovat vesistöissä ja niiden erittäin monipuolisessa historiassa, kylän aktiivisessa elämäntavassa, vahvassa historiassa ja kulttuurissa, runsaissa tapahtumissa, arvokkaassa luonnossa ja kauniissa kulttuurimaisemassa. Vuorenkylän imago syntyy syrjäisyydestä ja erämaailmeestä. Kylän erämaajärvet, karuus ja suuret 'vuoret' metsineen tekevät Vuorenkylän ja Haran kulttuurimaisemasta pienen helmen metsän keskelle. Hieman syrjässä oleva sijainti on tehnyt vuorenkyläläisistä aktiivisia toimijoita. Vuorenkylässä henkivä rauhallisuus ja luonnon läheisyys kaikkine mahdollisuuksineen on voimavara, jota kannattaa hyödyntää.

Kellosalmen, Seitniemen ja Virmailan arvot ja imago pohjautuvat pitkälti Päijänteeeseen. Virmaila on järven suurin saari ja vettä on ympärillä silmin kantamattomiin. Lisäksi kaikilta näköalapaikoilta on hienot vesistöjä. Kellosalmella on ollut aktiivista kylätoimintaa kymmeniä vuosia, mutta se oli välillä hiipumassa ja nousi nyt hankkeen myötä uuteen nousuun. Hämeenkoski on syntynyt Teurojoen varteen ja kylän läpi kulkee Ylinen Viipurintie. Paikka on valikoitunut hyvien kulkuyhteyksien ja myllypaikan mukaan. Virkeä taajama on keskellä hämäläistä historiaa, mihin erityisesti kuuluvat teollisuus, kirkot ja kartanot. Hämeenkoskella kunnan aktiivinen osallistuminen ja panostus alueen kehittämiseen hankkeen toiminnan aikana ansaitsee erityiskiitoksen.

Hollolan kirkonseudun pitkä historia tarinoineen ja muinaisjäänöksineen on merkittävä, mutta myös 1900-luvun historia antaa alueella oman kiinnostavan leimansa. Toisaalta mitä lähempänä kylä on taajamamaista olemusta, sitä vähemmän kylissä on enää uskallusta tai aikaa yhteiseen toimintaan. Myös väestörakenteen muutos vaikuttaa toimintaan osallistumiseen. Vanhempi, aiemmin aktiivisesti toiminut ikäluokka muuttaa pois alueelta parempien palveluiden ja liikenneyhteyksien lähelle. Alueelle viime vuosina muuttaneesta ja kotinsa rakentaneesta väestöstä useat käyvät töissä muualla, jolloin aikaa eikä innostusta enää riitä kyläyhdistyksen toimintaan.

Tämä suunnitelma on osa viiden julkaisun sarjaa:

- Hollolan kirkonseutu ja Pyhäniemi – neljän kukkulan kainalossa
- Hämeenkoski – kosken ja harjun huomassa
- Kalkkinen – kylä Kymen rannalla
- Kellosalmi, Seitniemi ja Virmaila – kylät Päijänteen sylissä
- Vuorenkylä – erämaan suojassa

Lähteet:

- Aarrevaara, E, Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Lahti.
- Böök. A.TH. 1926. Mailta ja vesiltä. Porvoo.
- Hakkari, L. ja Saukkonen S. (toim.) 1998. Päijänne, suomalainen suurjärvi. Jyväskylän yliopisto/ ympäristötieteet. Jyväskylä Seura ry. Päijänne-luontokeskus. Jyväskylä.
- Harju, E-S ja Lappalainen J. (Toim.) 2010. Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Huurre, M. 2001. Kivikauden Suomi. Otava.
- Inha, I.K. 1988. Suomen maisemia. Näkemänsä mukaan kuvailut. WSOY.
- Kolunen, H. 1993. Päijät-Hämeen luonto. Päijät-Hämeen maakunta- ja seutukaavaliitto. Kariston Kirjapaino. Hollola.
- Komulainen, M. 2012. Metsä maisemassa - suunnittelu ja hoito. Metsäkustannus.
- Komulainen, M. (Toim.) 2013. Maiseman tarina. Opas maisemapalveluiden luomiseen. Maa- ja kotitalousnaisten keskus.
- Mäkelä-Alitalo, A. 2008. Taistelu Virmailan rusthollin hallinnasta. Virmailan rushollin sukuyhdistys. Padasjoen kirjapaino.
- Nenonen & Teerijoki; Historian suursanakirja, WSOY 1998
- Nuutinen, Aaro A. 2000. Terveisiä Päijänteeltä! WSOY. (Näköispainos, 1. painos vuonna 1938).
- Päijänne. 1935. Etelä-Suomen Sanomalehtimiesyhdistyksen Kevätjulkaisu I.
- Päijät-Hämeen liitto. 2008. Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset.
- Rautiainen, s. 1999. Huvilakulttuuri luotuna todellisuutena. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Etnologianlaitos.
- Salonen, K. 2010. Mielen luonto. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma.
- Vuorela, K. 2007. Virmailan suvun muistoja ja kohtaloita. Virmailan rusthollin sukuyhdistys. Padasjoen kirjapaino.
- Vuorela, K. 1981. Virmailan kirja. Virmailan ystävät.
- Wager, H. 2006. Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Päijät-Hämeen liitto.

Karttamateriaali:

- Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 2012 aineistoa (<http://www.maanmittauslaitos.fi>)
- Museoviraston paikkatietoaineistoa 11/2012 (<http://www.nba.fi>)
- SYKE paikkatietoaineisto 2013 (<http://www.d3.ymparisto.fi/d3/paikkatieto.htm>)
- Maaperäkartta 1:20 000 © Geologian tutkimuskeskus 2012

Internetlähteet:

- www.kotus.fi/index.phtml?s=1150 (Päijänne) (luettu 11.11.2013)
- www.mmm.fi/attachments/mavi/viljelijatu/hakuoppaatjaohjeet/ymparistotuenneuvonnallisetoppaat/5u9efLzYR/metsanreuna_fin_web.pdf (Pellon ja Metsän reunavyöhykkeet) (luettu 11.11.2013)
- www.paijat-hame.fi/easydata/customers/paijathame/files/ph_liitto/tehtavat/maakuntakaava/uusi_maakuntakaava/birdlife-phly_lausunto_maka2014.pdf (Virmailan linnusto) (luettu 11.11.2013)
- www.luontoon.fi/retkikohteet/kansallispuistot/paijanne/historia/Sivut/Default.aspx (Päijänteen kansallispuiston historiaa) (luettu 11.11.2013)
- naivistit.ouka.fi/index.php?page=id-enni (Enni Id) (luettu 11.11.2013)
- itenet.fi/ite-taiteilijoita/enni-id/ (Enni Id) (luettu 11.11.2013)

mammanmaailma.blogspot.fi/2013/07/enni-id-ii.html (Enni Id) (luettu 11.11.2013)

www.asikkalanhistoriaa.fi/page2/page172/page176/page176.html (Uittoväen juhannusjuhlat, Viipurin sanomat) (luettu 11.11.2013)

www.ismoluukkonen.net/kalliotaide/suomi/hs/hs.html# (Haukkasalon kalliomaalaus)

www.ahiplan.airix.fi/paikkatieto/padasjoki/paijanne_rantaoyk/selostus_100203.pdf (Padasjoen rantakaavan selostus) (luettu 2.11.2013)

www.helsinki.fi/metsatieteet/arboretum/puulajit/tilia_cordata.html (Metsälehmus) (luettu 11.11.2013)

www.kekri.fi (Kekrin historia) (luettu 11.11.2013)

fi.wikipedia.org/wiki/Tandefelt (Tandefeltin suku) (luettu 11.11.2013)

www.vanhakartta.fi (historiallisia karttoja) (Luettu 11.11.2013)

SKS kansanrunousarkisto:

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:42. 1961. - Hemming Höysniemi, s. 1872.

Padasjoki, Virmaila. Aino Korkeila TK 39:48. 1961.- Hemming Höysniemi, s. 1872, k.1953.

Padasjoki. Jalmari Haapasalo TK 11:49. 1961.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:66. 1961.- Hemming Höysniemi, k.1953.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:26. 1961.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:25. 1961.

Padasjoki. Topias Kilpi TK 34:48.1961.- Juho Poutanen, kirvesmies, s.1861, k.1944. kirj. velip.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:70. 1961.- Hilja Jutila, prof. rouva, s.1888.(Tapahtui elokuussa v. 1960)

Padasjoki. Topias Kilpi TK 34:27. 1961.- Juho Poutanen, kirvesmies, s.1861. k. 1944. kirj. velip.

Padasjoki. KT 49. Laine, Matti 1. 1938. Hj. Laine, s. 1883 Padasjoella.

Kuhmoinen KT. 60 Vuorinen Eino. 36. 1938.

Padasjoki, Virmaila. Väinö Korkeila TK 39:71. 1961.- Hilja Jutila, prof. rouva, s.1888.

Padasjoki. Jalmari Haapasalo TK 11:50. 1961.

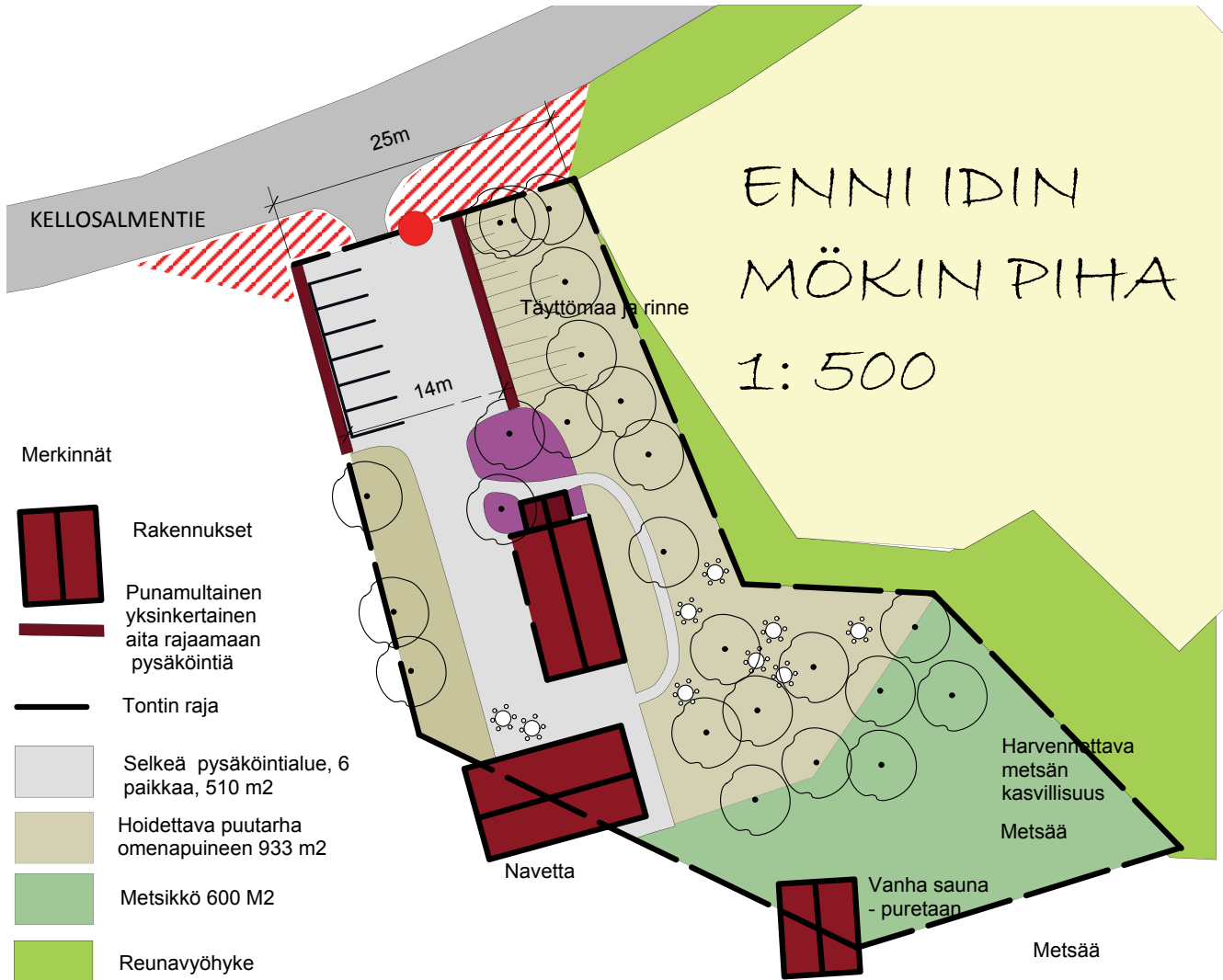
Padasjoki. Jalmari Haapasalo TK 11:48. 1961.

Haastattelut:

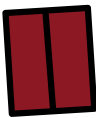

3.4.2013 Kellosoalmi, haastateltavina Maire Heija, Arne Kallioinen, Hilka Kallioinen, Aila Korpela, Pirjo Rinne ja Erkki Sipura.

Haastattelu tallennettu ProAgria Etelä-Suomen arkistoon.

LIITE 1

Merkinnät

- Rakennukset
- Punamultainen yksinkertainen aita rajaamaan pysäköintiä
- Tontin raja
- Selkeä pysäköintialue, 6 paikkaa, 510 m²
- Hoidettava puutarha omenapuineen 933 m²
- Metsikkö 600 M²
- Reunavyöhyke
- Ennin kukkamaa, perinneperennat 60 m²
- Peltoa
- Liikenneturvallisuuden takia avoimena pidettävä risteysalue
- Opaste tienvarteen, opaspylväs
- Kesäkahvilan pöytiä

Aitamalleja rajaamaan pysäköintiä

 Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto: Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin –hanke (2012-2013) kohdennettiin Päijät-Hämeen maakunnan kylien asukkaille, maaseudun yhteisöille, yhdistyksille ja yrityksille sekä erityisesti hankkeessa mukana oleville viidelle kylälle. Hollolasta mukana olivat Hollolan kirkonseutu ja Pyhäniemi, Hämeenkoskelta Hämeenkosken kirkonkylä, Asikkalasta Kalkkinen, Padasjoelta Kellosalmi - Seitniemi - Virmaila sekä Hartolasta Vuorenkylä.

Hankkeen aikana luotiin päijäthämäläisiin kyliin edellytyksiä kylämatkailulle hyödyntämällä perinteitä ja paikalliskulttuuria sekä tekemällä maisemasta ja luonnosta monipuolinen vetovoimatekijä. Kylämatkailun edellytyksiä lisättiin muun muassa suunnittelemalla kyliin kylä- ja kulttuuri- tai maisemapolkuja, kalastusmatkailutuotteita ja kylätapahtumia.

Tavoitteena on ollut lisätä asumisviihtyisyyttä, säilyttää ja hoitaa kulttuurimaisemaa sekä edistää luonnon monimuotoisuutta.

ISBN 978-952-7050-08-8 (rengaskirja)

ISBN 978-952-7050-09-5 (pdf)

